

LOOMADE POOLT

Kadri Taperson

LOOMADE POOLT (2016)

© 2016 Kadri Taperson ja MTÜ loomade eestkoste organisatsioon Loomus

Toimetanud Lea Soorsk

Kujundanud Martin Rästa

Esikaane foto autor Jo-Anne McArthur/We Animals

Tagakaane foto autor Annika Lepp

Väljaandja: MTÜ Loomus, www.loomus.ee
Selle raamatu väljaandmist toetas Hooandja

Trükk Ecoprint

ISBN - 978-9949-38-589-8

LOOMUS
LOOMADE EESTKOSTE

roheline trükis
Trükitud keskkonnateadlikus trükietevõttes Ecoprint

LOOMADE POOLT

Kadri Taperson

SELLE RAAMATU SÜNDI TOETASID HOOANDJAD! AITÄH!

Andra Aaloe, Therese-Liise Aasma, Agni Aav, Andrus Aavik, Kadri Aavik, Jana Adamsons, Kätlin Alasepp, Aili Annuk, Olavi Antons, Kristjan Arunurm, Helin-Mari Arder, Karin Bachmann, Reiner Barczinski, Florian Biesinger, Laura Bischof, Vanessa Brall, Helena Braun, Marje Eelma, Maarja Eelmäe, Martin Garbuz, Elisabeth Grepp, Katharina Grepp, Tuuli Haas, Jaakko Hallas, Liis Halling, Susanna Heinonen, Marika Hiiesalu, Minna Hjort, Kelly Hrupa, Anu Hülgi, Henna Hyvärinen, Regly Johanson, Katti Joosing, Kristiina Jusson, Anna Jögi, Pille Jänes, Erik Jürmann, Fred Kaasik, Katja Kaasalainen, Saara Kadak, Aili Kala, Ulla Kannisto, Kaupo Kalda, Anne Kalinina, Kadi Kaljula, Hanna Kannelmäe, Roope Kanninen, Dagmar Kase, Erki Kase, Margit Keerdo-Dawson, Külli Keerus, Kristiina Keskinen, Kaja Kiho, Erko Kiisel, Karin Kilp, Külli Kittus, Elmer Kohandi, Karin Koiduste, Reet Kokovkin, Lukasz Kopanski, Jonna Korsberg, Johanna Koskinen, Mart Kuldkepp, Mihkel Kunnus, Kristiina Kutser, Maret Kuub, Aet Kuusik, Kati Käbin, Mart Käbin, Julia-Maria Künnap, Jelena Kürsa-Sidharthan, Sandra Kütt, Edmond Laccon, Maarja Laineviir, Maarja Lall, Alo Leek, Alice Leetmaa, Annika Lepp, Marta Limmert, Anniina Ljokkoi, Janne Luigla, Berbel Lätt, Jo-Anne McArthur, Kristina Mering, Rivo Mägi, Noora Mäkilä, Martin Märss, Kaie Nappir, Anu Nestor, Anneli Nigu, Hanna Nikkanen, Klarika Orav, Ave Paaskivi, Kristiina Palm, Michael Paulitsch, Mari Peterson, Inna Pihlak, Uku Pihlak, Reedik Poom, Angelina Prokofjeva, Lona Päll, Inese Pärnamaa, Loore-Emilie Raav, Ruth Raav, Terje Rand, Maria Rannamets, Silver Rattasepp, Liis Rimmelg, Oskari Reipsar, Tiit Riisalo, Harri Rinne, Daniel Rolke, Rille Roomeldi, Maarja Roosileht, Elo-Maria Roots, Fideelia-Signe Roots, Karmen Ruhno, Sandra Saar, Marie Saarkoppel, Ester Sall, Eliis Salm, Hannes Sarv, Kristjan Sarv, Satu Saunio, Sten Schwede, Kalli Sein, Eve Selberg, Tania Selart, Gerli Silm, Riina Silk, Jane Sinijärv, Lea Soorsk, Ingrid Suuder, Irina Sološenko, Helena Šegedin, Britta Talumaa, Meril Tangsoo, Marilyn Tappo, Britta Tarvis, Hergo Tasuja, Mika Teissala, Agnes Tilkson, Olev Tinn, Helina Toater, Minna Toots, Helina Trepp, Anna-Stina Treumund, Salla Tuomivaara, Mattias Turovski (MTÜ Zoosemu), Taavi Tuulik, Mihkel Tõnnov, Evelin Uibokand, Kristi Ugam, Ruudu Ulas, Laura Uotila, Maria Uppin, Külli Urb, Aivar Vahenõmm, Katrin Vaht, Mariliis Vaht, Rain Vainik, Anneli Valgma, Katrin Vanem, Maiken Vardja, Diana Varik, Maria Vassiljeva, Siim Vatalin, Küllike Vendla, Trond Vetleseter, Maria Viidalepp, Ireene Viktor, Mario Vilbiks, Mariann Volkonski, Ann Vool, Anni Võhma.

Täna kõiki teisi, kes aitavad ja kaasa elavad ja eriti Loomuse ja Hooandja meeskondi.

SISUKORD

8	Sissejuhatus
10	Alguses
15	Organisatsioonid
35	Raha
36	Hiiumaa
49	Kes on loom?
60	Loomaõiguslus
78	Miks meid nii vähe on?
82	Tulevik
90	Raamatuid ja tekste

K: „Kas Sa oled vahel mõelnud,
miks inimesed üldse millegi muuga tegelevad?“

D: „Ma mõtlen niimoodi iga päev.“

SISSEJUHATUS

See raamat on kirjutatud loomade pärast ja loomadega koos. Minu suurde perekonda kuuluvad eelkõige loomad, kellel kõigil on omaenda lugu, nagu igal inimeselgi on. Pean iga natukese aja tagant püsti tõusma, sest keegi tahab uksest välja või aknast sisse; söögiaeg hakkab kätte jõudma; kellelgi on paha tuju või kuskilt valus või niisama vaja suhelda. Nad ei ole eriti huvitavad või eksootilised loomad – tavalised kassid ja koerad, kes on paljuski inimese meodi, aga samas ei ole ka.

Ajalehepealkirjade järgi on Eestis keerulised ajad. Üle 20 000 tapetud sea hakkab juba meelest minema, sest seda ebamugavat infot varjutab süvenev lõhe: ühel pool on sõbraliku Eesti pooldajad, teisel pool vihakõnelejad. Empaatia on justkui nõrkade tunnus ja headusel on ju tegelikult alati natuke vaesuse ja rumaluse lõhn juures. Pagulaste vastuvõtmist pooldavad inimesed ja ettevõtted korraldavad kontserte ja räägivad, et kedagi ei tohi diskrimineerida soo, rassi või nahavärvi pärast. Nad unustavad liigid. Kedagi ei tohi diskrimineerida sellepärast, et ta on teisest liigist kui *Homo sapiens*.

Onu Melker, kas kaasi on kõige raskem kirjutada?
Kas kaaned kirjutab Malin?

A. Lindgren

Raamatuid tuleks kirjutada rõõmsal meelel, mitte kohustuslikult ja tähtajaliselt. Ise olen süüdi. Andsin lubaduse kirjutada ja kui selleks aeg kätte jõudis, avastasin, et mul ei ole aimugi, kellel peaks sellist raamatut tarvis olema. Saja seitsmekümne seitsmel heal toetajal küll mitte, enamus neist teab loomadest ja loomakaitsest rohkem kui mina ja oluline osa neist ei loegi raamatuid eesti keeles. Ootusedki on erinevad. See algus on sul ju liiga keeruline! Eesti keeles ei ole ju loomaõigusluse alustekstegi! Peaks avaldama kogu loomakaitse seadusandluse, nii nagu jahiseadusega tehti! Kuule, kas sul on see raamat juba valmis, ma käisin Selveris otsimas. Seda viimast küsis üks Hiiumaa naine, kes hoolitseb suure kassikamba eest. Mõistsin, et ma ei saa kõigi ootusi täita ja sestap räägin lihtsalt oma loo. See annab mulle võimaluse info ja terminitegagi pisut meelevaldselt ringi käia. Kasutan sõna „loomakaitse“ üldise mõistena,

mis puudutab pea kõike, mis loomade kaitsega seostub; nii nende päästmist ja reaalselt abistamist, seaduslikku kaitset kui erinevaid ideoloogiasid. Kirjutan „loomaõiguslus“ või „loomaõigused“ siis, kui juttu tuleb inimestest, organisatsioonidest või teooriatest, mida ühendab põhimõte, et inimesed ei tohiks loomi üldse kuidagimoodi ekspluateerida. Loomaõigusluse keel on suuresti inglise keel ning enamik termineid ja tekste on eesti keelde tõlkimata. Ja sellepärast ei kasuta ma pea üldse väljendit „loomade vabastamine“ (ingl *animal liberation*). See aetakse kindla peale reaalse puuridest väljapäästmisega segamini ja pealegi ei ole tegemist filosoofilise teksti, vaid võimalikult lihtsalt kirja pandud looga. Loodan, et teised, kes on raamatuusku, jätkavad loomadest kirjutamisest. Ehkki nii kiiresti arenevas valdkonnas nagu loomakaitse enam inglise keelele hakkama ei saa, tuleks tõepoolest nii mõnedki tekstid eesti keelde tõlkida. Meil oleks vaja põhjalikku ülevaadet sellest, mida loomade olemusest tänapäeval teatakse, vahest ka üht korralikku Eesti loomakaitse ajalooramatut ja võibolla ka sellist raamatut, mis kirjeldab loomakaitsete tegevust postsovjeetlikus maailmas, ehkki loomakaitse ise on põhiolemuselt igal pool ja igas ajas sarnased. Me oleme loomade poolt.

Ka oma lugu ei saa hästi üksi kirjutada. Siin raamatus saavad sõna mitmed mu sõbrad ja kolleegid. Nende tekstid on tegelikult intervjuud, mille küsimused esitasin kõigile 2015. aasta alguses. Küsitletavate loomakaitsete tegevus on olnud nii pikaajaline ja intensiivne, et ilma etteantud teemadeta oleks ühe raamatukese asemel sündinud ühekorraga rohkem kui kümme raamatut. Jään neid sündimata tekste ootama.

ALGUSES

Muidugi algab kõik alati lapsepõlvest. Ma olen raamaturiulite vahel kasvanud ja loetud head lasteraamatuid mõjutavad mind kindlasti siiani. Isa oli bioloog ja kirjutas muuhulgas loomadest. „...Ja seepärast on näiteks karu ja orav meile suuremad sugulased kui konn või kana. Aga ühed loomad oleme ikka kõik.“

Kui ma 2002. aastal Hiiumaale kolisin, oli mul juba kümmekond looma kaasas. Koerad, küülikud, merisead ja tsintšiljad. Neid võib nimetada päästetud loomadeks, sest näiteks merisead olid toodud mu toonasesse kontorisse, sest lapsed ei osanud nendega õigesti ümber käia; küülikud olid loomaarsti antud, sest nad vajasisid pikaajalist ülesturgutamist; üks tsintšilja oli jäänud liiga kauaks lemmikloomapoodi üksinda ja sellepärast raskekujulises depressioonis; üks koertest oli keset Tallinna kesklinna autost välja visatud jne. Kassid tulid ise, kui said aru, et keegi, kellel on neile ka süüa anda, on majja sisse kolinud. Ja loomi tuli muudkui juurde. Kuna ma töötasin esimestel Hiiumaa-aastatel õpetajana, siis oli meie majapidamine üks suur segasummasuvila, kus elas nii lapsi kui loomi. Laste (täpsustuseks tuleb vist öelda, et mul endal on ainult üks laps ja neid teisi lapsi on õigem noorteks nimetada) kaudu tulid ka abivajavad hobused, kellele laenu abiga talli ehitasime. Vahel korraldasime üritusi, et loomade jaoks raha koguda. Kuni juhtus üks sündmus, millest ma ei ole varem kellelegi rääkinud, saati kirjutanud.

Minu noored kolleegid on rääkinud, kuidas nendest said loomaõiguslased tavaliselt mõne filmi, videolõigu või teksti kaudu. Minu jaoks tuli see kõik hiljem. Kõigepealt pidid mõned loomad hukka saama, enne kui mulle lõpuks selgeks sai, kui skisofreenilises maailmas ma elan.

Ma ei olnud ju tollal taimetoitlane, ei mõelnud loomade õiguste peale, ei teadnud midagi aktivistidest, veganlusest või loomade vabastajatest. Ja kui ühes kirjus majapidamises elavad ka kitsed, siis muidugi sellepärast, et nad lõpuks ära süüa; milleks siis veel. Ma olin ju vana korilane, täitsin keldrit. Talu pidi midagi tootma ka, sööjaid oli palju ja kitsi samamoodi. Nii sai raske südamega vastu võetud otsus, et mõned sõbrad tuleb ära tappa. Maalapsed said sellest aru ja hoidusid minu palvel tahatuppa, kui tuli terava

noaga mees, et teha kõige loomulikumat asja. Surema pidid kaks suuremat kitse ja kolm talle, sellist lumivalget kepsutajat. Vanemad poisid läksid kitsi kinni hoidma, sest ega meil ei olnud ju mingisugust kinnist ala või aedikut. Kõik toimus sajaaastase õunapuu all. Ja siis pääsesid talled lahti, jooksid nuttes ja karjudes ümber maja, küsisid tupp, hirmust kõhud lahti ja hääled kiledad. Ma ei läinud neile appi. Seisin majas sees, pea vastu välisust. Ei nutnud. See juhtus septembris aastal 2005 ja ma mäletan seda eluaeg.

Inimestel on vahel kombeks üles lugeda oma elu kõige tähtsamaid sündmusi. Mõnel on selleks lapse sünd (omaenda sündi selleks millegipärast ei peeta), mõnel hoopis abiellumine, kooli lõpetamine jne. Minu elu sai uue tähenduse tänu sellele, et sain aru, et on olemas ka nähtamatud loomad. Need, keda inimesed muuhulgas söövad, kannavad ja laborites kasutavad. Sügavas keskeas, juba väljakujunenud inimesena – juhl kui midagi sellist üldse võimalik on – ei tähendanud ühiskondlikud dogmad ja meie kõigi lapsepõlves sissekodeeritud tõesed mulle enam mitte midagi. „Inimene peab liha sööma, et ellu jääda“, „nii on alati olnud“ ja „nad on ju ainult loomad“ ei kõlanud enam tõena. Ajapikku selgus, et muutus veel palju rohkem: tänavatel märkasid enne koeri kui inimesi. „Kolme Musketäri“ ei saanud enam lugeda, sest liiga palju hobuseid aetakse surnuks. Jõululaada ajal ei muretsenud sellepärast, et kuusk korduvalt ümber kukub, vaid sellepärast, et sinna tuuakse inimeste silmarõõmuks ikka ja jälle põhjapõtru, kes on lärmi ja ebaloomuliku keskkonna pärast paanikas. Miks?

Vastuseid peab ise otsima. Kui tegeled ükskõik millise ebaõigluse vähendamise, pead olema suuteline iseseisvalt mõtlema. Ma usun, et kõige rohkem on mind selle arendamises aidanud tegutsemine ja töötamine Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliidus 90ndatel. Kui me oleks üldiselt levinud arvamuste kohaselt käitunud, ei oleks me suutnud vaimupuudega inimesi kuidagi esindada. Tollal olid ju käibel müüdid, mis ei ole praegugi ühiskonnast kuskile kadunud: vaimupuudega inimesi kardeti, neid peeti agressiivsemaks kui teisi inimesi, vanemad olid oma laste erivajadustes justkui ise süüdi ja kogu see teema oli nii ebameeldiv ja võõras, et keegi ei tahtnud sellest kirjutada ega rääkida. Ometi on vaimupuudega inimesed päris tavalised inimesed, kellel on samasugused soovid kui meil, keda on ehk parema intellektiga õnnistatud. Me ei saanud vaimupuudest aru. Mäletan, kui õppisime piktogramme ja kõnet toetavaid viiped tundma.

Üks nüüdisaegselt mõtlev logopeed käis erinevate piltidega hooldekodus ning näitas toiduainete pilte kogu elu hooldekodus veetnud mehele, kes ei osanud rääkida. Tänu piltidele sai mees esimest korda näidata, kas ta eelistab saia või leiba. Meil oli ka üks projekt, kus päris raske puudega lapsed paigutati koos assistendiga tavalasteaedadesse. Ühes rühmas käis keeruka kromosoomihäirega poiss, kelle kommunikatsioonioskused olid visad arenema. „Kuidas te temast aru saate?“ küsis projekti kajastama tulnud teletöötaja. „Aga meie räägime viipekeelt!“ karjusid lapsed rõõmsalt ja näitasid: „Näe, see on puu, see on pall ja see tähendab sööma.“ Miks ma sellest räägin? Sest minu meelest on võimalik väikese pingutuse korral mõista ka neid, kes meist erinevad. Teine paralleel, mis mul vaimupuudega inimeste heaks töötamise ajal tekkis, on seotus arstidega. Arste usutakse rohkem kui lapsevanemaid või loomakaitsjaid. Tollal ei olnud eestkoste eriti tuntud sõna ja vaimupuudega inimeste esindajate roll jäi segaseks. Enamasti oli ju tegemist lapsevanematega, kes muretsesid oma laste saatuse pärast ühiskonnas, kus erivajadustega inimestest rääkimine oli alles hiljuti tabuteema olnud. Eestkostjate roll ei olnud selge. Tegemist ei olnud arstide ega defektoloogidega (just niimoodi nimetati siis eripedagooge), nad ei saanud kuidagi spetsialistid olla. Mäletan, et keegi seletas mulle tollal, et arstide kõrk hoiak on pärit 19. sajandist, kuid nende jumalik staatus sai hoobi, kui hakkasid tekkima teised ametid, näiteks sotsiaalhooldajad, psühholoogid jne. Ühesõnaga, tollal oli raske seletada, et meditsiin ei ole vaimupuudega inimeste jaoks kõige olulisem, et see on ainult üks toetava võrgustiku osa ja et haridussüsteem suudab nende inimeste heaks palju rohkem ära teha. Et kesksel kohal on selles toetavas võrgustikus lapsevanem ehk eestkostja, kes omab ülevaadet ja informatsiooni ja kellel on huvi asju muuta. Loomakaitsjad on täna üsna samasuguses rollis.

Mul on väga hästi läinud. Loomakaitse annab nimelt elule täiesti teise tähenduse. Hoolimata järjekindlalt peaga vastu seina jooksmisest tead absoluutselt iga päev, et teed õiget asja. Kõik muud tegevused, elualad ja ametid kahvatuvad selle kõrval. Vastupidiselt levinud hoiakutele tundub loomakaitsja või ka loomaõiguslase elu kõige tervemõistlikum üldse. Sa ei tegele millegi tühisega, vaid loomade kannatuste vähendamise, looduse- ja keskkonnanahoiuga, ühiskonna muutmise ja kultuuri. Seega tegeled rohkem inimeste kui loomadega.

MUJAL

Nii nagu okupatsiooniajal ei olnud olemas puuetega inimesi, ei olnud ka loomakaitsjaid. Hulkuvad koerad hukkusid piinarikkalt gaasikambrites (küllap üsna samasugustes kui need, milles tänapäeval haigeid sigu tapetakse) ja loomade kaitsmisest ei rääkinud mitte keegi. Täna on maailm lahti ja saame võrrelda, kus Eesti oma loomapidamiskultuurilt asub. Ilmselt kuskil keskel. Võime uhkelt öelda, et meil on päris hea loomakaitseseadus, loomade piinamine on hukka mõistetud nii seaduses kui ühiskondliku moraali mõistes ning loomade heaolu tagamine on justkui heaks tooniks. Põhjamaadest oleme muidugi endiselt maas. Soomes ja Rootsis on koerte ketis pidamine ära keelatud ning hiljuti võeti Rootsis vastu määrus, millega ei tohi koeri rohkem kui kuueks tunniks üksi jätta. Johannes Semper kirjutas muide juba 1937. aastal, et „ainult ühte on raske mõista: rootslaste koeraarmastus /.../ üllatavad juba sagedased koertefotode vitriinid. Suuremate kaupluste ja asutuste ees leidub seadeldisi koerte ning jalgrataste jaoks. Kaubamajja sisse minnes jäetakse koerad uksehoidja hoolde, kes nende eest tõsiselt hoolitseb, neid isegi sülle võtab ja suhkruga toidab. Koerte jaoks on olemas saun ja ravila“. Ilmselt on põhjamaalaste loomaarmastust raske mõista ka tänapäeva semperitel. Tõe huvides tuleb selgituseks öelda, et ilmselt kirjutas Semper siiski linnarahvast ja linnakoertest ning pealegi ei saa koerad ka Rootsis enam kaugeltki igale poole kaasa; inimeste allergiad on olulisemad.

Niisiis, Eesti loomakaitsjad on pidanud, nii nagu paljude teistegi valdkondade asjatundjad, paarikümne aasta jooksul ära tegema sama suure töö, kui on Põhjamaades tehtud alates teise maailmasõja lõpust. 60ndatel muudeti Soomes 30 aastat varem valminud loomakaitseseadust just Skandinaavia eeskujul. Juba eelmise sajandi alguses ilmus Ühendriikides igakuine ajakiri Dog World. Esimesed Rootsi veganid ehk täistaime-toitlased olid 70ndate vasakpoolsete lapsed jne jne. Meil jäi see kõik ära.

Täna ei oma ajalooline info enam suuremat tähtsust. Riigiti on suhtumine lemmikloomadesse muidugi mõneti erinev nagu ka hulkuvate kasside arv, aga kui mõelda nn põllumajandusloomadele, siis on üldine pilt üsna ühesugune. Pean silmas just pilti, sest loomaõiguslaste salaja ja vähem salaja filmitud materjalid kasvõi karusloomakasvandustest on

äravahetamiseni sarnased, olgu need pärit Eestist või Kanadast. Loomad kannatavad täna ja praegu. Alati on olnud suuri mõtlejaid või lihtsalt lahtiste silmadega inimesi, kes sellest aru saavad, aga enamus suhtub loomadesse nii, nagu üldised hoiakud ette näevad ja normaalseks peetakse. Me võime mõelda mineviku barbaarsustele, näiteks sellele, et 1533. aastal põletati Elizabeth I troonimise ajal pidulikult kasse ja võime kiruda 1596. aastal sündinud filosoof Descartes'i, kes kirjutas muuhulgas sellest, et loom on masin ja lahkas lugematul hulgal loomi ilma igasuguse anesteesiata (ja ikka ei saanud aru, et polegi masinad), aga ega see meid praegu kuigivõrd paremaks ei tee. Mitte kunagi varem inimkonna ajaloos ei ole kehvades oludes kasvatatud ja tapetud inimeste tarbeks nii palju loomi kui peale teist maailmasõda, mida võib pidada intensiivpõllumajanduse algusperioodiks. Ja mitte kunagi varem ei ole tehtud nii palju, sealhulgas kaheldavate tulemustega, loomkatseid. Ilmselt ei ole kunagi varem kantud ka nii palju karusnahka kui praegu, sest klassideta ühiskonnas on see kõigile võimalik. Ühiskonnaajalooliste näidete kõrval ei saa unustada lihtsat matemaatikat: inimesi on palju rohkem kui kunagi varem.

ORGANISATSIOONID

Kuna inimesi on rohkem, sealhulgas ka mõtlemaid inimesi, on rohkem ka loomakaitseorganisatsioone. Eesti loomakaitseorganisatsioonide ajalugu ei ole just palju uuritud, mõnevõrra on seda teinud ELSi endine juhatuse liige Loone Ots. Vanimaks loomakaitseorganisatsiooniks Eestis oli 1869. aastal asutatud Tallinna Loomakaitse Selts. Taasiseseisvumise ajal loodi Eesti Loomakaitse Selts 1988. aastal ja tänaseni tegutsev ELS omakorda 2000. aastal. Seltsist on ühel või teisel moel välja kasvanud mitmed loomakaitseorganisatsioonid. Kassidega tegelevad mittetulundusühingud Kasside Turvakodu, Kassibi, Pesaleidja, Nurru Ometi jt. Ka Eesti varjupaiku haldavad mittetulundusühingud, suurim neist Varjupaikade MTÜ kuue varjupaigaga. 2006. aastal alustas tegevust loomaõiguslik liikumine Loomade Nimel ning 2013. aastal formeerus endine MTÜ Kuulikodu ümber loomade eestkostjate organisatsiooniks Loomus. Ühingu on peale nimetatute muidugi veel.

Nende ühingute ajaloo moodustavad sadade inimeste ja tuhandete loomade lood. Loomakaitsete ühiseks jooneks on olnud kirglik soov loomaid aidata, ennastalgavus, teatud vastuseis mitte just kõige loomasõbralikumale ühiskonnale ja, nii banaalselt kui see ka ei kõla, pidev rahu- puudus. Mõnel neist organisatsioonidest võib olla päris palju ametlikke liikmeid ja vabatahtlikke, aga tegelik igapäevane tegevus on püsinud koos tänu paarile kuni kümnele aktiivsele loomakaitsele, kes aja jooksul on vahetunud. Julgen väita, et kõik organisatsioonid tunduvad väljast suuremad kui seest. Eelmisel aastal käisime Loomuse liikmetega ühel järjekordsel koosolekul tänases Eesti Maaeluministeriumis, kus ministeriumiametnik muuhulgas teatas: „Andke meile ometi töörahu, meil on siin ministerium, teie selja taga on terve organisatsioon!” Muidugi on see lause natuke kontekstist väljarebitud, aga tegemist on üsna tavalise arusaamaga ja iseloomustab hästi seda, milline on ametkondade ja organisatsioonide igapäevase töötegemise erinevus. Kui ametnikel on kindlad töötunnid, konkreetne sissetulek, etteantud reeglistik ja kinnitatud alluvusvahekorrad, siis loomakaitsetel need enamasti puuduvad. Mulle ei meeldi sõna vabatahtlik, sest sellel sõnal on liiga noore, liiga ajutiselt tegutseva, vaba aega omava inimese rõõmus nägu juures. Kui inimest ajendab sügav veendumus, et ühiskond toimib kellegi suhtes

järjepidevalt ebaõiglaselt, et selle tulemusel on kannatuste hulk hirmutavalt suur ja selle vastu tuleb midagi ette võtta, siis ei ole päris õige tema tegutsemist vabatahtlikuks nimetada. Ta ei saa muud moodi elada.

Psühhiaater: „Sul on 40 kassi! Aga sa saad ju ise ka aru, et see on hüperkompensatsioon!”

Olgu peale. Küllap nii ongi. Ilmselt on õigus ka neil, kes ütlevad, et altruism on tegelikult enesekeskne tegevus, sest ehkki pealtnäha ei saada mingisuguseid hüvesid, leiab altruist rahuolu teadmisesest, et ta teeb midagi head ja toimib õigesti.

Aktiivsemad loomaõiguslased kasutavad vahetevahel sõna „võitlus”. Ja eks see sõjana tundubki. Katkematu lahing ei lõpe kunagi. Ja see lahing käib mugavuse, teadmatus ja hoolimatusega. Karin Bachmann kirjutab loomakaitsjatest Postimehes niimoodi: „Olla kellegi kaitsja tähendab olla mõttes kaks sammu ees, kuid tegelikus ajas taga: likvideerida mõtlematute, kuritahtlike või lollide tegude tagajärgi, samal ajal kalkuleerides, kuidas parandada tulevikku. Püüd astuda süsteemist väljapoole ja seda suunata ei ole edevuse, kättemaksu ega tähelepanuahnuse pärast – see tuleb seemisest sunnist, kosmosest, korrastatud maailmaruumi ideaalist.”

Ma ütlesin Karinile veel lisaks, et loomakaitsjaid ajendab empaatia. Vahel mulle tundub, et see sõna on meie endi poolt ära kulutatud ja ülekasutatud nagu eetikagi. Kes enam mäletab, mida need sõnad tegelikult tähendavad? Vastamist alustab Helen, vist ainuke Eesti loomakaitsja, kes on jõudnud ka Ekspressi persoonide hulka.

HELEN ROOSIMÄGI

Eesti Loomakaitse Seltsi liige aastatel 2001-2008

Kui õppisin Õigusinstituudis, nägin ühel päeval sealses raamatukogus kuulutust, et Eesti Loomakaitse Selts otsib juristi. Kuna olin sellises eluetapis, millesse veel mahtus uusi tegevusi, siis võtsin ühendust ELSiga ja nii sain tuttavaks tollaegse juhatause liikmete Katrin Velsi, õdede Urvakute ja Gerda Padariga. Nad olid väga toredad inimesed – naised maailma muutmas. Aitasime näiteks Laagri aegunud tingimustega varjupaigas loomi, korraldasime talguid. Juba siis oli meil loomakaitse infotelefon, mis käis iga nädal juhatause liikmete vahel käest kätte.

Tol ajal oli juhatause juhtfiguur Helgi Saar. Kui Helgi enam jätkata ei saanud, võttis esimehe töö üle Sandra Urvak. Mõne aja pärast loobus ka Sandra ja siis mõistsin, et on aeg juhatause liikmena liidu töösse rohkem panustama hakata. Tundus, et keegi teine esimehe kohta üle ei võta, kuid minu südame-tunnistus ei lubanud tegevusetult kõrval seista. Ülesandeid oli lõputult: infotelefonile ja e-postile vastamine ja inimeste nõustamine, meediaga suhtlemine, tekstide kirjutamine nii avalikkusele kui kodulehe jaoks, kodulehe sisuline haldamine, suhtlemine ametivõimudega, koosolekutel osalemine ja nende ettevalmistamine, üldkoosolekute korraldamine ja seltsi paberimajanduse korrashoid, liikmete vastuvõtt ja nendega suhtlemine, raamatupidamise korrashoid... Osa ajast pidin istuma arvuti taga, ülejäänud aeg läks loomadega seotud väljakutsetele, oma võttis ka loomade transport.

Riburadapidi ilmus uusi aktiivsemaid inimesi, juhatause koosseis muutus ja olukord laabus. Kuid juurde tuli ka uusi töid. Laagris asunud koerte ja kasside varjupaik pandi kinni, AS Teho poolt loodud MTÜ Loomade Hoiupaik võitis Tallinna linna poolt korraldatud hulkuvate loomade püüdmise ja pidamise riigihanke, millega paranesid loomade füüsilised pidamistingimused. Fookus sai liikuda edasi teistele probleemidele. Seejärel asutati juba mitmed uued MTÜd, mis keskendusid teatud loomaliikidele, näiteks Kasside Turvakodu ja Kassiabi. Ka ELSist läksid mitmed inimesed nendesse ühingutesse edasi. Ajapikku muutus meie töö selgemaks: kaardistasime olukorra, jagasime töö projektidesse, olid olemas eemärgid, vastutajad, missioon ja visioon. Selles tegevuses oli juhtrollis juhatause liige Katrin Vels.

Tänu temale lugesime ELSis maailma eesrindlikumaid kirjatükke. Sealt on mulle meelde jäänud mõte, et loom väärrib olla see, kes ta on – me ei pea temast kasu saama, vaid võimaldama tal elada kvaliteetset elu liigile sobivates tingimustes. Ja kui tema elu on meie kätes, siis peame võimaldama sellele ka kvaliteetse lõpu.

Ma ei pea väga oluliseks, kas ma nimetan ennast loomakaitsjaks või loomaõiguslaseks, aga eks see ole tähtis, missuguse sõnumi sa enda tegevusega seod. Samamoodi on toitumisega. Kui ma ütlen, et ma ei taha kala, siis see on inimeste arvates normaalne, aga kui ma ütlen, et ma ei söö kala, kuna ma ei söö loomseid toite, siis on see hoopis teine sõnum. Juristina tean sõnade tähtsust, aga vahel tekitab selline erinev nimetamine tunde, et üks on olulisem kui teine ja tehakse vahe sinna, kus seda ei peaks olema. Kõik oleneb sellest, kus on inimese enda jaoks piir – millal ta võib öelda, et ta enam üldse loomi ei ekspluateeri. Me kulutame selliste arutelude peale liiga palju ressursse.

Kord tuli infotelefonile teade, et Tallinnas Mere puiesteel on vigastatud tiivaga kajakas. See oli vist kevadel, oli valge aeg. See juhtus mu vanematekodu lähedal, niisiis helistasin oma aktiivsele loomasõbrast emale, et ta võtaks kodust kassipuuri kaasa. Et meil on vaja kajakas kinni püüda. Emal oli selleks ajaks juba palju taolisi kogemusi. Sõitsime kiiresti Mere puiesteele ja nägime, kuidas inimesed seisid trammipeatuses ning vaatasid, et mis nüüd ometi toimub. See on hea, kui inimesed näevad, et loomi abistatakse. Võimalik, et nad märkavad ja aitavad neid teinekord ise ka. Leidsime linnu kiiresti üles, panime ta puuri, endal suured kindad käes, et viga ei saaks, ning sõitsime Tatari loomakliinikusse, kus olime juba vanad tuttavad. Seekord oli kajakas vist autolt löögi saanud, aga paljud loomad saavad viga näiteks õhupüssi kuulidest. Kajakas läks hiljem mu ema juurde taastuma; ta sai abi, aga paljud metsloomad ja linnud ei saa. Neile loomadele saime lõpu kergemaks teha, valu ära võtta. Selliseid juhtumeid oli üksikuid, kus loom tervenese ja lind lendas minema. Varesed on näiteks väga sitked ja vastupidavad. Kaks varest elasid ema hoole all pea paar aastat, lendasid pidamiskohast sisse ja välja, aga ei muutunud lemmikuteks: tähtis oli, et nad ise hakkama saaksid. Metsloomad ei ole inimkeskkonnaga harjunud, sellepärast tuli paljude puhul otsustada valu vähendamise ja eutanaasia kasuks. Kõik oleneb kohast ja loomast.

Lemmikloomade puhul saab inimene ise aidata. Hoida näiteks kassi oma territooriumil, kiibistada, steriliseerida, kadumise korral varjupaika teatada, sotsiaalmeedias teavet levitada. Inimestel ei ole otseselt hulkuvate loomade abistamise kohustust, see on antud kohalike omavalitsuste korraldada. Küll aga on seadusega keelatud looma hülgamine ja tema abitusse seisundisse jätmine. Lähtuda tuleb seadusest ja hea on, kui moraal on seadusesse sisse kirjutatud ja annab loomale parima kaitse. Kui seaduses ei ole selgeid juhtnööre, siis peab keegi olukorrast lähtuvalt selle moraalse otsuse ise langetama.

Tegelikult ei peaks me praegu hakkama looma uusi seadusi. Piisaks sellest, et olemasolevaid täidetak, alles siis on näha tegelikku olukorda ja seda, mida peaks muutma. Loomakaitseseaduses on ju mitmeti tõlgendatav lause, et loomi peaks kohtlema liigile omaselt. Karusloomafarmid peaks muidugi ettevõtlusharuna keelustama. Tingimuste karmistamisest ei ole loomadele mingit kasu, aga karta on, et hetkel ei lähe ainult eetiliste argumentide põhjal keelustamine Eestis läbi.

Mäletan nii paljusid väga kolemaid juhtumeid. Näiteks koerakorjused, mis me leidsime ühe vanatädi õue pealt Muuga lähedalt. Kõik need pildid on mees. Tihtipeale on nii, et kui loomi koheldakse väga halvasti, siis on ka inimestel endil probleemid – sõltuvushäired, koduvägivald – ja neil juhtudel pidime erinevate ametkondade vahel infot vahetama ja aitama nii looma kui ka inimest.

Parematest lugudest tuleb meelde näiteks üks vana naine Käru lähedalt, kelle hoole all oli väga palju hulkuvaid kasse. Sõitsin naisega tutvuma, kaasas kasside innavastased tabletid ja juhtnöörid nende kasutamiseks. Naine oli juba üle 80 aasta vana ja tal oli raskusi liikumisega. Rääkisime, arutasime, keda kassidest saaks ravida, keda peaks steriliseerima. Tädi elas sellises majas, kus ei olnud ilmselt eriti soe, ta ei elanud ise hästi, aga tahtis aidata neid, kes olid saatuse hooleks jäetud. Koos Liivi Kassihhiniga saime naise mitmetele hoolealustele arstiabi ning hoiukodud. Kassitädil ja kassitädil on suur vahe: probleem tuleb ju lõpuni lahendada. Kui toidad, siis aita ka uute kasside teket ära hoida. Üks naine helistas telefoniputkast kell üksteist õhtul murega naabri koera pärast. Ma ei mäleta, kuidas see lugu lõppes, aga tähtis on, et inimesel oli tol hetkel koht, kuhu pöörduda.

Vabatahtlik ja riiklik loomakaitsesüsteem ei ole inimeste teadvuses väga eristatud. Riiklik on paika pandud maksumaksjate raha eest, sellel on olemas tegutsemisalused, raha, õigused ja kohustused. Riiklik süsteem peaks muutuma, aga seda on raske korraldada, kui süsteemi juhtkonnal puudub selleks soov. Vabatahtlik süsteem katab väga palju riikliku süsteemi ülesannetest, kuigi peaksime tegelema ainult nendega, kes seadusevahedesse kukuvad. Vabatahtlik loomakaitse kasvas välja väikesest esimesest sammust, aga praegu ei ole tegu enam väikesemahulise tegevusvaldkonnaga ja seda peaks arvesse võtma ka inimeste tasustamisel. Praegu peavad loomakaitsjad valima pühendunult tegutsemise ja enda elushoidmise vahel. Aga see ei ole peamine põhjus, miks inimesed väsitavad – väsitab ükskõiksus, viha, mõistmatus, avalikkuse tähelepanu. Mõni taastub ja jaksab elu lõpuni sama innuga tegutseda, aga paljude patareid saavad tühjaks ja nad kustuvad.

Lahkusin ELSist ja aktiivsest loomakaitsetegevusest, sest mu sisemine jõud sai otsa ja usk maailma muutmisesse kadus. Arvasin, et ELSi võiksid edasi viia inimesed, kes on tugevad neis valdkondades, milles mina ei olnud. Evelyn Valtin jätkas minu tööd, kuid kahjuks teised tolleaegsed juhatuse liikmed ELSi edasiliikumisse ei panustanud. Mõni hetk oli lausa kurb näha, et mainekast ja kõrgelt hinnatud organisatsioonist sai mõne inimese tähelepanuvajaduse rahuldamise lava.

Ma aitan loomi edasi, kuid väga piiratud määral. Olen näiteks ELSi esindaja loomkatsete loakomisjonis. Kuigi poliitikasse minek oleks üks viis vajalikke muutusi ellu viia, ei ole see kunagi olnud minu eesmärgiks, sest mittetulundusühingu esindaja peaks olema poliitiliselt sõltumatu, et olla vajadusel võimeline kõigi poliitiliste gruppidega loomadega seotud teemasid arutama.

Arvan, et loomakaitse peab uuesti inimesi sütitama ja masse liikuma panema, sest üleüldine vägivalda suurenemine maailmas jätab inimese järjest ükskõiksemaks loomade kannatuste suhtes. Rohkem peab panustama ennetustöösse ja inimeste koolitamisega, et vähendada võimalust vägivalda tekkeks. Iga laps peaks saama koolist, kui mitte kodust, piisavad teadmised loomade ja loomakaitse kohta, et teha oma moraalsed valikud teadlikumalt kui tema vanemad.

Kui tähele panite, siis ütles Helen, et Eestis on tegelikult päris hea loomakaitseeadus, aga see ei toimi, kuna ei ole inimesi, kes sellega põhjalikumalt tegeleks. Selleks, et loomadele liigategemise juhtumid tõesti õiglaselt laheneksid ja saaksid õpetlikuks näiteks ka teistele juhtumitele, oleks vaja südametunnistusega loomakaitseinspektoreid (mitte segamini ajada vabatahtlike loomakaitsjatega), politseinikke, veterinaare, omavalitsusametnikke, kohtunikke, valvsaid kodanikke jne. Ärge saage minust valesti aru; neid on, kindlasti on, aga mitte piisavalt. Pigem ei ole meil süsteemi, kultuuri, milles seadus ja südametunnistus üheskoos toimiksid.

Muide, käesoleval aastal kogunesid esimest korda ja üritavad süstemaatilisel koostööd teha pea kõik Eestis tegutsevad loomakaitseorganisatsioonid. Loodan, et sellel ühisrindel on ka tulemusi.

Eestis kehtiva loomakaitseeadusega on seotud veel mitmeid teisi seadusi. Kuna loom on endiselt inimese omand, siis kasutatakse loomade kaitsel ka asjaõigusseadust ja muidugi karistusseadustikku. Üks oluline määrus on lemmikloomade pidamise nõuete määrus, mis kehtestab muuhulgas selle, et inimese parimat sõpra võib ketis pidada ja kui pikk see kett võiks olla. Kirjas on ka, et koertele tuleb tagada liikumisvajadus arvestades nende suurust ja temperamenti ja et koera, kes on kohastunud pidevaks õuesolemiseks, võib õues pidada. Leian, et need paar rida iseloomustavad hästi meie loomapidamiskultuuri. Julgen öelda, et on palju inimesi, kes ei oska koerte temperamenti hinnata ja ma ei tea ühtegi koera, kes tahaks aasta ringi õues olla, isegi kui ta külmaga hakkama saab.

Küsisin Eesti Loomakaitse Seltsi endiselt juhilt Tania Selartilt, kuidas seadused tegelikult toimivad ja ta saatis mulle mõned seltsi koostatud tekstid, mis seda hästi kirjeldavad.

Looma suhtes lubamatu tegu on kriminaalkorras karistatav, kui see on toime pandud avalikus kohas või julmal viisil. See tähendab, et igasugune looma halb kohtlemine pole kuritegu, vaid vähemalt üks nendest kahest tingimusest peab olema täidetud. Ülejäänud juhtudel menetletakse asja vääriteokorras. Mida julm viis loomade puhul täpsemalt tähendab, selle osas on kohtupraktikat veel üsna vähe ning iga juhtumi puhul kaalutakse seda eraldi. Loomade julma kohtlemise juhtumite uurimisel on

kõige suurem takistus tõendite vähesus, mis on paljuski seotud inimeste hoiakutega. Tihti ei taha inimesed politseile avaldust teha. Isegi kui loomade lubamatust kohtlemisest julgetakse politseile teada anda, juhtub sageli see, et tunnistajad ei soovi hiljem ütlusi anda ning muutuvad väga napsõnaliseks.

Põhjus on tihti selles, et looma väärkohelnud inimene on tunnistaja naaber või muidu tuttav, kellega ei taheta tülli minna.

Kohus saab karistuse määrata lähtudes seadusandja poolt ette antud raamidest, mille paikapanek on poliitiline küsimus. Karistusseadustik võimaldab looma julma kohtlemise eest mõista kas rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistuse, mis on üks leebemaid kuriteo eest ettenähtud karistusi. Sellise kuriteo eest kohtu ette saadetud inimeste karistused on senises praktikas sõltunud lisaks konkreetse juhtumi asjaoludele väga palju süüdistatavate taustast. Varem tõsisemate õigusrikkumiste eest karistamata inimeste puhul ei tule sellise teo eest karmimad karistusmäärad, üldkasulik töö või reaalne vanglakaristus, tavaliselt kõne alla.

Kui vaadata inimesi, kes selliste tegude eest uurimise alla satuvad, siis üldistavalt võib öelda, et neil jääb puudu elementaarsest loomapidamise kultuurist. Ei saada aru sellest, et ka loom on elusolend, kelle suhtes ei tohi kasutada vägivalda ja kelle vajaduste eest tuleb hoolt kanda, mis omakorda nõuab nii aega kui raha. See on paljuski koduse kasvatuse ja puuduliku selgitustöö küsimus. Enamik probleeme tunduvad alguse saavat sellest, kui loom osutub ühel hetkel majapidamises üleliigseks ja temast otsustatakse n-ö koduste vahenditega vabaneda või ta jäetakse lihsalt elementaarse hoolitsuse, toidu ja arstiabita. Ei saada aru, et esimese sammuna tuleks siiski leida loomale kas uus omanik, pöörduda loomakliinikusse või paluda abi varjupaigast.

Näiteks pidas Viljandimaal Mõisakülas alkoholiprobleemiga mees korteris näljas kahte koera ja kahte kutsikat. Kööginurka puuri pistetud isane koer suri veepuudusse ja nälga. Emane koer oli mehe sugulaste sekkumise ajaks nii nälginud, et ei jaksanud jalul seista. Lõuna Politseiprefektuur tegi otsuse menetlus lõpetada, mille põhjenduseks oli toodud asjaolu, et eeluurimisega kogutud materjalide põhjal ei ole võimalik tõendada,

et noore koera surma põhjustas toiduta ja veeta olek. ELS esitas otsuse peale kaebuse Riigiprokuratuurile, mida ei rahuldatud, kuna seltsil puudub juriidiliselt kaebeõigus. Mees jäi ilma igasuguse karistusest. Kuigi taoline tegu klassifitseerub seaduse silmis kui looma julm kohtlemine, mis on kriminaalkorras karistatav, ei jõudnud see sarnaselt teiste juhtumitega kunagi politseiprefektuuri lauashtlist kaugemale.

Jõgevamaal trepikotta 10 kassipoega hüljanud meest karistas politsei väärteokorras 40 euroga. Hülgamise tulemusel hukkus neli kassipoega. Kuigi looma hülgamine on Eestis kriminaalkorras karistatav, ei tule enamikel loomahülgajatel kunagi kohtupinki istuda.

Rae vallas hülgasid omanikud oma koera, jättes ta kuudi külge ketti ilma toidu ja veeta. Emasel koeral oli ka pesakond kutsikaid, kellest osa hukkusid. Veterinaar- ja Toiduamet määras omanikule väärteokorras 300 eurot trahvi. ELS esitas politseile avalduse kriminaalmenetluse algatamiseks. Politsei aga kriminaalmenetlust ei algatanud, kuna isik on juba väärteokorras karistatud.

Üheks suurimaks loomade väärkohtlejate tabamise ja karistamise kitsaskohaks on vähene juhtumite põhjaliku lahendamise praktika. Selleks vastavaid kohustusi ning juriidilisi õigusi omavatel järelevalve- ja õigusorganitel napib ressursse või motivatsiooni loomade suhtes toime pandud lubamatuid tegusid põhjalikumalt uurida ja lahendada, nii et need ka tõepoolest kohtuaruteluni jõuaksid. Peamiselt just uurimise etapis (juhtunu üksikasjade väljaselgitamine ja tõendusmaterjali kogumine) lähevad kohtuvälised menetlejad üldjuhul loomadega seotud juhtumite lahendamisel kiiremat, kergemat ja odavamalt teed. Menetlused lõpetatakse kohati lausa kummalistel asjaoludel, piirduakse noomitusega või heal juhul lahendatakse tekkinud probleem väärteokorras minimaalse rahatrahvi määramisega. Enamus loomapiinamisjuhtumitest ei jõua iial esimese astme kohtunigi, rääkimata ringkonnakohtust. Seda tõendavad mitmekümned ELSi praktikas ette tulnud juhtumid, kus loomade väärkohtlejad, hülgajad ja tapjad jäävad karistusest.

Oleks ülekohtune väita, et loomade kaitseks loodud õigusaktid ja kehtestatud nõuded loomapidamisele ei annaks võimalust loomi kaitsta.

Hoolimata mõningatest kitsaskohtadest on kehtivates õigusaktides (loomakaitseseadus, lemmikloomade pidamise nõuete määrus, karistusseadustik) loomade kaitse üldjoontes tegelikult tagatud. Samuti on seadusandlik regulatsioon loomade kaitse osas aastatega tublisti arenenud.

Küll aga ei ole järelevalve ning õigus- ja uurimisorganite tõhusus ning aktiivsus kehtestatud seaduspunkti dele vajamineva kiirusega järgi jõudnud. Järelevalve, uurimisorganite ja kohtuväliste menetlejate huvipuiduse, ükskõiksuse ning mitmesuguste teiste telgitaguste probleemide lahendamisel puutuvad peamiselt kokku vaid aktiivsed loomade abistamise ja kaitsmise ga tegutsevad vabaühendused.

Üks keerulisemaid seadustega seotud probleeme on muuhulgas kaebeõigus Eesti õigussüsteemis. Eestis on kaebeõigus antud isikule vaid tema seaduses sätestatud huvide, õiguste ja vabaduste kaitseks. Kriminaalasjades kaebeõigus väärkoheldud looma kaitseks puudub. Võrreldes väärteomenetlusega piirnevad kuriteoteate esitanud isiku (antud juhtudel ELS) (kaebe) õigused õigusega saada teada kriminaalmenetluse alustamata jätmisest ning õigusega saada koopia kriminaalmenetluse lõpetamise määrusest.

Kõige kaugemale ulatub kaebeõigus väärteomenetluses. Seda küll juhul, kui kaebuse esitaja on konkreetse asjas väärteoteate esitaja. Kui väärteomenetlust ei alustata, on väärteoteate esitajal õigus esitada kohtuvälise menetleja juhile kaebus kohtuvälise menetleja tegevuse kohta. Siin eeldatakse kaebajalt vähemalt põhjendatud huvi olemasolu. Kohtuvälise menetleja juhi otsuse peale võib aga edasi kohtusse kaebuse esitada ainult isik, kelle õigusi ja vabadusi on kohtuvälise menetluse protsessis rikutud.

Loomapidamisnõuete rikkumise tõttu kannatanud loomade kaitse riiklikul tasandil sõltub täielikult Veterinaar- ja Toiduametist, Keskkonnanaitseinspeksioonist ja politseist, kellel on kohustus teostada riiklikku järelevalvet loomakaitse seaduse ja selle rakendusaktides kehtestatud nõuete täitmise üle. Kui tõmmata üldistavaid paralleele inimühiskonnaga, siis on need asutused väärteomenetlustes ühelt poolt riigivõimu ning teisalt kannatanu esindajad. Inimeste maailmas võiks kahtlustada teatavate õiguslike konfliktide tekkimise võimalust – see tähendaks, et üks ja sama isik on kohustatud teostama järelevalvet (esindama kannatanu huve) ja teiselt

poolt esindama riiki (süüdistama seaduserikkujat). Kui sellises situatsioonis ei ole järelevalveorgan võimeline süüdistust esitama, kahjustab ta automaatselt ka kannatanu huve. Kohustuste jagamisega eraldi isikutele oleks suurem võimalus, et väärtemenetluse käigus oleks kannatanu huvide eest võimalik rohkem seista. Kriminaalajades näiteks oleksid looma huvid kaitstud läbi avaliku huvi prisma – prokuratuur valvab vaid avaliku huvi üle, järelevalvekohustus tal puudub.

Kuna Eesti õigussüsteemi üks suurimaid puudusi loomakaitsevaldkonnas on just kaebeõiguse puudulik regulatsioon, siis tagajärjena jäävad loomapiinajad enamasti kriminaalkorras karistamata. Looma suhtes lubamatu teo julmal viisil toimepanija on tavaliselt looma omanik, inimene, kes peaks seisma looma huvide ja heaolu eest, seega ei ole väärkoheldud looma huvid kuidagi kaitstud. Normaalsituatsioonis on looma omanik isik, kes õiguslikus mõttes peaks rahulolematuse korral otsuse edasi kaebama. Käärid seaduse ja reaalsituatsiooni vahel on selles, et loomapiinaja, kelle kohta esitatakse kaebus, ja looma õiguse eest seisja on üks ja sama isik, mis aga tähendab huvide konflikti tema kahe positsiooni vahel ning välis- tab edasise kriminaalmenetluse taotlemise. Seaduse järgi on kaebeõigus otseselt ka kannatajal – ehk siis teoreetiliselt ka julmalt koheldud loomal endal. Siit nähtubki, kui absurdne on loomakaitsevaldkonna kaebeõigus, sest loom ei saa kuidagi oma huvide eest seista ja kui kannatuse põhjustaja ning eestkostja on üks ja sama isik, jääbki loom kaitseta. Kahjuks on ELSi praktikas taolisi juhtumeid esinenud ka varasematel aastatel ning enne, kui looma ja tema omaniku huvidel ei tehta õiguslikus mõttes vahet, see olukord ei muutu. Seega on ainuke võimalus kehtiva seadusandluse muutmise, sest ideaalmaailma, kus kunagi ühtegi looma ei väärkohelda, ei sünni veel niipea. Küll aga on võimalik kehtivate seaduste paranduste, ühiskonnas läbiviidavate selgituste ja riiklikest organitest sõltumatute valitsus- väliste organisatsioonide aktiivse kaasamisega muuta ühiskonna suhtumist ja väärtushinnanguid ning jõuda selleni, et looma elu, tervis ja väärikus oleksid ka seaduse mõistes elulised hüved.

Nii. Loodan, et te lugesite selle pika ja keerulise teksti läbi. Otsustasin kogu selle selgituse raamatusse panna, sest see näitlikustab kõige paremini, missuguses õigusruumis ja milliste hoiakutega rinda pistes tegutsevad loomakaitsjad. Me esindame loomi, aga seda on väga keeruline teha.

Palusin Tanial rääkida lähemalt ka oma kogemusest ELSis.

TANIA SELART

endine Eesti Loomakaitse Seltsi juhatuse liige

Loomakaitsega sattusin tegelema 2008. aasta maikuu sõbra kaudu, kes ise selles valdkonnas aktiivne oli. Tema tutvustaski mulle põhjalikult loomakaitse süsteemi, Eesti Loomakaitse Seltsi ja teiste organisatsioonide tegevusi. Kõik see tundus väga huvitav ning minus tärkas soov ise kaasa lüüa ning anda panus loomade kaitsesse.

Alustasin abivajavatele loomadele hoiukodu pakkumisega. Seejärel hakkasin vastu võtma ELSi infotelefoni. Tol ajal polnud seltsil piisavaid rahalisi ressursse infoliini süsteemi arendamiseks ega töökäigus hoidmiseks. Ka töötajatele palga maksmiseks puudus võimalus ja nii tegelesin hädajuhtumite lahendamise vabatahtlikuna umbes aasta, kuni meil õnnestus järgnevat aastaks saada projektipõhist rahastust ühest USA fondist. Nende kahe aasta jooksul töötasime üles kogu süsteemi, mis puudutas infotelefoni vastuvõtmist, inimeste nõustamist ja hättasattunud loomade abistamist ning abistamise juhiste koostamist. Infotelefoni töö ja hädajuhtumite lahendamise tegelesin ELSis kokku neli aastat. Lisaks olin aastatel 2010-2014 seltsi juhatuse liige, mille kõrvalt tegelesin veel fundraising'iga (ingl, vahendite, sh raha kogumine).

Tänaseni on ELSi infotelefon ainuke üle-eestiline number, kuhu inimesed saavad pöörduda, kui mõni loom on hädas, vigastatud, hüljatud või väärkoheldud. Samuti saavad nõustamist inimesed, kellel on loomadega seotud juriidilisi või muid küsimusi. Alguses oli infotelefoni teenus avatud ööpäevaringselt, kuid kuna taoline koormus oli ühe inimese jaoks liiga suur, on liin nüüd avatud tööpäeviti kell 9-17.

Enamasti pöörduvad ELSi poole inimesed näiteks siis, kui näevad halvas olukorras koera, kelle kett on liiga lühike või kelle kuut ei vasta nõuetele. Abi otsitakse juhul, kui ollakse näinud mõne looma julma kohtlemist. Väga palju kõnesid laekub hulkuvate, hüljatud loomade ja suvekuudel vigastatud lindude kohta. Helistatakse ka siis, kui on vaja abi juriidilistes küsimustes: näiteks on koer kakluses viga saanud ja tekib küsimus, kumb

koeraomanikest peab maksma ravikulud. Kuigi kõnede aega ja sagedust ei saa kunagi ette ennustada, siis kuue aasta jooksul kogutud statistika põhjal laekub infotelefoni numbrile päevas keskmiselt kümme kõnet. On ka aegu, mil seltsile saabub päevas 30 kõnet, näiteks kevadeti lindude poegimisperioodil märkavad inimesed väga paljusid abivajavaid linde. Sügisel leitakse aga maapiirkondadest suurel hulgal hulkuvaid ja hüljatud loomi, sest inimesed kolivad peale puhkust taas linna ning jätavad oma lemmikud suvilatesse saatuse hooleks.

See teenus on ennast kindlasti sajaprotsendiliselt õigustanud juba ainuüksi kõnede arvu ja juhtumite iseloomu pärast. Eestis oleks sellist infotelefoni töös vaja hoida ööpäevaringselt ning liinil peaks töötama mitu inimest, kuid suureks takistuseks on just vajalike ressursside puudus.

ELSi infotelefon on mõnes mõttes justkui vahelüli ametkondade ja tava-inimeste vahel. Kuigi riiklik järelevalvesüsteem on Eestis tegelikult olemas, ei ole inimesed sellest tihti teadlikud ja pealegi on see jaotatud viie erineva ametkonna vahel, mis tekitab väga suurt segadust. Inimesed lihtsalt ei suuda selles keerukas süsteemis orienteeruda ning neil pole õrna aimugi, kuhu nad millise häda korral helistama peaksid.

Paraku ei olda aga tänaseni aru saadud sellest, et meie puhul on tegu peamiselt siiski nõustamisteenuse, mitte kiirreageerimisliiniga, mille päästemeeskond teate saabumisel vilkurite saatel ükskõik millisesse Eestimaa paika kohale sõidab. Muidugi ootavad inimesed, et abi saabuks kohe, aga asjad pole Eestis veel niivõrd arenenud, et saaksime pöörata tähelepanu sadadele abivajavatele loomadele. Loomulikult võiks olemas olla n-ö loomade päästamet, mis jaguneks maakondlikeks üksusteks, mis teeksid koostööd riikliku järelevalvega, kuid selleks oleks vaja väga palju raha ja inimressurssi. Pealegi puudub kõigil Eestis tegutsevatel loomakaitseorganisatsioonidel õigus teostada järelevalvet, võtta vastutusele loomade väärkohtlejad jne. Organisatsioonide töö lihtsustamiseks võiksid need volitused ja õigused juba praegu olemas olla, kuid selleks on vaja teha seaduste regulatsioonides ja järelevalvestruktuurides põhjalikke korrekture.

Eesti loomakaitseseadus on paljude riikidega võrreldes üsna hea, kuid paraku toimib see paberil paremini kui päriselus. Üks suurimaid

probleeme on ametnike kohatine huvi- ja motivatsioonipuudus tegeleda loomade väärkohtlemise ja muude juhtumitega põhjalikumalt. Kuuleme ametkondadelt aastast aastasse, et raha ei jätku. Õnneks on Põllumajandusministeerium hakanud viimastel aastatel ELSi tegevust toetama, mis on andnud seltsile võimaluse osaliseks teavitustöö tegemiseks ning hättasattunud loomade otseseks abistamiseks.

Olemasolevatest seadustest hoolimata lähtutakse tihtilugu iganenud arusaamadest ning loomaprobleeme ei peeta millekski oluliseks. Kohalike omavalitsustega suhtlemisel tuleb ette kurnavaid olukordi, kus vastutavad ametnikud ei ole isegi mitte oma haldusala seadusaktide ja määrustega kursis ning arvavad, et mure puhul on ainukeseks lahenduseks püss või veeämbەر. Leidub ka väga tublisid ametnikke, kes hetkelistest rahalistest raskustest hoolimata leiavad võimalused loomade kiireks abistamiseks. Loomade teema tervikuna ei ole riigi jaoks kunagi prioriteetne olnud ning üks seetõttu ongi vabaühendused võtnud enda südameasjaks abivajajateni jõuda. Seda suureni tänu annetajate toetusele. Ning see ei puuduta ainult loomakaitset, vaid ka mitmeid teisi valdkondi. Ma siiralt loodan, et inimeste vastutusel olevate loomade heaolu küsimused ei ole lähitulevikus enam riigi ja ühiskonna jaoks ebaolulised ja et jõuame ajapikku ka Eestis lähemale olukorrale, kus loomi tunnistatakse kui teadlikke ja tundevoimelisi olendeid.

Kui vaadata, mida loomadega tehakse, milliseid koledusi iga jumala päev nende suhtes toime pannakse, kui olla neid koledusi kasvõi poole silmaga näinud, siis mõistab, et enne ei muutu midagi, kui ise muutustele kaasa ei hakata aitama. Loomad vajavad meie kõigi kaitset ja ma ei mõtle ainult lemmikloomi. Need olendid ei saa iseenda eest välja astuda, oma õiguste eest seista ega neid kaitsta, seda peame tegema meie. Ja aktiivsed loomakaitsjad on selle enda südameasjaks võtnud. Loomakaitses tegelemine on meie missioon ja kutsumus. Põhjus, miks just selle valdkonnaga aastaid tegelenud olen, on nähtavasti tugev südamehää, empaatia, võibolla ka julgus võtta endale vastustus ning kindel soov seista loomade heaolu eest.

Need, kes tahaksid läbida tõelise elukooli, näha inimeste erinevaid palgeid ning teada, millisteks tegudeks need olendid võimelised on,

peaksid mõned aastad aktiivselt loomakaitsega tegelema. Oma aastatega olen näinud niivõrd äärmuslikke sündmusi ja juhtumeid, et kõiki neid kirjeldada on suhteliselt võimatu. Küll aga olen kõikide koleduste kõrval näinud ka seda, kui empaatilised, hoolivad ja abivalmid võivad inimesed olla. Nii loomade kui ka teiste kaaskodanike suhtes.

Nende aastate jooksul olen leidnud palju sarnase mõttemaailma ja missioonitundega inimesi ning mitmeid sõpru, kellega läheksin iga kell luurele. Need aastad on andnud mulle tohutu elukogemuse, palju teadmisi ning võimaluse aidata neid, kelle heaolu eest peaksime tegelikult me kõik seisma.

Samas polnud mul sel ajal eraelu sisuliselt ollagi, sõpradega suhtlemiseks ja meelelahutusüritusteks aega ei jäänud. Olen aru saanud, et igapäevaselt loomakaitsega tegelemiseks peab inimene olema meelelt tugev, just et selle keerulise valdkonnaga kaasneva negatiivsusega päevast päeva toime tulla. Loomakaitsjate ja loomade õiguste eest seisvate aktivistide elus peaks olema psühholoogiline tugi ning kindlasti ei tohiks nad töö kõrvalt ka eraelu ära unustada. Iganädalased puhkuspäevad on elementaarsed, kuid ma ei tea siiani ühtegi aktiivselt loomade kaitsega tegelevat inimest, kes saaks nädalalõpul rahulikult puhkust nautida või perekonnaga koos normaalsel viisil aega veeta.

Ma ise enam igapäevaselt loomakaitses ei tegutse. Selles valdkonnas on äärmiselt lihtne läbi põleda ning minuga see peale kuut aastat töötamist juhtuski. Ma ei saanud sellest alguses arugi, kui läbi ma just vaimselt ja emotsionaalselt omadega olin, kuid umbes kuu aega peale seltsist lahkumist jõudis see päriselt kohale. Siis oli mul õnneks juba rohkem aega sügavamalt enese sisse vaadata ning akusid laadida.

Mida aasta edasi, seda tõsiseltvõetavamaks ametkondade jaoks loomakaitsjad muutuvad ja usun, et täna on nad juba riigi jaoks arvestatavad koostööpartnerid. Juurde tuleb inimesi, kes mõistavad loomakaitsjate igapäevast tööd ja on valmis ka ise sellesse valdkonda oma teadmisi ja oskusi rakendama. Muidugi on ja jääb ühiskonda ka selline grupp inimesi, kes peavad loomakaitsjaid hullumeelseteks fanaatikuteks ning loomakaitset pseudoteemaks, kuid sellisesse hoiakusse tuleks suhtuda

rahulikult ning tõdeda, et nii palju kui on inimesi, on ka erinevaid arvamusi ja arusaamu.

Olen veendunud või vähemalt tahaksin siiralt loota, et paarikümne aasta pärast on Eestis suletud kõik karusloomafarmid ning tsirkuses loomade kasutamine ja koerte ketis pidamine on seadusega keelatud. Selleks ajaks võiksid ühiskonna suhtumine ja loomapidamiskultuur olla juba sellised, et lemmikloomi peetakse privileegiks ning iga inimene ei saa ilma taustakontrollita neid endale koju tuua. Vähemalt ühel loomakaitseorganisatsioonil peaks tulevikus olema juriidiline õigus edasi kaevata ning järelvalvet teostada.

Eestis kehtiva loomakaitseseaduse esimene rida ütleb, et see seadus reguleerib loomade kaitset inimese sellise tegevuse või tegevusetuse eest, mis ohustab või võib ohustada loomade tervist või heaolu. Kui seadust edasi ei loeks, siis tunduks, et see on just see, mida loomaõiguslased kaugemaleulatuva eesmärgina tahavad. Samas muudab seesamane lause ülejäänud teksti ja kogu järgneva seadusandluse absurdi- maiguliseks. Nii või teisiti, olles pikka aega ka tavapärase loomakaitsega praktiliselt ja igapäevaselt tegelenud, võin kindlalt väita, et loomakaitse- seadust Eestis täiel määral ei täideta. Olgu nende loomade õigustega, kuidas on, ka kirjanpandu ja seadusetegijate poolt aktsepteeritu käib ühiskonnale üle jõu.

Selles samas ühiskonnas tegelevad loomadega igapäevaselt ka loomade varjupaikade töötajad. Varjupaiku on Eestis paarteist ja suurem osa neist loodud kodanikualgatuse korras. Varjupaigad teevad tunduvalt rohkem kui ette nähtud ja sestap söandan ka neid loomakaitseorganisatsiooni- deks pidada. Vähemalt ühte neist: Varjupaikade MTÜd.

TRIINU PRIKS

Varjupaikade MTÜ looja ja juhataja

Mul ei ole sellist tausta, et oleksin lapsepõlves lemmikloomadega koos kasvanud. Loomulikult tahtsin ma endale väga looma ja mõned luhtunud katsed said selles suunas ka tehtud. Valget rotti mul siiski nii pikalt lubati pidada, kui loodus rottidele eluiga andnud on. Ma arvan, et see oli puhas juhus, et minust just loomakaitsja sai.

See termin ise ei meeldi mulle väga, aga paremat pole vist ka võtta. Loomakaitsja seostub paljudele inimestele jätkuvalt kergelt kassikusehõngulise vilavate silmadega vallalise daamiga, kes iga kurvema silmapaari nägemisest lohutamatu nutma puhkeb. Mulle lihtsalt ei meeldi ebaõiglus, olgu see siis mis valdkonnas tahes. Ja sattus kuidagi nii, et kümme (appi!) aastat tagasi nägin kohalike uudiste portaalis üleskutset minna Viljandi loomade varjupaika vabatahtlikuks. Ma ei tea, miks see mulle silma jäi või miks otsustasin minna. Varem ei olnud ma üldse loomade varjupaigale mõelnud ega kujutanud ette, kus või milline see asutus minu kodulinnas olla võiks. Varjupaika kohale jõudes selgus, kui halbades tingimustes peavad elama sealsed loomad. Samas ei soovinud omanik vastu võtta pakutud abi ning keeldus loomi üle 14 päeva elus hoidmast. Need noored terved loomad oleksid endale natuke pikema ajaga kindlasti kodud leidnud. Siis ma süttisin ja põlen siiani.

Selles varjupaigas seistes ja abitul pilgul loomi vaadates otsustasin ühendust võtta Eesti Loomakaitsse Seltsiga, et uurida, milline on selles vallas üldine olukord. Kohe värvati mind vabatahtlikuks ja üleöö sai minust hädaabiliini vastuvõtja. Ja see telefon juba vakka ei olnud. Paralleelselt Viljandi varjupaiga eest võitlemisega sain teada, et ka Pärnus olid tekkinud inimesed, kes soovisid seal loomade varjupaiga avada. Loomakaitsse seltsilt tuli mõte selleks luua uus mittetulundusühing ja nii juhtuski, et peagi istusid laua taha üksteisele sisuliselt võõrad inimesed ja asutasid Varjupaikade MTÜ.

Osalesime Pärnus varjupaigateenuse pakkumise riigihankel ning võitsime. Viljandi linn andis meile pika pinnimise peale ilma uste ja akendeta

maja linna ääres ning muigas vuntsi, kui lubasime selle korda teha ning seal varjupaiga avada. Sinna majja tööme ametlikust varjupaigast ära loomad, kellel olid 14 päeva täis. Alates 2008. aastast oleme ise Viljandimaa omavalitsustele lepingupartneriks. Aeg oli ilmselt igal pool muutusteks küps ja nii võtsid meiega ühendust inimesed Valgast, Võrust ja Lääne-Virumaalt, kes soovisid samamoodi oma kodukohas kodutute loomade heaks midagi ära teha. Tänapäevaks on meil 5 varjupaika.

Lemmikloomapidamiskultuuri juures saaks riik teha niipalju, et muuta kõigi koerte ja kasside kiipimise ja ühtsesse registrisse kandmise kohustuslikuks. Mis siis viga, kui iga tänavalt varjupaika sattunud looma koju tagasi saamiseks vaid kiipi skaneerida ja üks telefonikõne omanikule teha. Väga palju on olnud vaja omavalitsustele selgitada, et hulkuvad loomad on nende asi, nad ei ole kukkunud nagu õun puu otsast. Sellest rääkimata, et omavalitsustelt nõuavad loomadega tegelemist meie riigi seadused. Ikka veel üritatakse loomadest teha vabatahtlike probleemi, nagu ei tegeleks me juba kogu hingest ennetusega, kiipides, steriliseerides ja kastreerides võimalikult paljusid koju minevad loomi, vaid paljudaksime neid hoopis varjupaigas salamahti.

Eesti ühiskonnas peetakse loomakaitset siiani nišitegevuseks ehk seetõttu, et see on ikkagi väga uus asi. Nõukogude ajal sellist tegevust ei eksisteerinud. Kui me vaatame, et Inglismaal ja Ameerikas mõõdad loomakaitseorganisatsioonid ja varjupaigad oma vanust sadades aastates, siis meil on kogu areng toimunud viimase 10-15 aastaga.

Tegelikult ei ole varjupaikade töö rahastamiseks Eestis mingit süsteemi. See, et saame omavalitsustelt oma töötajatele miinimumpalka, on meie aastatepikkuste ponnistuste vili. Mõnes kohas peetakse meid ikka veel loomasõpru ühendavaks huvialaringiks, kus käivad koos inimesed, kellele meeldib kassipoegade mängida. Tegelikult on sellest väga kaugel. Tegelikult tegeleme me inimesi ründavate koerte tänavalt äratoimetamise või maanteel ribadeks sõidetud loomade kokkukorjamise ning nende omanikele väga kurbade uudiste teatamisega ning ülearuseks osutunud loomade viimaste minutite võimalikult humaanselt muutmiseks.

Meie unistustes saaks me annetajate raha eest tegeleda lisategevustega: koolitada loomi ja inimesi ning aidata loomi, keda oleme hetkel sunnitud eutaneerima. Varjupaikade igapäevane püsimine oleks tagatud avaliku teenuse osutamise eest saadava rahaga kohalikest omavalitsustelt. Eesti puhul mängib oma osa kindlasti ka üldine elatustase. Alatihti peame kuulma valla lasteaia läbilaskvast katusest, küsitakse, kas peame jätma selle siis parandamata ja raha loomadele andma. Ja me saame sellest täiesti aru.

Loomade väärkohtlemise vastase ennetustööga peaks tegelema igaüks meist. Näiteks kui paluksime naabritelt oma loom ära steriliseerida, et ta ei tooks kaks korda aastas pesakonda, kellega naaber midagi peale ei oska hakata. Või paluksime tal panna koer pikema keti otsa või, veel parem, ehitada oma maja ümber aed. Tänu märkamise kasvule on minu arvates hulkuvaid loomi juba oluliselt vähem.

Inimesed saaksid ise muuta oma käitumist selleks, et nende lemmikute ja lemmikloomapidamisse üldiselt suhtutaks soosivamalt. Näiteks hoida avalikus kohas koerad rihmastatult, koristada alati nende järelt jne. Igaühes võiks olla nii palju julgust, et juhtida koeraomaniku tähelepanu sellele, kui koer on juba pikemat aega mõtliku näoga ühe koha peal kükitanud.

Endast erineva mõttemaailmaga inimesteni jõudmiseks ei tohi laskuda äärmustesse ja nendega radikaalselt vastanduda. Loomus teeb väga head tööd näidates eeskju, mitte viibutades näpuga. Ma ei ole taime-toitlane. Oma unistustes küll, aga mitte reaalsuses. Küll aga ei osta ma endale iialgi karusnahast valmistatud tooteid, süön vabapidamisel elavate kanade mune, ei käi loomi kasutavas tsirkuses jne. Mulle on vastuvõetamatu igasugune loomade väärkohtlemine selleks, et inimesel oleks vahvam siin ilmas elada.

Ei maksa salata, et varjupaigas töötamine pole meelakkumine ja läbi põlemine on kerge tulema. Kui näed, et vaatamata sinu pingutustele ei vähene hüljatud loomade hulk ja ka sinu palganumber on juba aastaid muutumatu, vaatamata ümberringi mäekõrguseks kerkinud hindadele,

siis võib see prõks ühel hetkel ära käia. Olen ka ise mõned korrad seal viimase piiri peal ära käinud. Paljud inimesed ei olegi üle paari kuu varjupaigas vastu pidanud. Mõnes mõttes ongi see nagu sõel – kes ei suuda, lahkub mõne kuuga, kes suudab, jääb pikaks ajaks.

Kui küsida, mida loomakaitsevaldkond mulle andnud on, siis vastan, et mõistmist. Ma olin kümme aastat tagasi väga karme hukkamõistja, aga praegu saan aru väga paljudest erinevatest põhjustest, miks inimesed mõnikord teadmatusest loomi väärkohtlevad või miks on vahel vaja oma loomast loobuda. Selle asemel, et nad rattale tõmmata, on vaja natuke juhendada, ära kuulata ja kõigil on pärast parem. Kui küsida, millest olen pidanud loomakaitsega tegelemiseks loobuma, siis vastan, et ei millestki.

Minu meelest on varjupaikade pidajate ja töötajate töös vähemalt kaks väga rasket asja ja ehkki see kõlab küünilisena, ei ole ma kindel, mis järjekorda need peaks panema. Üks on muidugi eutanaasia; sõna, mis vähemalt loomakaitstes ei vasta alati oma päritolule. Eutanaasia tähendab nimelt halastussurma, aga kindlasti ei ole varjupaikades inimese käe läbi teostatud tapmine alati halastusest, vaid paratamatusest. Neid loomi ei ole kuskile panna, neile ei ole võimalik luua normaalseid elutingimusi ja seega peab keegi võtma vastu karmi otsuse, mis võtab loomalt elu ja jätab kindlasti jälje ka otsustajale ja teo toimepanijale. Ja teine on raha.

RAHA

Üks naine Hiiumaalt:
„No keegi Sulle ikka palka maksab!“

Rahast on lausa igav rääkida, aga tõe huvides vist ikka peab. Eesti loomakaitseorganisatsioonid on vist pea kõik asutatud ilma rahata ja pidev rahapuudus kummitab meid kõiki, vastupidiselt üsna levinud arvamusele, et loomakaitsele ju ikka annetatakse. Annetataksegi, aga kuna annetamine on vabatahtlik ja peabki olema, siis sellest ei piisa. Kui tegemist on loomade päästmisega, konkreetsete juhtumitega, siis saab kaastundlikelt inimestelt abi ja vahel jääb teiste juhtumite jaoks ülegi. Aeg-ajalt on võimalik läbi viia mõnd projektipõhist tegevust, aga see on siis tõesti konkreetne tegevus, mis toetab eesmärke pigem kaudselt ja tekitab tööd juurde. Ka teenuseid on võimalik müüa, varjupaigad ju teevad nii, aga mitte kunagi ei jätku lepingutasust kõikidest kulutusteks, sest teenuse ostjad on omavalitsused, kes ei saa maksta rohkem kui 14 kohustusliku päeva eest. Paar organisatsiooni on saanud riiklikku toetust, aga see käib ühe aasta kaupa ja teatud ettekirjutuste järgi. Nii võib ministeerium, mis riigiraha jagab, ühel aastal otsustada, et sissetöötatud teenust ei ole enam vaja ja tellida hoopis midagi muud. Tean teiste riikide organisatsioone, mil on tuhandeid liikmeid, kes on sisuliselt toetajaliikmed, kuna nad maksavad liikmemaksu ja sellega nende tegevus tavaliselt piirdubki. Teist sama palju on püsiannetajaid ning tihti on kombeks kirjutada organisatsioonide heaks ka testamente. Niimoodi saavad organisatsioonid oma meeskondadele keskmistki palka maksta ja tegevusi paremini planeerida, sest teavad, et saavad tegutseda ka järgmistel aastatel. Olen veendunud, et tõhusal organisatsioonil peaks olema vähemalt paar inimest palgal, et asi koos püsiks. See ei ole üldse tavapärane mõtlemine, olen liiga palju kuulnud seisukohavõtte, et kogu raha peaks minema loomadele, ehkki ka palgaline loomakaitsja töötab justnimelt loomade heaks. Pika jutu lõpetuseks ei hakka ma vabandama, et raha ja elu ühele pulgale panen. Loomakaitsjad, töötagu nad siis varjupaigas või eestkosteoranisatsioonis, ei tea, mis homme saab.

HIIUMAA

„Kas siis Hiiumaal on ka hulkuvaid loomi?“

Hiiumaad kutsutakse paradiisisaareks ja olgugi, et see on ilmselt suvehiidlaste välja mõeldud nimi, on sellel tõepõhi all. Suuresti tänu silla puudumisele ja 50 aastat kestnud suletusele on siin endiselt palju puutumatu loodust, kaasaegses maailmas päris uskumatut turvalisust, siiani säilinud hiiu keelt, vähe inimesi, palju külalislahkust, kohalike omavahelisi toetamissüsteeme ja hulga muud väärtuslikku, millest päriselt aru saab alles siis, kui pikalt kohapeal elada. Lapsena arvasin, et Hiiumaal talve ei olegi, sest olin suvehiidlaste laps, kes kolis siia kevade lõpus ja kooliaja alguseks linnakoju tagasi sõitis. Aga üks Hiiumaal on teinegi pool; pikad vaiksed tumedad talved, siin on tööpuudust ja vaesust, kinnise sumbunud miniühiskonna probleeme ja kitsarinnalist mõtlemist. Hiiumaal on kombeks, et omi asju võõrastele ei räägita ja vastupidiselt esialgsele plaanile katsun sellest kombest mõnevõrra kinni pidada. Siinsamas arvutis on tabelite viisi nimede ja kuupäevadega varustatud loomade väärkohtlemise juhtumeid, mis võiksid nii mõnelgi inimesel vähemasti tuju ära rikkuda. Mina rikkusin Hiiumaa iseenda jaoks selle informatsiooniga ära ja nimetasin kibedamatel hetkedel Hiiumaa paradiisisaarest ümber parasiidisaareks.

See juhtus nii.

2006. aasta suvel nimetasin oma telefoninumbri ümber Hiiumaa loomakaitse infotelefoniks ja kodu ümber Kuulikoduks; kohaks, kus võeti päris ametlikult vastu hulkuvaid või muidu kehvast seisusest olevaid loomi, kes mingisugustki abi vajasisid. Ja abivajajaid oli piisavalt. Ma ei ole kunagi täpsemalt kokku lugenud, kui palju neid loomi on, kes on siin kas korra või pikemalt peatunud. Loomakaitsetel on tavaliselt üldse keeruline öelda, kui palju loomi nad aidanud on. Kas peaks ütleva, kui palju loomi on olnud varjupaigas? Aga mõned neist olid võibolla ainult paar tundi? Või peaks ütleva ka nende arvu, kelle pildi oled üles riputanud ja kes on kohe pererahva üles leidnud? Või peaks ütleva nende telefonikõnede arvu, mille jooksul on inimestele nõu antud, sest kaudselt aitaksid ju loomi? Aga mõnele ma ju ütlesin ainult loomakarsti numbri. Või

kas peaks ütlema nende loomade arvu, kes said endale uue kodu? Aga äkki kõik ei saanudki head kodu, vaid sattusid veel kehvema elu peale kui enne? Või peaks nendele suurtele numbritele ausalt lisama ka nende loomade arvu, kelle heaks ei saanud mitte midagi teha, ehkki proovisid?

Mitte ainult kohaliku kombe pärast ei jäta ma koledamaid lugusid rääkimata. Üksikjuhtumid ei ole tegelikult üldist pilti kirjeldades väga olulised. Ajakirjandusse jõuavad ju ka tavaliselt need kõige jõhkramad lood, mis on muidugi vajalik, aga need tõmbavad tähelepanu palju laiematelt ja tavapärasematelt probleemidelt eemale. Mulle tundub, et koledate lugude esiletoomine vabandab justkui neid leebemaid lugusid, mis põhjustavad kannatusi palju suuremale hulgaloomadele. Hiiumaa loomakaitse probleemid on samasugused nagu mujal: ketis peetavad koerad, steriliseerimata loomad ja sellest tulenev soovimatute kassipoegade ja kutsikate massiline hukkamine. Enne rääkisime seadustest ja sestap tuleb märkida, et koeri võib seaduse järgi teatud tingimustel ketis pidada ja steriliseerimine ei ole tegelikult kohustustlik, küll aga tohib vastündinud kassipoegi tegelikult hukata ainult loomaarst, neid ei tohi ämbrisse uputada. Ja ma ei tea ühtki loomaarsti, kes tahaks terveid loomi hukata. Tahan öelda, et seadusest ei ole alati abi, sest sinna ei kirjutata kunagi sisse kõike seda, mille peale inimene võiks ise tulla. Hiiumaalt veel kord kaugemale vaadates on kõige suurem loomakaitseprobleem deprivatsioon, ketis või aedikus või üksi kodus passivad koerad või üksikud korterikassid. Neil on kohutavalt igav, nad ei ole õnnelikud. Mis on nüüd muidugi liigne üldistamine ja suurte probleemide vägisi ühte lausesse toppimine. Muide, suvitajad ei jäta oma kasse meeleka sügisel maha, vaid tegelikult paljunevad just hiidlaste kassid, kelle järglased otsivad ise suvehiidlaste juurde uue kodu. Viimased hakkavad loomadele süüa andma ja ei oska sügisel mandrile sõites hoolealustega midagi peale hakata. Muidugi on igasugu erinevaid lugusid, aga kindlasti ei ole Hiiumaal nagu ka igal pool mujal loomade ja inimeste koostoimimises piisavalt väljakujunenud kombeid, mis mõlemale poolele kasuks tuleksid.

Ülevalpool kirjutasin, et minu arvutis on erinevad lood kõik kirjas. Lisan siia aastanumbrit välja jättes ühe lühikese väljavõtte loomakaitse info-telefonile helistamise tabelist. Ilma parandusteta.

- 2. AUG Viinaköögist leiti kakupoeg
- 2. AUG Hobune suri
- 2. AUG Nälginud hobused on mandrile viidud
- 3. AUG Suri merisiga, uute näriliste võtmise plaan ja uskumatu vähiklikkus
- 4. AUG T J tahab kõiki oma kasse varjupaika tuua (20?)
- 4. AUG Suuremõisas majade vahel hulkuv koer, ühel väikesel koeral meetrine kett
- 4. AUG Kell 2.00 öösel. Emmaste korterelamust kõne. Leitud kassipojad Tilga heinaküünist, üks kaasa võetud, hoida ei saa, nime ei ütle.
- 5. AUG Käina Konsumis lendab lind
- 7. AUG Kärldlas haigestus koer, vet. numbrid
- 7. AUG Tuntakse huvi Mona ja teiste loovutatavate koerte kohta
- 7. AUG Tallinnas leitud linnupoeg
- 8. AUG Soovib koera võtta
- 10. AUG Putkastest leitud hulkuva kassi pojad
- 10. AUG Kärldlast leitud pääsukesepojad
- 10. AUG Reheseljalt leitud kolm kassipoega, ema hulkuv
- 10. AUG Mänspe kasside kohta on antud hävitamiskäsk
- 12. AUG Kass hingeldab, peidab end, ei söö midagi – arst
- 12. AUG Kass viiakse Soome
- 13. AUG Kärldlasse suvekodu õuele tulnud ilmselt haige kass
- 14. AUG Väike triibuline kassipoeg vajab uut kodu
- 15. AUG 7 kassipoega, kaks emast vajavad kodu
- 15. AUG Soovitakse väikese koera poega
- 16. AUG Tallinnas leiti vigastatud lind
- 18. AUG Kärldlast leiti kassipoeg
- 21. AUG Külamal omanikul neli kassipoega; ähvardab uputada jne
- 21. AUG Nasvalt kadunud triibuline emane kass
- 22. AUG Saaremaalt: soovib punakat kassipoega või Pae tnlt leitud

Mäletan, kui sõitsime Rootsi loomaõiguslastega mööda Stockholmi ja autot juhtis Alex, kes on britt ja töötab tavaliselt farmiloomade varjupaigas Inglismaal Kenti maakonnas. Kuulikodu ei olnud küll farmiloomade varjupaik, aga eks siingi oli elanud hobuseid ja muid elukaid peale koerte ja kasside. Kirjeldasime üksteisele oma tavalisi tööpäevi ja ma küsisin Alexilt, mida ta kõige esimesena soovitaks inimesele, kes kavatseb varjupaika avalda. Me mõlemad teadsime kohe vastust ja ütlesime kõva häälega välja ka: „*Don't do it!*” (ingl, ära tee seda). Sellel pealtnäha

ebaolulisel sõidul olid hoopis teistsugused tagajärjed, kui võiks arvata. Nimelt sõitsime me kollases kaubikus ja mulle sai kohe selgeks, et Hiiumaale on täpselt samasugust tarvis. Kui koju jõudsin, otsisin välja kuulutuse, millega üritati müüa samasugust autot, helistasin müüjale ja palusin see auto üheks kuuks kinni panna. Nemad olidki nõus, kui kuulsid, mille jaoks seda vaja on. Riputasin kuulutuse Kuulikodu Facebooki lehele, kus palusin inimestel annetada kasvõi kõige väiksem summa. Ja kümne päeva pärast oli summa koos! See tore näide iseloomustab väga hästi seda, kuidas loomakaitsele annetusi koguda. Tegemist oli väga konkreetse ostuga, millel teadaolev hind ja mille vajadust ei olnud vaja tõestada. Tavalise sõiduautoga on väga raske loomi vedada, sest see ei ole ei neile ega juhile ohutu; ometi sai seda aastaid tehtud ja on hea, et suuremaid õnnetusi ei juhtunud. Näiteks siis, kui kümme aastat aedikus deprivatsioonis elanud, täiesti segi läinud rottweileri-segu koera tagaistmel kõitega kinni hoiti. Annetuste eest ostetud Kollane sõdab Hiiumaa teedel siiani, aga ainult käesoleva aasta lõpuni, pärast mida jääb ta välja teenitud pensionile. Temaga on veetud loomi, inimesi, loomatoitu, vegantoitu erinevate heategevusürituste jaoks, igasuguseid tarvikuid, prahti, sõnnikut, küttepuid ning korra ka terve tonn eterniiti, mis annetati vanast karusloomakasvandusest uute koerabokside katuste jaoks.

Tegelikult on sellest kohutavalt kahju, et infotelefon ja varjupaik enam täiel võimsusel ei tööta. Kahju eelkõige sellepärast, et Hiiumaal praegu loomi vastuvõtvat varjupaika ei olegi ja iga juhtumit lahendavad need, kes abivajava looma leiavad või väärkohtlemisest teada saavad. Kui lahendavad. Nagu eelpool öeldud, on EV loomakaitseaduse järgi hulkuvate loomade abistamine eelkõige kohaliku omavalitsuse ülesanne, aga seda ülesannet Hiiumaa omavalitsused küll tõsiselt ei võta. Muidugi on ka häid näiteid. Kärldlas oli üks tuba, kus leitud loomi 14 päeva peeti ja neile uusi omanikke otsiti, aga üsna tihti lõppes see 14. päeval Kuulikodusse tehtud telefonikõnega, mille vastuvõtjal oli kaks valikut: kas kohustuliku aja vastu pidanud loom vastu võtta või lasta omavalitsusel loom magama panna. Mäletan, kuidas üks vallavanem öösel voodist üles tõusis ja vaatama läks, kas auto alla jäänud koer on veel elus või tuleb ta lihtsalt tee pealt eest ära tõsta. Kuigi selliseid vastutustundlikke inimesi on Hiiumaal veelgi, on näiteks ühe omavalitsusega suhtlemine või pigem kemplemine olnud suur ajaraiskamine. Viimastel aastatel ei

ole nad vastanud ühelegi kirjale ja ainuke koostöömoment tekkis siis, kui üks kodutu kass vallamaja uksest abi otsides sisse astus. Sain valla-sekretäritel telefonikõne, mis algas umbes nii: „Meil on Su abi vaja.“ Rollid olid juba ammu segi läinud. Omavalitsus ei olnud kunagi endale oma kohustusi selgeks teinud ja mina olin unustanud, et mul ei ole tegelikult mingisugust juriidilist kohustust loomi aidata. Kass steriliseeriti, raviti terveks ja elab ühe sama vallavalitsuse töötaja juures. Üks juhtum lahendati ühiste jõududega hästi.

Selle sama valla territooriumil on mitu kassikolooniat. Kolooniaks nimetatakse sellist kasside kampa, kus elab rohkem kui kümme omanikuta kassi, tavaliselt steriliseerimata, ravimata ja kehvasti toidetud. Kolooniad tekivad tänu sellele, et kasse ei steriliseerita. Vahel on nii, et kolooniale aluse pannud kasside omanikud on ära kolinud või surnud ja ka muudel põhjustel hulkuma jäänud kassid kogunevad sinna, kus on midagi süüa. Hulkuvate kasside söötmine ei ole vastupidiselt nii mõnegi omavalitseja arvamusele taunitav tegevus; ühtegi looma ei tohi jätta abitusse seisundisse. Suurem osa kolooniakassidest võivad olla *feral cats* (ingl, see tähendab metsikumat kassi, kes ei hakka iialgi nn inimkaaslejaks), mis teeb neile kodu leidmise eriti raskeks. Seaduse järgi oleks pidanud juhtuma midagi sellist: omavalitsusele teatatakse hulkuvatest kassidest, omavalitsejad lähevad kohale ja otsivad kasside omanikke või uusi omanikke, hoolitsevad kaks nädalat loomade eest ning võibolla leiavad mõnele kodu, ülejäänud püütakse kinni ja hukatakse. Tavapärasem stsenaarium on see, et omavalitsus on mõne organisatsiooniga lepingu sõlminud ja kohale lähevad juba varjupaiga töötajad. Hiiumaal ei käivitanud kumbki stenaarium, sest omavalitsejad ei läinud kohale ja ka lepingulisi varjupaiku ei olnud. Tegime hoopis nii, et püüdsime ühe- või kahekaupa kinni nii palju kasse, kui kätte saime, steriliseerisime nad ja lasksime koju tagasi. Inglise keeles nimetatakse selliseid tänavakasside püüdmise aktisooni TNRIks (*trap, neuter, return* – püüa kinni, steriliseeri, vii tagasi).

Kuna tean, et raamatu lugejate hulgas on ka neid, kes arvutit ja internetti eriti ei kasuta ja Facebooki ammugi mitte, teen nüüd nii, et tõstan ühe Facebooki avaliku lehe postituse kommentaariumi internetist raamatusse. Postituses küsitakse steriliseerimiseks annetusi just ühe Hiiumaa kassikoloonia steriliseerimiseks. Teen seda sellepärast, et see juhtum

on väga tavaline – suur osa loomakaitsjate ajast möödub arvutis ning tihti hõlmab see inimeste ärrituste mahalaadimisele tunnistajaks olemist, ehkki taoline pahameel on mulle arusaamatu. Keegi ei sunni ju annetama. Kassid ei ole nende õue peal. Vestlus sisaldab ka tüüpilisi, tüütuseni kuulnud etteheiteid. Miks te inimesi ei aita? Laske loodusel oma töö teha! Ja nii edasi. Loomakaitsjate argipäevast annab see hea pildi igal juhul. KK tähistab Kuulikodu.

Siim: Ok ma saan aru, aitad mõnda looma. Aga 30 kassi? Lähen treenin seal oma jahikoera äkki?

Riina: Sellised kommentaarid võiks nagu enda teada hoida...

Siim: No reaalselt 30 kassi, kellele neid tarvis on?

KK: Neile kassidele on iseennast tarvis, kui Sa sellest lausest nüüd aru saad. Ilmselt ei saa. Ja Hiiumaa loomakaitsse on ennegi suuri kassikolooniaid aidanud. Jahikoera "treenimine" kasside peal on keelatud, nagu Sa arvatavasti tead.

Riina: 30 kassi on tõesti palju, aga selleks ongi neid vaja aidata e steriliseerida, et neid ei oleks kevadeks nt 60 või 120.

Siim: Tegelikult koera värki tean jah :D. Ja meie tutvusringkonnas on koerad ikka õpetatud kassidega läbi saama, endal ka kass. Talv teeb omad korrektuurid, lähevad kannibalideks, kui süüa pole.

KK: On süüa. Seal on inimesed, kes kasside eest mõnevõrra hoolitsevad, aga nad ei jõua paljunemist piirata. Väga hea, et Sinu koerad-kassid omavahel läbi saavad.

Anneta: Lugesid Siimu kommentaare süvenes arvamus, et ega teda küll kellegile tarvis pole. Kasside ja nende aitamise vajalikkuses ma aga ei kahtle.

Mari-Liis: Kui sul midagi head öelda ei ole – ära palun ütle!!!

Irene: Kolmkümmend kassi on rohkem kui kolmkümmend korda armsamad ja toredamad kui sina, Siim.

Alo: Aga kui neid ei toidetaks, kas siis toimuks looduslik valik ja loodus läheks ise eluga edasi? Kassid on isepäised ja leiavad alati võimaluse. Liiguvad ise edasi, otsivad jne. Aga nende paljunemist tõesti ei saa teisiti takistada. Praegu on nad koos ja nüüd on selleks hea võimalus.

KK: See kassikoloonia on saanud alguse ühest emasest kassist. Looduslik valik on oma töö juba teinud. Kui kõik järglased oleksid alles ja elus, siis oleks neid tunduvalt rohkem. Mõned kassid on isepäised, mõned niiväga mitte. Ja neil kassidel just palju võimalusi ei ole. Aidata tuleb igal juhul, iseasi kas me sellegi kampaaniaga just neid kõiki jõuame, nemad ei ole Hiiumaal ainukesed abivajavad loomad.

KK: Esimese kassi lõikus ja muud kulud on esimeste annetajate poolt juba kaetud. Aitäh.

Alo: Nagu ma aru saan, siis kõigile kassidele seal süüa ei jagu. Looduslik valik toimub juba seal. Ja niiviisi on ka nende paljunemine kontrollitav. Tundub väga jabur hakata selle jaoks raha koguma.

KK: Et kontrollime kasside paljunemist loodusliku valiku abil? Ma arvan, et see ei ole väga inimlik lähenemine. Pealegi ei ole see ju kümne aasta jooksul mõjunud. Miks see jabur tundub?

Kairi: Mis mõttes looduslik valik? Et las paljunevad ja kisklevad ja surevad või? Kui see armas kamp seal juba on, siis tuleb neid steriliseerida. Praegu on nad küll ilusad prisked pildi pealt paistavad. Kui ma elaks kuskil metsa sees, võtaks küll mõned, kahjuks ei ole minu naabrid eriti kassisõbralikud...

Berit: Iga osaleja võtab endale ühe kassi. Probleem lahendatud. Well (ingl, noh).

Alo: Looduslik valik on looduslik valik. Paljunemine ja surm, just täpselt nii see elu käib. Alati on teisi valikuid. Ja kass on piisavalt tugeva loomuga,

et ise valik teha. Ei tundu inimlik? Ei peagi olema. Kui inimlikud te ise olete teiste inimeste suhtes? Kui palju on meil kodutuid naisi ja mehi, kes samuti tänaval ootavad abikätt, ravi, süüa jne? Me võiks ka nende jaoks raha koguda. Ma saan aru, et on igasugused sotsiaalmajad. Aga kodanikena on meil suhteliselt ükskõik, mis saab tänaval olevat pombsist. Laseme neil minna ja olla. Ja minu arust tuleb neid aina juurde. Ma näen siin valehäbis elamist. Las kassid toimetavad. Mida rohkem te neid seal toidate, seda rohkem nad sinna jääda tahavad, seda mugavam on neil seal paljuneda, kiskleda ja surra. Siin me tegeleme hetkel juba tagajärgedega, mitte põhjustega. Ja neid põhjuseid otsigem endi seest ise.

Tuuli: Lollakas oled või? Inimesel on kordi suurem võimalus ise oma elukäiku mõjutada kui mistahes loomal. See ei ole teiste inimeste süü, kui keegi oma elu elada ei oska ega taha. Aga see on inimeste süü, kui (kodu) loomad kusagile hätta jäävad. See on inimeste süü, et seal selline koloonia üldse tekkinud on. Ja see on inimeste asi need kassid kehvast seisust (nälg ja lõputu paljunemine) välja aidata.

Kristhel: Kas tavaliselt selliste kolooniate puhul ei peaks kassid kinni püüdma ja varjupaika toimetama? Plats oleks korraga puhas. Ja üleüldse, kas vald või linn ei peaks ise muretsema sellise asja pärast? Olete muidugi tublid, et viitsite üldse sellega tegeleda.

Tuuli: Sellist hulka kasse kusagile ära majutada on väga keeruline. Lisaks ei pruugi kõik need kassid sotsialiseeritavad olla. See on maailmas palju praktiseeritud variant, et suured kolooniad steriliseeritakse, et nad edasi ei paljuneks. Osa neist kassidest on kindlasti aastaid metsikult elanud, ning nende harjutamine inimeste ning uute elukohtadega polegi võimalik.

KK: Alo, Kuulikodu puhul on Sinu võrdlused suhteliselt kohatud. Sa oled siin käinud, eks, siis Sa ilmselt tead, et see on inimeste kodu, mida jagatakse loomadega. Või vastupidi. Ei ole valehäbis elamisega tegu. Pealegi – ma olen ainuke KK liikmetest ja vabatahtlikest, kes tegeleb kohaliku ja mitte ainult kohaliku loomakaitsega 24h. Enne seda tegelesin pea 15 aastat inimeste aitamisega. Intensiivselt. Kassidest: selles asi ju ongi, et neid ei tasu lõputult ainult sööta, pidime vahele segama, et paljunemine

lõppeks. Just sellega olemegi alustanud. Kristhelile: MTÜ Kuulikodu peabki varjupaika, eravarjupaika. Need kassid ei mahu siia kõik korraga ja kohalik omavalitsus on kunagi küll lubanud kampaania korraldamist toetada, aga oma kohustuseks nendega tegelemist ei pea, see territoorium ei kuulu neile. Pealegi maksaks kohalik omavalitsus nende ülalpidamise eest ainult kaks nädalat, aga mitte nende steriliseerimise jms eest.

KK: *Tuuli, täpselt seda me teemegi. Kui Sa kõik siin lehel oleva info ja kommentaarid läbi loed, siis on see ka kirjas. Kõikide sotsialiseerimine ei ole võimalik. Juba selle esimese, kes varjupaigas on, tõenäoliselt mitte.*

KK: *Kõigile: võibolla peaksin veel kirja panema, et me ei ole siin sinisilmsed ja päris kogenematud. See saabki väga keeruline olema, ei mingit kahtlust.*

Alo: *Inimene ongi ise kaikaid loopinud kodaratesse ja pole õigel ajal tegutsend. Ega need 30 kassi ööpäeva jooksul sinna ei teki. Kui neid toita, siis nad ei valigi teist kohta ega eluviisi, vaid jäävad mugavusest sinna ja paljunevad ja teevad kõike muudki.*

KK: *Jah, Sul on õigus, inimene ei ole õigel ajal tegutsenud. Need kassid on sinna tekkinud 10 aasta jooksul, koloonia sai alguse ühest emasest kassist. Nii vähemalt räägitakse. Mugavus on vast palju öeldud, nad on hädapärast süüa saanud. Ja just sellepärast me proovimegi sekkuda, et see olukord ei jätkuks.*

Noo: *Mitmes rahakogumiskampaania sel kuul, mille all hakatakse jäunama, et aga miks te selle ja tolle ja kolmanda ja kodutute jaoks raha ei kogu. Kes ei taha kasside steriliseerimisele kaasa aidata, ärgu annetagu. Kes muretseb kodutute inimeste või millegi muu pärast, otsigu nendega tegelejad ja aidaku neid. Püsigem teemas. Kuulikodule jaksu elukatega majandamisel ja loomaomanike harimisel.*

Riina: *Kallid inimesed! Teeks ehk nii, et kui teid ei huvita, te ei hooli, te ei saa põhimõttele pihta, siis hoidke mõtted kommentaarid ka endale ja säästke neid, kes hoolivad ja soovivad aidata. Me ei ütlegi ju, et pead annetama või pead aitama. See on iga inimese oma soov ja tahe. Me ei ei pane kellelegi n-ö püssi oimukohale, et sa pead nüüd aitama. Nii et kui*

sind ei huvita ja sind ei koti, siis meid ei huvita ja ei koti ka sinu kommentaarid, hoia need mõtted ja halvustused endale.

KK: Aga võibolla on siis nii, et neid kohti, kus loomadest ja loomakaitsest rääkida, on liiga vähe. Facebooki lehel Hiiumaa Heaks käib praegu ka arutelu samal teemal.

Alo: Riina: järgmine kord siis palun ärge toppige ja kutsuge inimesi liituma siin igasugu asjadega, millega nad päri ei ole. Ja kui mingi seisukoha esitate, olge valmis ka selleks, et keegi esitab oma arvamuse selle kohta. Minu teada on meil sõnavabadus ja kui sulle ei meeldi inimesed, kel on oma arvamus, siis mine kuskile mujale ja ole vait.

KK: Alo: Riina teeb vabatahtliku loomakaitsja tööd. Sa ei saa teda kuskile mujale saata ja vait ei pea ta ka olema. Arvan, et Sa saad ise ka aru, et Su kommentaarid võivad kampaania algatajatele närvidele käia. Ja kui mina Sind liituma kutsusin, siis küll vabandan, ma ei oleks pidanud seda tegema.

Alo: Seda oligi arvata, et oma arvamust avaldavad inimesed käivad teile närvidele. Väga inimlik lähenemine. Inimesed, kes arvavad teisiti, tuleks minu meelest ka ikka elimineerida kuidagi igalt poolt.

KK: Ei, nii ei ole, loomakaitsega ei saagi pikemaajaliselt ja pühendunult tegeleda, kui inimesi ei tunne. Sinu puhul tundub olevat nii, et tegemist on teemaga, mis on Sulle suhteliselt võõras ja pealegi ei saa ma hästi aru, mis on sinu kommentaaride eesmärk. Veenda kampaania korraldajaid oma plaanist loobuma?

Alo: Miks loobuma. See algatus on väga hea. Ma oleks oodanud arutlust, mis vahepeal toimis. Aga siis korraga hakkas mingi leeridesse jaotamine, et kes tahab annetada, see saab oma mõtteid välja öelda ja kes ei taha annetada, see olgu vait. Ja see pole õige minu meelest. Kui juba siin kommentaarium arenema hakkas, siis oleks võinud ka arendada.

Andres: Kuulikodu, mine aita enda kasse, kui sul rublasid jagub vms... (neid kutseid võiks küll vähem olla). Ning nagu eespool mainitud, kui olete valmis kutsuma suvalisi inimesi, siis olge ka valmis kriitikaga leppima.

KK: Andres, mina (ja kogu MTÜ Kuulikodu) aitamegi nii enda, Kuulikodu varjupaiga kui ka kogu Hiiumaa loomi nii palju kui jaksame, mitte rohkem. Aeg-ajalt ei jagu rublasid vms, siis teeme annetuskampaaniad. Nii teevad kõik varjupaigas ja kogu loomakaitses. Mitte ainult Hiiumaal ja koguni mitte ainult Eestis. Ja ma ei tea, kes Sind kutsus. Mina kutsusin oma FB sõpru, ilmselt kutsus Sind keegi neist minu sõpradest. Kriitikaga lepime, rumalusega mitte.

Siim: Mul rubla on, aga ei näe pointi.

KK: Annetamine on vabatahtlik. Ja Hiiumaa loomakaitse tegutseb ka vabatahtlikkuse alusel. Juba aastaid.

Erika: Vaja oleks ikkagi mõistlikku ettepanekut, mitte sadismi. Olukord tuleb positiivselt lahendada.

Liis: Ma ei saa aru, mida inimesed kommenteerivad, kui neid väidetavalt absoluutselt „ei koti“. Elage oma elu ja tehke oma kasside-koertega, mis pähe tuleb. Eriti paar noormeest siin.

KK: Kas kellelgi on nüüd veel midagi konstruktiivset selle konkreetse teema kohta öelda? Ma kustutan paari tunni pärast kogu selle diskussiooni, sest ma tõesti ei näe, et Kuulikodu kampaanialehele peaks selline vestlus alles jääma. Konkreetseid küsimusi ja ettepanekuid saab alati saata aadressile kuulikodu@gmail.com. Ja alati saab vastuse ka.

Andres: Kindlasti ei ole me sadistid siin... samas oli huvitav näha erinevaid arvamusi :) Igatahes edu ja jaksu edaspidiseks Kuulikodule :D

Muidugi ei ole TNR projektid ideaalne lahendus, eriti juhul, kui kõiki kasse kätte ei saada või kui koloonia toitja näiteks ära kolib. Kõige parem oleks, kui selliseid karju ei tekikski või sekkutaks kohe, mitte kümme aastat hiljem. Loomakaitsjad on väga sageli olukorras, kus nad peavad andma kehvades tingimustes endast parima ja Hiiumaa kassikolooniaga oleme kindlasti endast parima andnud. Paljude kasside jaoks on see olnud hea lahendus, kõigi jaoks kindlasti mitte. Just neil kuudel arutatakse TNRi teemat ka loomakaitseorganisatsioonide ümarlauas.

Oleme suuresti ühel nõul – tegemist ei ole hea lahendusega, aga vahel ei ole muud varianti.

Nüüd on vist õige hetk peatuda korraks ilusatel lugudel. Meeldejäädavad on need hetked, kus kindlalt tead, et loom on endale õige inimese leidnud. Pikkade tegutsemisaastate jooksul leidsid paljud Hiiumaal ripakilejäänud kassid ja koerad uue kodu. Ja üldse mitte ainult Hiiumaal, vaid ka Mandri-Eestis, Poolas, Soomes, Hispaanias ja näiteks Venemaal.

Villemiemä on kõige leebema olekuga kass, keda tean. Peale kolooniast kinnipüüdmist aitas ta üles kasvatada nelja ema kaotanud kassipoega, kes olid kõigest päevavanused. Kaks tugevamat jäid ellu, üks neist on Villem. Leebe Villemiemä sai suures kassikambas kuidagimoodi hakkama, aga tema suurpäev saabus alles pooleteise aasta pärast. Siis sai ta päris oma inimese. Venemaalt. "Kuhu poole Sa siis nüüd sõitma hakkad?" küsisin Susannalt, kellele olin Tallinnasse kassi üle andma tulnud. "Eks ida poole," ütles Susanna ja näitas käega läände: "Peaa vaatama kaardi pealt, kus see Peterburi maantee õieti on." Järgmisel päeval sain Susannalt kirja: "Ma ei ole kunagi näinud kassi, kes armastab kõiki, aga Villemiemä armastab." Sellistel hetkedel ei mõtle ma ülekohtule ega ebaõiglusele, vaid sellele, et keegi, kes on selle ära teeninud, on lõpuks õnnelikult koju jõudnud.

Pea kümneaastane intensiivne tegutsemine saarel on tänaseks kokku kuivanud. Infotelefon enam ei tööta ja varjupaika uusi loomi vastu ei võeta. Mõned loomad, mõned kassikolooniad on meile jäänud ja aegajalt tegeleme mõne ootamatu juhtumiga ka.

Nimelt kasvasid inimeste ootused iga aastaga. Keegi ju päris täpselt ei süvenenud, mis tingimustes me töötame ning telefon helises päeval ja öösel, kõigi juhtumitega kiire nagu loomade puhul ikka. Näiteks on kadunud koera ülesleidmise rekordaeg umbes 40 sekundit. Umbes nii kaua läks aega leidja telefonikõneni pärast seda, kui murelik perenaine meile kutsu pildi saatis ja see üles laeti. Aga lõpuks ma väsisin ära ja sain aru, et päris surmani nii elada ei saa. Et nii kaua kui rabelen, jäävad omavalitsuste poolt algatused tulemata. Viimasest aastast on mul meelde jäänud paar eriti väsitavat sündmust. Kaks kassipoega toodi öösel kell

pool neli uksest sisse, pärast seda, kui ühest käskivas kõneviisis telefoni-kõnest kostus korduvalt „Sa pead!“ Selge on see, et kõik kassid ei mahu ühe räämas talu kööki ja niimoodi enam jätkata ei saanud. Kui veetsin veel ühe väsitava päeva Kärđlas, mille jooksul neli-viis erinevat inimest tulid mulle kassimuresid rääkima, siis sain aru, et aeg on teha midagi muud. Umbes sel ajal hakkaski idanema idee luua loomade eestkoste organisatsioon. Õnneks on Hiiumaal üsna palju südamlikke inimesi, kes ise kuulutusi üles riputavad ja eksinud loomi koju juhatavad. Ka loomade steriliseerimiste arv on kindlasti tõusnud. Võibolla natuke ka sellepärast, et me korraldame siiani koos loomaarstidega koerte steriliseerimispäevi, et hiiumaalased ei peaks koertega mandrile sõitma. Meil on siin häid loomaarste lausa mitu, aga abipersonaliga on kehvasti; neid ei ole võimalik ületalve pidada, sest aastaringselt ei jätku piisavalt tööd.

Aga eks ma igatsen seda adrenaliini. Olukordi, kus on vaja väga kiiresti otsustada ja saab realselt kedagi aidata. Ükskõik millisest halvast olukorrast paremasse toodud looma käitumine annab uskumatult palju – ja ma ei räägi looma tänulikkusest, vaid puhtast rõõmust.

KES ON LOOM?

Hiiu Lehe pealkiri „Siga on söömiseks“

Pikkade aastate jooksul olen jõudnud arusaamisele, et loomade halvasti kohtlemisel, nende soovide ja vajaduste ignoreerimisel on tegelikult üks peamine põhjus. Selleks põhjuseks ei ole seaduste ja nende täitmise puudulikkus või see, et inimesed ilmingimata väga halvad oleksid, vaid see, et loomadest teatakse erakordselt vähe.

Needsamad kaks koera, kes mind kirjutamise ajal igavusest segavad, on inimesega väga sarnased, aga ma kohtlen neid ikka kui koeri, sest seda nad on. Üks neist tahaks kährikuid tappa, sest see on tema loomuses. Teisel on vastik komme kassikastides maiustamas käia. Väiksemale tuli talveks mantel hankida, aga mitte sellepärast, et teda inimlapseks muuta ja ülearu ehtida, vaid sellepärast, et ta kardab väga külma. Ma ei küsi neile otsa vaadates, kas neil on moraalset väärtust (üks loomaõigusliku filosoofia põhiküsimusi) või ei loe nende käitumise mõistmiseks tarku raamatuid. Ma tunnen koeri.

Eesti soost mõtleja Fanny de Sivers ütleb oma raamatus „Jumala loomaaed – tuttav tundmatu maailm“, ja arvatavasti mitte esimesena, et informatsioonist on ainult seal kasu, kus teda vastu võetakse. Sealsamas kirjutab Sivers, et loomade suhtes on meie mõtlemine täis eelarvamusi.

Konrad Lorenz kirjutab oma raamatus „Kuningas Saalomoni Sõrmus“ juba 1964. aastal muuhulgas sellest, kuidas rebased ja hundid vanamoodsates loomaaedades liiga kitsastes puurides elavad ja on piiratud jooksmisvõimaluse tõttu haletsusväärased. Aastal 2012 räägivad karusloomakasvatajad endiselt, et rebased on puurides õnnelikud.

Kui hobune näeb oma täiskasvanuelus üle hulga aja teist hobust või koer saab aru, et teda ei pandagi enam uuesti ketti, siis on rööm suur ja toimub midagi kirjeldamatut, mida inimeste puhul harva näha saab. Foxy'ga oli sama lugu. Helistasin ühele meie usaldusarstidest: "Ära küsi miks, aga meil on siin nüüd üks hõberebasekutsikas: jalad haiged, kõht lahti, aga muidu röömus. Mis ma teen?" Arst oli väga väikese hetke vait

ja ütles: "No põhimõtteliselt on ta ju koer, Sa tead ise, mis teha, antibiootikumid kirjutame ka..." Esimesel päeval konutas Foxy hirmunult ja apaatselt nurgas, aga juba järgmisel päeval hakkas elult võtma, mis võtta andis. Kogu lugu kuulub valdkonda „Ärge seda oma kodus järele tehke“. Foxy valis ise endale ühe suurema koera emaks. Jooksis, roheline mängujänes hambus, kigisedes mööda tube. Kombeid ei olnud tal ollagi, rebasekutsikat juba kassikasti kasutama ei õpeta ja nii oli kogu majapidamine täis hallikat lõnga, mis hullusti haises. Pikapeale sai korraliku toidu ja ravimitega kõht korda ja Foxy hakkas üksi õues käima. Jalad päriselt ei paranenudki, ma ei tea, kas need olid nõrgad ja moonduvad tõesti traatpõhja peal kasvamisest või on see mingisugune geneetiline viga. Kuna Foxy sai palju vabalt liikuda, siis ta õppis korralikult jooksma ning tema natuke taaruv küljelt-küljele kõikuv kõnnak on mul meeles eriti sellest hetkest, mil teda viimast korda nägin. Mind ei sallinud ta algusest peale ja ehkki lubas end sülle võtta, ei meeldinud see talle väga. Foxy usaldas oma mänguseltsilistest koeri. Üsna varsti tekkis tal komme toitu varastada, mis tähendab seda, et söögiajal küsis ta tuppa (söögiaeg on meil 18.30, et te teaksite; kõik loomad teavad), ootas, kuni tema ports kausiga keset köögipõrandat pandi, krahas selle siis kiiresti kaasa ja põgenes õue tagasi. Talveks kasvab Foxy'le ilus kohev kasukas, mis oli talle natuke suur, sest farmirebaseid aretatakse niimoodi, et nahka võimalikult palju oleks. Talve lõpu poole otsustas Foxy ära kolida, alguses kadus kaheks päevaks, siis kolmeks, siis kaheks nädalaks, siis lausa kolmeks ja peale seda ei ole ma teda enam kunagi näinud. Foxy valis vabaduse.

Loomadest arusaamiseks on lihtsam neid inimesega võrrelda, kui lähtuda nende liigile omasest käitumisest. Igat sorti meedias saab näha lugematul arvul näiteid sellest, kuidas koer, kass, siga, lehm või näiteks lõvi käituvad inimesele sarnaselt, kuidas erinevad liigid saavad omavahel hästi läbi, ehkki mõnel juhul on see pigem erand kui reegel. Kahel jalal seisev ja esikäppi kasutav pesukaru tundub meile naljakas ja tore. Meil on kergem aru saada nendest loomadest, kes on meile sarnased.

Hiiumaale ehitati uus tapamaja. Sõitsin bussis, kus koolilapsed ehitusjärgus olevast majast rääkisid. Üks tüdruk ütles, et mõtle, see saab ju varsti valmis ja siis me kuuleme kõike, mis seal sees toimub. Ja poiss tema kõrval lohus, et küllap on tapamajadel helikindlad seinad...

Tegelikult ei ole ma tapamajas kunagi käinud. Muidugi olen ma, hambad ristic, filme vaadanud, kasvõi kuulsat dokumentaali "Earthlings", mida enamus inimesi lõpuni vaadata ei suudagi. Aga ma tean, et siga on terane loom, kelle vaimne võimekus võib ulatuda 4-aastase lapsega samale tasemele, muidugi mitte kõigil sigadel, sest ka nende hulgas on intelligentsemaid ja mitte nii nutikaid isikuid. Lehmadega on sama lugu. Kari valib liidriks kõige targema ja tasakaalukama, lehmad hoiavad oma sõpru, neil on keerukad sotsiaalsed suhted, ning sidemed on eriti tugevad ema ja lapse – lehma ja vasika vahel. Ja seda ma olen kuulnud küll, kuidas lehmad nutavad, kui vasikad nende juurest ära viiakse. Kuidas vasikad seisavad pundina, pead norus, karjamaa selles nurgas, mis on kõige lähemal laudale, mille sees on nende emad. Kui neid just kohe järgmisel päeval tapale ei viida, siis ehk muutuvad nad natuke rõõmsamaks nagu lapsed ikka. Aga tegelikult me ei tea, mida see neile teeb, kas neile jääb see sündmus meelde ja kuidas just. Lapsed mängivad ka koonduslaagrites, kui neil lubatakse.

Peale selle, et ma ei ole tapamajas käinud, ei ole ma kogenud ka tõelist surmahirmu, aga ma arvan, et inimeste surmahirm on samasugune nagu loomadelgi. Õõvastav, mõõtmatu, pisarad voolavad, ilmselt laseme ennast täis. Need, kes on tapamajas töötanud, räägivad pisaratest loomade silmades. Katsuge mulle tõestada, et vasikatel ongi kogu aeg silmad märjad.

Nagu juba öeldud, ei pruugi loomakaitsja olla zooloog või näiteks kognitiivne etoloog (see teadus uurib, mida loomad mõtlevad või tunnevad). Loomakaitsja uurimismeetoditeks on tavaliselt vaatlus, mida teaduslikuks meetodiks vähemalt loomade puhul ei peeta, ja vana hea raamatute lugemise komme. Lihtlabase vaatluse tulemusena võib näiteks kasside kohta öelda, et need loomad, kes on ühed valestimõistetumad loomad meie ühiskonnas üldse, on isiksused, kellel on oma keel, iseloom, võime kannatada, soovid, harjumused ja sõbrad.

Muide, loomade käitumisest ilmus eesti keeles üks raamat juba aastal 1972. Professor K. Ramul kirjutab „Loomapsühholoogias“ kiretult, kuidas karud pannakse kuumale plaadile seisma, et nad tantsima õpiks. Ja arvab nii: „Loomade dresseerimisel edu saavutamiseks ei ole vaja

oletada, mida loom seejuures läbi elab, kujutleb, tunneb jne, sest selliseid oletusi ei ole võimalik mingil viisil kontrollida. Küllaldane on tunda looma käitumist, liigutusi, häälitsemist, näärmete tegevust – ja selle seaduspärasusi.”

Juulis 2012 võttis rahvusvaheline teadlaste grupp vastu Cambridge'i deklaratsiooni loomade teadvuse olemasolu kohta, millega kuulutati avalikult aastakümnetepikkusele uurimistegevusele tuginevat veendumust, et loomad ei ole mitte ainult teadlikud – nii endast kui neid ümbritsevast keskkonnast –, vaid ka võimelised kogema emotsioone, mida varem vaid inimestele omaseks peeti. Tegelikult on minu meelest siingi tegu antropomorfismiga. Me kirjeldame teadvust läbi selle, mida me teame inimese teadvusest. Antropomorfism ei ole kahjulik ainult teoreetilisel loomade mõistmisel, vaid ka nendega igapäevases koostoimimises. Me ei saa oodata koeralt, et ta saaks täpselt aru, mida temalt tahetakse. Inglise keeles on ka selline väljend nagu disnistamine – loomi nähakse väikeste multifilmitegelastena, mis on tõest muidugi väga kaugel. Muide, see ei tähenda, et loomadega ei võiks pehmel titahäälel rääkida. See sobib neile, sest nad teavad niimoodi paremini, et ei ole ohus.

Eestist pärit neuroteadlane Panksepp on kirjutanud, et teisi imetajaid ahvatlevad samasugused keskkonna pakutavad hüved, mis inimesigi: maitsev toit, sotsiaalne kontakt, aga ka meelemürgid ja nendega liialdamine. Ajumehhanismidel, mis mängivad rolli inimemotsioonides, on teiste loomadega ühine bioloogiline päritolu. Niisiis; tänapäeval teame, et loomadel on teadvus, teame, et nad tunnevad valu, isegi kalad nende hulgas; teame, et nad on mõneti inimesega sarnased, aga samas ei ole ka. Ja teame veel palju muud. Olen lugenud, et šimpansid „naeratavad” siis, kui nad kardavad. Et delfiinid kaitsevad teisi haigeid delfiine. Et linnupojad lepivad pesas omavahel kokku, kes järgmise toidupala saab. Et kui kassid saavad tuttavaks enne esimese seitsme elunädala möödumist, võivad neist saada eluaegsed sõbrad. Et loomad lepivad kokku, et nad mängivad, mis on justkui tunnistus nende moraalist. Lambad jätvad meelde erinevate isikute nägusid. Koer võib seostada kümmekond nime ja nägu. Ma ei tea eesti keeles ühtegi raamatut, mis võtaks tervikuna kokku kõik selle, mida me loomade käitumisest, mõtlemisest, tunnetest, tihti peale inimestele mitteomastest tajudest teame. Hiljuti soome keeles

ilmunud bioloog Helena Telkänranta raamatu „Millaista on olla eläin“ lõppsõnas ütleb autor, et see, mida ta kahe- ja poolesajal leheküljel kirjeldanud on, on ainult pinnakaabe.

Läksin täna koertega kodust kaugemale jalutama. Natuke jalutasimegi mere ääres, siis panin koerad autosse; Raki on teatavasti tugeva kontrollimatu jahiinstinktiga ja on Becky ka välja õpetanud. Ja hea on, et autosse panin. Lähen ühe vanamehe järel poodi sisse, poemüüja räägib mehele parajasti vigastatud kährikust, kes on aknast näha. Lähen vaatan – noor sügisene kährik, pealtnäha ei ole midagi viga, aga liikuda ei saa, ainult lamab, eest ära ei lähe ja see viimane näitab, et ta on omadega läbi. Ilmselt on saanud autolt löögi, häälele veel reageerib, tõstab pead, silmad on selged. Mul ei ole võimalik kährikuid kuskil ravida ja ega sellist kohta kaugemalgi ei ole. Tegelikult tuleks helistada Keskkonnainspektsiooni, kust võetakse ühendust lähima jahiringkonna pealikutega, kes siis saadab välja mõne sellise jahimehe, kes saab või vaeuub kohale ilmuda. Kogemusest tean, et kähriku peale jahimehed eriti kiiresti kohale ei tule. Küsin vanamehelt, kas lähedal on mõnd noaga meest; vanamees ütleb, et tema seda kährikut küll katsuma ei hakka, kutsub parem püssiga mehe. Nii peabki. Helistab siis ühele mehele, kes lähedal elab ja kellel on püss. Küsin oodates, et kas on palju püssidega mehi ja tema vastab, et kõigil siin on.

Päris kiiresti tuleb üsna noor mees, selgub, et ma tean teda, aga tema mind ilmselt ära ei tunne – tüüpiline Hiiumaa asi, et nime ja nägu kokku ei pane. Mina ei oleks enne ka osanud arvata, et just see mees sellise nimega on. Täna jään muidugi eluks ajaks meelde.

Mees astub rõõmsa näoga kährikule ühe jalaga kaela peale ja teisega keskohta ja ütleb, et kährikud surevad niimoodi ka ära. Mina ütlen väga rahulikult, et ta rikub seadust. No millist seadust, küsib rõõmsa näoga mees ja tallub kähriku peal edasi. Jahiseadust. Ei riku, ütleb tema, kährikut võib igat moodi tappa, lõksuga ja püünisega ja.... Hiljem vaatan Jahiseadusest järele ja ei leia sealt, et kährikut või üldse mingit looma lammata võiks. Küll ta varsti ära sureb, kõigepealt hakkab teesklema ja siis on varsti läinud ka, oleks ma suitsumees, siis läheks ühe suitsu jagu aega, ütleb endiselt rõõmsa näoga mees. Aga kährik ei sure ega teeskle

surnut, vaid kigiseb lapsehäälega nagu kährikud ikka, kui nad hädas on. No siis loomakaitseseadust... proovin uuesti sekkuda, aga asjatult. Peale seda paistab, et talle jõuab kohale, kes ma olen ja et mul on ilmselt õigus, aga ütleb endiselt, et kuidas ma selle püssiga siis lasen siin, sellest ei ole midagi kasu ju, kährikul võib pea otsast ka ära lõigata, ikka elab edasi. Kui ma veel kord ütlen eriti tobeda ja ametliku lause, küsin, kas ta saab aru, et ta viib läbi eriti rämedat seaduserikkumist, siis küsib ta viimaks vastu: kas sa tahad, et ma võtan püssi. Tahan jah. Püss on autos. Võtab siis mitte enam nii rõõmsa näoga püssi ja laseb kähriku maha. Ise õiendab; näed, silmad on peast väljas, aga ikka on elus, kährikud on visa hingega, mingit vahet ei ole, kuidas sa neid tapad.

Kährik kaotab õnneks kohe peale lasku teadvuse ja on üsna kiiresti surnud, hetk peale seda, kui vihane mees minema sõidab. Panen väikese kähriku valge lina sisse ja viin metsa huntidele, sest mul ei ole neid enam kuskile matta. Koerad on autos terve sõidu ajal millegipärast väga vait.

Ja jälle pean ütleva: ärge saage minust valesti aru. Ma ei arva, et kõik jahimehed niimoodi käituvad ja nii halvasti loomi tunnevad. Jahi teemal on loomakaitsjatel üldse raske sõna võtta. On ju raske vastu vaielda sellele, et liikide arvukust peaks piirama, haigeid ja haavatud loomi tapma. Ja kas jahimeeste tegevus on siis kuidagi rohkem vale kui näiteks varju-paikades kasside tapmine eelkõige sellepärast, et neid on liiga palju. Kuid ilmselt leidub ikkagi ka hoopis muid variante ning rohkem tuleks mõelda ökoloogilisele tasakaalule. Tõenäoliselt saan suure pahameele osaliseks, kui lükkan jahimehed kahte lehte: ühtedel neist on justkui empaatia loomade suhtes ja teistel ei ole kohe üldse. Juba eelpool mainitud Fanny de Sivers kirjutab, et jahimehed moodustavad ühiskonna ühe suletuma kihi. Nende ametlik häälekandja Prantsusmaal, La Gazette Officielle de la Chasse, avaldas oma 1986. aasta märtsinumbris järgmise teksti, mis sobiks 20. sajandi obskurantismide antoloogiasse: „Ei ole kunagi suudetud tõestada, et loom oleks võimeline tundma midagi, mida võiks kuidagi samastada mõne inimliku tundega. Vastupidi, kõik laseb uskuda, et ta elab täiesti vegetatiivset elu, mis on lähemal taimetele kui inimesele.“ Ma loodan, et Hiiumaa jahimehed ei lase mind selle tsiitaadi kasutamise pärast metsas kogemata maha, kui ma jälle ajujahi ajal seenele satun...

Üks näide jahimeeste teemal tuleb mul veel meelde. Hiiumaa praami peal vaidlustas loomaõiguslikke teemasid üks noor daam, kes kuulas mu näiteid jahimeeste hasardist ja ütles põlgliku naeratusega: „Ja kas teie ei ole siis hasartsed?“ Ja jälle unustas ta, nagu paljud teised inimesed, ühe asja. Kui loomaõiguslased on hasartsed, kirglikud ja pühendunud – iseasi, kui kauaks seda hasarti sellises maailmas jätkub –, siis nad ei ole seda iseenese, vaid kellegi teise pärast. Nende pärast, keda tapetakse.

Kui ma ütlesin jahi kohta, et sellel teemal on raske vaielda, siis leidub kolm teemat, mille puhul see ei ole raske. Need on karusloomakasvandused, loomkatseted ja loomade kasutamine tsirkuses.

Kas mäletate Medit? Mulle tundub, et teda mitte mäletada ei ole võimalik. Medi oli Saksamaalt Eestisse tsirkusesse esinema toodud elevant, minuga ühevanune, kes Eestis suri. Medile oli muide olemas koht elevantide varjupaigas (muidugi mitte Eestis) ja ta ei oleks pidanud hukuma. Medi uppus Narva jõkke ja kuidas just, oli kõigil huvitatutel võimalik juhuslikult juuresviibinud inimese videost näha. Kui aus olla, siis Medist sai märter. Mäletan, kuidas loomaõiguslased omavahel Medi surmapäeval helistasid ja just sellest kurvast juhtumist sai alguse süsteemaatiline töö selle nimel, et Eestis loomade kasutamine tsirkustes ometi keelustataks. Nii nagu seda on tehtud mitmetes muudes riikides.

Muidugi oli tsirkusloomade olukorrale tähelepanu tõmbamiseks tehtud palju juba varem ja see, nagu ka karusloomakasvanduste teema, on olnud loomaõiguslaste ja praeguseks kogu ühiskonna tähelepanu all juba kümnekond aastat. Loomkatsetega on natuke teine lugu, ehkki sedagi teemat on kajastatud ja selle vastu meelevaldusi peetud.

Ühel koosolekul tänases Maaeluministeeriumis pahandas ministeeriumitöötaja, et internetis liigub ringi palju pilte loomkatsetest, mis on pärit eelmise sajandi viiekümnendatest aastatest. Et selliseid enam ei tehta ja seega on tegemist inimeste eksitamisega. Mõtlesin selle etteheite üle ja leidsin, et niikaua kui loomkatseteid praktiseeritakse, ei ole tegelikult suurt vahet, milliseid pilte me sellest näeme. Ka Eestis tehakse arvukalt loomkatseteid. EV loomakaitseseaduses on loetletud loomkatsete raskusastmed valu, stressi ja püsivate kahjustuste põhjustamise järgi. Taastumatu

elutegevusega loomkatseks loetakse selline loomkatse, mis viiakse läbi üldanesteesia all ning mille käigus ega ka lõpus katseloom teadvusele ei tule. Leebeks loetakse selline loomkatse, mille tulemusena katseloom kogeb tõenäoliselt lühiajalist nõrka valu, kannatusi või stressi, ning selline loomkatse, mis ei halvenda märkimisväärselt katselooma heaolu või üldist seisundit. Mõõdukaks loetakse selline loomkatse, mille tulemusena katseloom kogeb tõenäoliselt lühiajalist mõõdukat valu, kannatusi või stressi, või pikaajalist nõrka valu, kannatusi või stressi, ning selline loomkatse, mis tõenäoliselt põhjustab katselooma heaolu või üldise seisundi mõõduka halvenemise. Raskeks loetakse selline loomkatse, mille tulemusena katseloom kogeb tõenäoliselt tugevat valu, kannatusi või stressi, või pikaajalist mõõdukat valu, kannatusi või stressi, ning selline loomkatse, mis tõenäoliselt põhjustab katselooma heaolu või üldise seisundi tõsise halvenemise.

Nii. Ja nüüd lugege neid seadusest väljatõstetud ridu uuesti ja kujutlege, mida need read tegelikult loomadele tähendavad. Hiir ja rott on imetajad nagu meie, nende valutundlikkus on samasugune nagu inimesel.

Lühike info sellest, mida loomaõiguslased loomkatsetest arvavad, on võetud kokku artiklist, mis ilmus eelmisel aastal Novaatoris ja mille viide on raamatu lõpus olemas.

Praegu on Euroopa Liidus keelatud loomkatsed kosmeetikatoodete testimiseks. Loomkatsed on lubatud teistes valdkondades, nagu teadus ja meditsiin. Tänapäevaseid meditsiinilisi loomkatseid tehakse pigem juriidilistel kui teaduslikel põhjustel. Loomkatsed põhinevad uurimiseetika põhimõtetel, mis on koostatud üle 50 aasta tagasi ning olgugi et teadus on vahepeal arenenud, ei ole seadused kahjuks teaduse arenguga kaasas käinud. Loomkatsete totaalne keelamine oleks väga suur edusamm nii inimtervise, keskkonna kui ka loomade õiguste kaitses. Loomkatsete tulemused ei anna usaldusväärset teavet haigustest ja erinevate ainete mõjust inimestele, sest inimeste ja loomade organismid on erinevad. Seega toimub maksumaksja ressursi raiskamine – märkimisväärsed summad kuluvad loomkatsemudelitele, mis ei ole pädevad hindama ravimite toimet inimestel. Inimene ja katseloom on geneetiliselt niivõrd erinevad, et loomadel toimivad ravivõtted kas ei üldistu inimestele või osutuvad

neile isegi kahjulikuks. Iganenud katsemudelitest kinni hoides pikendatakse aega selleni, mil päriselt toimivad ravivõtted inimesteni jõuavad. Loomkatsete keelustamine võiks innustada rohkem tegelema innovaatiliste, efektiivsete ja eetiliste alternatiivide väljatöötamisega ja tuua kokkuvõttes rohkem kasu kogu ühiskonnale. Euroopa võiks saada selle valdkonna teerajajaks. Euroopale võiks loomkatsetest loobumine tähendada pigem ravimiuringute efektiivsuse tõusu ja täpsemaid tulemusi. Ka praegu toimuvad lisaks loomkatsetele ka inimkatset, sest pärast loomkatseid testitakse ravimeid ka inimestel. Seejuures lükatakse enamus ravimitest, mis läbivad loomkatsete faasi, inimkatsete faasis tagasi. Erinevalt loomadest on inimestel vaba valik katsetes osalemiseks ja võimalus oma soove väljendada. Inimestega ei tohiks teha katseid sunniviisiliselt ja katses osalevate inimeste tervist ei tohiks ohtu seada. Kuid valik ei seisne ainult loom- ja inimkatsete vahel, sest neile on ka muid alternatiive. Oluline roll oleks alternatiivsetel katsemeetoditel nagu *in vitro* ehk katseklaasis teostatud katsed ja arvutisimulatsioonide abil korraldatavad katsed, milles ei pea osalema ükski elusolend. Usume, et on aeg paradigmuuutuseks: selle asemel, et riik kohustab ravimitootjaid loomkatseid tegema, peaks neilt hoopis nõudma kaasaegsemate ja eetilisemate alternatiivide kasutuselevõttu. Alternatiivid on sageli märksa usaldusväärsemad kui loomkatset ja ei hõlma endas tarbetute kannatuste põhjustamist loomadele. Alternatiivsete meetodite arendamisse tuleks rohkem investeerida ja kasutada selleks ka Euroopa Liidu vahendeid.

Kõik need kannatusi valmistavad tegevused, nagu meelelahutus loomadega, karusloomakasvandused ja loomkatset, on endiselt maailmas olemas, aga numbriliselt ei anna neid võrrelda sellega, kui palju inimene tegelikult loomi igapäevaselt tarbib. Lihtsalt ära sööb. Vaevalt et ükski loomaõiguslane nii naiivne on (ehkki naiivsus päästab maailma, kas te ei leia?), et usuks loomse söögi kiirsesse lõppu. On lugematu arv artikleid, raamatuid, uurimusi, mis tõestavad, et inimene saab ilma lihasöömiseta hakkama küll. Ometi ei ole see lihtne niikaua, kui inimene usub ja tahab uskuda, et tal on loomset ellujäämiseks tarvis. Loomse toidu tarbimine on muidugi ammu väljunud ükikisiku eetika ja tervise teemaringist. Tegelikult on tänu intensiivsele põllumajandusele ohus terve planeet. Ilmselt just tänu sellepärast kasvab taimetoitlaste arv maailmas iga päevaga.

- Loomakasvatuse põhjustab 18% atmosfääri paiskuvatest kasvuhoonegaasidest, 5% rohkem kui kõigi transpordivahendite heitgaasid kokku.
- Arvatakse, et aastaks 2050 suureneb põllumajanduse tulemusel õhku sattuvate kasvuhoonegaaside hulk 80% võrra, samas kui energiaga seotud kasvuhoonegaaside hulk 2040. aastaks 20% võrra.
- Loomakasvatusele kulub 20–30% maailmas tarbitavast mageveest.
- Looma- ja söödakasvatuse võtab enda alla 45% planeedi maismaast.
- Loomakasvatuse on vihmametsade hävimise peamine põhjustaja – see tööstus vastutab Amazonase hävimise eest kuni 91% ulatuses.
- Kolmandik meie planeedist on intensiivse loomakasvatuse tagajärjel kõrbestunud.
- Seisame silmitsi viimase 65 miljoni aasta suurima liikide väljasuremislainega.
- 10 000 aasta eest moodustasid metsloomad 99% maailma zoomassist (loomne biomass). Täna moodustavad inimesed ja meie põllumajandusloomad maailma zoomassist kuni 98%.
- Loomakasvatuse on liikide elukeskkondade hävimise, vee reostumise ja ookeani surnud tsoonide tekkimise peamine põhjustaja.
- Intensiivloomapidamise tulemusel on maailmameres tekkinud üle 500 lämmastikurohke surnud tsooni.
- 75% maailma kalastatavatest vetest on kurnatud.
- Arvatakse, et aastaks 2048 võivad mered ja ookeanid olla kaladest tühjad.
- Ühe aasta jooksul tõmmatakse maailmamereist välja 2,7 triljonit kala ja meres elavaid loomi.
- Globaalselt tapetakse iga kilogrammi püütud kala kohta kuni 2,5 kg soovimatut kaaspüüki.

- Teadlaste hinnangul tapetakse kalapüügi käigus igal aastal 650 000 vaala, delfiini ja hüljest.
- Kasvatame praegu piisavalt vilja, et ära toita 10 miljardit inimest.
- Põllumajandusloomade toitmiseks kasutatakse 50% maailmas kasvatatavast teraviljast.
- 82% maailma nälgivatest lastest elab riikides, kus kasvatatakse sööta lääneriikides tarbitavate põllumajandusloomade toitmiseks.
- Aastas peetakse maailma farmides 70 miljardit looma. Iga tunni jooksul tapetakse rohkem kui 6 miljonit looma.
- Arvatakse, et aastaks 2018 on maailmas taimsete toodete tarbimine kahekordistunud.

Kui Eestis oli veel kümmekond aastat tagasi just eetilistel põhjustel uut eluviisi alustanud veganeid väga julgelt oletades sadakond, siis nüüd ei jõua neid enam keegi kokku lugeda. Veganlusel on omad sotsiaalmeediagrupid, kokaraamatud, organisatsioon, paljudes söögikohtades sobiv toiduvalik, järjest rohkem toidupoodide valmistooteid, järjepidev Taimetoidumess ja isegi päris oma restoran, mille kohta on kiidusõnu kuulda üle terve maailma ja kindlasti mitte ainult veganite suust.

Just tänu põgusale veganluse mainimisele oleme jutuga jõudnud loomakaitsest loomaõigusluseni, ehkki julgen öelda, et tänasel päeval on need kaks mõtte- või tegutsemisviisi üksteisele lähemal kui kunagi varem. Loomaõiguslased tegelevad täna justkui kahe asjaga korraga – jäävad endiselt seisukohale, et tundlikke olendeid on ebaeetiline omandina kohelda ja eksploateerida, aga samas nõuavad ka olemasolevate loomikaitsevate seaduste täitmist ja parandamist. *Greater welfare leads to greater rights* (ingl, heaolu suurenemine viib õiguste suurenemiseni) – nagu öeldakse, ehkki see tõdemus on mõnevõrra ohtlik.

LOOMAÕIGUSLUS

On kirjutatud, et kõik suured liikumised läbivad kolm etappi: naeruvääristamine, arutelu ja omaksvõtt. Just selle kolmanda etapi, omaksvõtu saavutamiseks peame olema pühendunud ja distsiplineeritud, kasutama nii oma südant kui mõistust. Loomade saatus on meie kättes.

Tom Regan

Loomaõiguslus on sotsiaalne liikumine, mis kasvas välja loomavabastusliikumisest 70ndate Inglismaalt ja selle eesmärk on seada kahtluse alla moraalne ja juriidiline eristus inimeste ja loomade vahel ning lõpetada loomade ekspluateerimine.

Nii mõnedki antiikaja filosoofid nagu Pythagoras, Theophrastos ja Plutarchos esitasid filosoofilisi argumente loomade parema kohtlemise kohta. Theophrastos näiteks arvas, et loomade ülesanne ei ole olla inimeste teenistuses ja lihasöömise moraalne olemus sõltub selle vältimatusest – kui taimseid tooteid on saada, peaks inimene neid kasutama. Plutarchose meelest oli selge, et inimene ei saa moraalselt areneda, kui ta on loomade kohtlemise suhtes pime. Hiljem on muuhulgas Voltaire ja Michel de Montaigne nõudnud, et loomade staatus ühiskonnas tuleks uuesti üle vaadata. Voltaire pilkas Descartes'i, kelle meelest olid loomad mehhaanilised hingetud olendid. Jeremy Beckhami arvamus, et loomade puhul ei ole niivõrd oluline nende oskus mõelda või keelt kasutada, vaid kannatusvõime, on tuttav vist küll kõigile loomadest hoolivatele inimestele. Schopenhauer lisas, et väide, mille järgi loomadel ei ole õigusi ja inimestel ei ole loomade suhtes kohustusi, on eemaletõukav, labane ja barbaarne. Inimese ülimuslikkust jutlustavad filosoofid on sellest hoolimata peale jäänud. Aquino Thomas oli see, kes kinnitas läänemaades senimaani usutava kaanoni, et inimesel on õigus kasutada teisi olendeid vahendina. Mõtteid loomade olukorrast ja õigustest võib leida kõikidest üleskirjutatud ajaloperioodidest, aga eriti oluliseks peetakse eelmise sajandi seitsmekümnendaid, kus sel teemal sai kõige tsiteeritumaks filosoofiks Peter Singer, peamiselt tänu teosele Animal Liberation ehk eesti keeles „Loomade vabastamine“. Eesti keeles seda raamatut

veel ilmunud ei ole, ehkki selleks on püütud vahendeid leida. Üks oluline osa on tõlgitud küll raamatus „Keskkonnaeetika võtmetekste“. Singer populariseerib mõiste spetsiesism, eesti keeles kasutatakse vahel ka selliseid tõlkeid nagu liigirassism või liigišovinism. Singer kirjutab nii: „Rassistid rikuvad võrdsuse printsiipi, andes oma huvide ja teisest rassist pärinejate huvide konfliktis suurema kaalu oma rassi liikmete huvidele. Seksistid rikuvad võrdsuse printsiipi, eelistades oma soost isikute huve. Samamoodi lubavad spetsiesistid omaenda liigi huvidel kõrvale tõrjuda teiste liikide liikmete suuremaid huve. Mudel on igal juhul samasugune.“

Singer on oma seisukohtades mõnelgi puhul jäänud utilitaristiks. Utilitarismi põhimõte on selline, et moraalse valiku parim lahendus on see, mis toob võimalikult palju kasu võimalikult paljudele, kusjuures see kasu peaks olema jaotatud võimalikult võrdselt. Seda seisukohta kritiseerivad abolitsionistid, kes omakorda ütlevad, et tundlikke olendeid, nii loomi kui inimesi, ei ole mingil juhul õigust omandiks pidada ega eksploateerida.

Julgen öelda, et kui kümme aastat tagasi Eestis loomaõiguslaste liikumine loodi, olid ilmselt kõik seal tegutsevad aktivistid abolitsionistlikul seisukohal. Praegu ei ole see enam sugugi nii selge. Üldistades võib loomaõiguslased kaheks lugeda: osa meist on aktivistid, suure osa oma elust loomade õiguste eestkostele pühendanud inimesed, aga loomaõiguslane võib ju olla ka veganluse järgi elav inimene, kes on teoreetiliselt sama meelt, aga mitte kuigi aktiivne. Rõhutan, et loomaõiguslik liikumine on tegelikult globaalne, üsna võimatu on anda ülevaadet kõikidest ideoloogilistest suundumustest, strateegiatest ja tulevikuvisionidest. Igal pool võib loomaõiguslane olla, kas siis rohujuuretasandil tegutseva aktivistide grupi liikmena või eestkosteorganisatsioonis tööd tehes või kuuluda näiteks hoopis loomaõiguslaste parteisse; viimast Eestis veel ei ole ja niipea ei tule ka.

Eestis alustati süstemaatilise loomaõigusliku liikumisega sel ajal, kui mujal olid loomaõigusluse jõulisemad ajad juba selja taha jäänud ja meil oli lihtsam valikuid teha. Tegutsemise eesmärk on alati olnud üsna ühene. Loomaõiguslased proovivad erinevaid taktikaid kasutades edastada ühiskonnale adekvaatset pilti sellest, mis loomadega inimkeskses

ehk antropotsentristlikus ühiskonnas tegelikult toimub, vastukaaluks apaatiale või sellele, mis muljet proovib jätta reklaamitööstus või loomi eksploateeriv tööstus ülepea. Ajalugu teades võib öelda, et Eestis on tegutsenud üsna vaoshoitult. Ehkki ma olen kunagi näinud ka loomade vabastusrinde lendlehti, ei ole Eestis loomi massiliselt vabastatud ja suuremat sorti otsesest tegutsemisest ehk *direct action*'it (ingl) ei ole ka toimunud. Seesama otsene tegutsemine, mis loomatööstusele ka konkreetseid kahjusid tekitas, on hilisemate loomaõiguslaste poolt kriitilise suhtumise osaliseks saanud, kuna nii mõnedegi arvates politiseeris see liikumist liigselt ja võibolla isegi aeglustas loomaõigusliku mõtte levikut. Mulle tundub, et see oli mõtte arengu loomulik ajalooline osa; igal liikumisel on vaja ajalugu, jõulisi kangelasi ja märtreid. Ilma nendeta ei oleks mõte levinud. Kui nüüd keegi üldse aru ei saa, siis otsene tegevus ehk *direct action* on ka näiteks kasukatele tindi loopimine ja muud hirmsad teod, mida ma siin üles lugema ei hakka. Pealiskaudne lugeja hakkab siis ka Eesti loomaõiguslasi neis tegudes süüdistama, milleks ei ole põhjust.

Liikumine Loomade Nimel alustas leebemalt. Esimene meelevaldus toimus 2006. aastal hoopiski telesaates ja seekord toetati üht konkreetset rahvusvahelist kampaaniat. Novembris korraldati esimene suurem meelevaldus, kus osalesid ka meid toetavad Soome loomaõiguslased liikumisest Oikeutta eläimille. Järgmisel aastal alustati meelevaldusi loomade kasutamise vastu tsirkuses ja toetati taas rahvusvahelisi kampaaniaid, korduvalt seisti näiteks eri riikides samaaegselt ühe konkreetse karusnahku müüva kaupluseketi poodide ees, mis tänu häirimistaktikale karusnahkade müügi ka lõpetas. Ja nii edasi. 2012. aastal tuldi juba lagedale salaja filmitud materjaliga sigalatest, karusloomafarmidest ilmus samasugune materjal 2013. aastal. Muide, Eestis on need materjalid alati filmitud anonüümselt, ükski organisatsioon ei ole nende tegemist omaks võtnud, mujal maailmas on küll filmijad end aeg-ajalt avalikustanud.

Soomes tegutsesid 90ndate keskel loomade vabastajad, nn *kettutyttö'd* (sm, rebasetüdruk). Küsisin ühe käest, kuidas vabastatud loomad hakkama on saanud ja ta vastas nii:

Soomes elavad mingid on kõik karusloomafarmidest põgenenud ja nende järglased. Nad on looduses hästi hakkama saanud. Kui minke

vabastataks, siis ega see palju juba olemasolevat liiki ei muudaks, sest ainult osa vabastatutest jääb ellu. Ka rebaste hulgas on neid, kes on farmidest põgenenud ja looduses hakkama saanud. Meie kohtuasjas oli selle kohta palju tõendeid, aga kuna see kõik toimus 20 aastat tagasi, siis ma ei viitaks enam neile tõenditele. Pealegi on rebaseid viimase kahekümne aasta jooksul palju aretatud ja ma usun, et nad ei saaks enam oma jalgade ja suuruse pärast hakkama. Kui mõelda karusloomakasvanduste ajaloole, siis on ka selge, et tegu on väga lühikese ajaga, võrrelduna näiteks lehmapidamisega; karusloomad ei ole kindlasti veel kodustatud loomad. Kurb, et selle lühikese aja jooksul on loomi tänu aretustegevusele nii palju kahjustatud.

Seega, strateegiad on muutunud. Loomaõiguslased tegelevad kampaaniatega, ka meelevaldustega, lobitööga ja kindlasti ka veganluse tutvustamisega. Vabastamisi toimub ka, aga teistmoodi. Näiteks eelmisel aastal vabastas Rootsi loomaõiguslaste organisatsioon Djurrättsallianssen 270 tšintšiljat, aga koostöös politseiga ja pikaajalise kampaania lõppakordina. Kõikidele tšintšiljadele otsiti uus ja hea kodu ja see oli väga suur töö.

Ma seisin mõned aastad tagasi varahommikul (ja jube külm oli) Helsingis karusnahavastasel meelevaldusel, mis oli seekord vist karusnahaoksjonile sõitjatele suunatud ja vaidlesin Soome politseinikuga, kes rõõmsalt naeris noorte ja lollide üle, kellel tema arvates aega ülearu on. Ju tal oli ebamugav, et pidi nii vara hommikul kohale tulema ja ta ei osanud muud moodi olla, aga mulle hakkas ta naermine vastu. Ta ütles mulle, et minu eluajal ei muutu mitte midagi ja ma vastasin, et minu elu ei puutu üldse asjasse, tegemist on loomade eludega ja ma ei saa ainult sellepärast kuskil mujal olla, et ma võibolla ise tulemusi ei näe. Vähemalt nii on mul oma vastus meeles, sest umbes nii ma mõtlesin ja mõtlen praegu ka.

Aga aeg on anda sõna mõnele Eesti loomaõiguslastest.

ANNIKA LEPP

Loomuse kommunikatsioonijuht

Meie kodus on loomadesse alati soojalt suhtunud. Titena joonistasin printsesside asemel püüdlilikult jäneseid. Õigupoolest olid jänkud esimesed enam-vähem äratuntavad kujutised mu kirevatel piltidel. Ühel ilusal päeval, kui olin värskelt viieseks saanud, tõi isa koera; ei tea kust; ilmus koju, väike valge bolonka kaenlas. Panime talle emaga nimeks Muki, laulu järgi. Nii et eks kõik algas ikka kodust. Ja muidugi raamatutest. Lapsena lugesin mitu raamatut nädalas ja enamasti olid need seotud loomadega. Nautisin Lindgrenit ja Durrellit. Meenub Dagmar Normeti „Une-Mati rannakülas“, millest inspireerituna kirjutasin ka ise samasuguse raamatu, peategelaseks koer Muri. See suurepärane teos on kahjuks kaduma läinud.

Hoolimata soojast suhtumisest loomadesse toit aga nendega ei seostunud. Küllap ma ikka teadsin, et vorstis on siga, aga see oli üks teine siga, mitte see, kellest raamatutes juttu. See, kes vorsti sees, polnud ilmselt päris siga, polnud ilmselt loomgi mitte, rohkem nagu tooraine või robot. Aga mulle tundub, et kui ma sellist mõttekäiku kirjeldan, siis teen endale ehk natuke liiga. Tegelikult ma ju ei mäleta, mida ja kas ma üldse sel teemal mõtisklesin. Ja kas olekski tingimata pidanud seda tegema.

Nüüd selle üle arutledes tundub mulle, et loomakaitsja sünnib siis, kui need kaks asja kokku pannakse – robot ja Lindgreni hobune.

15 aastat tagasi tegin toonases Concordia Ülikoolis tudengifilmi, millesse põimisin minu jaoks tollal kõige põletavamad loomateemad – karusloomafarmid, ketikoerad, varjupaigad jne. Otsisin vastuseid. Sõitsin autoga Karjakülla ja filmisin kaugelt. Pisarad jooksid, käed värisesid. Sõbrad ja lähedased arvasid toona ja arvavad siiani, et see ei ole küll ala, millega ma tegeleda tohiks. Ma olen üsna emotsionaalne inimene, võtan südamesse.

Helsingi Ülikooli magistrikursusel oli meil ajakirjandusloeng, mida andis USA-Soome õppejõud ja ajakirjanik Eddy D. Hawkins. Kursusetöö ülesanne oli teha vabalt valitud teemal reportaaž välisriigist, milleks osutus Eesti. Aasta oli siis 2010 ja keskendusin taaskord karusloomakasvandustele.

Reportaaži kirjutasin Soome organisatsiooni Animalia ajakirjale. Võtsin ühendust siinsete loomakaitseorganisatsioonidega, Loomade Nimel inimestega, Heiki Valneriga, Evelyn Valtiniga. Evelyniga intervjuud tehes saime hea jutu peale. Kirjeldasin talle võrratut kogemust Helsingi taime- toiduüritusel Kasviskekkerit ja jagasin oma unistust midagi sellist ka Eestis korraldada.

Nii sündiski Taimetoidumess. Sellesse panen oma energiat juba viiendat aastat. Taimetoidumessist on saanud küllaltki hinnatud ja populaarne üritus ning 2014. aastal külastas messi ligi 8000 inimest. Messi korraldame koostöös erinevate organisatsioonidega alati 1. novembri paiku, mil peetakse ülemaailmset vegan päeva. Taimetoidumess sai ellu kutsutud sooviga esitleda taimetoidu mitmekülgset ja edendada taimset toitumist Eestis. Ajapikku kujunes sellest elustiilimess, kus osalevad lisaks toidutegijatele ja maaletoojatele ka kosmeetika-, kodukeemia- ja rõivastetootjad. Taimetoidumess on tiivad andnud kunagisele Miku Vegan Kohvikule, millest kasvas välja Eesti üks kvaliteetsemaid ja populaarsemaid restorane Vegan Restoran V. Samuti loodi messist innustatuna ja messi korraldanud grupiga Eesti Vegan Selts.

Tõuke vegetaarlusel veganlusse sain lugedes Jeffrey Moussaieff Massoni raamatut „Siga, kes laulis kuule“ (The Pig Who Sang to the Moon). Olen sellist tüüpi inimene, keda mõjutab südamlikkus, mitte niivõrd kuivad faktid. Massoni raamatud kirjeldavad eelkõige emotsioone: seda, mida loom tunneb, mille üle rõõmustab ja kurvastab, milliseid tegevusi ta naudib, kellega hästi läbi saab ja kus on tema lemmik magamispaik. Siiski leian, et reaalsuse teadvustamisel ei ole õigeid ja valesid meetodeid, need sõltuvad publikust, olukorrast ja keskkonnast. Näiteks on ikooniline dokumentaalfilm “Earthlings” ilmselt üks edukamaid loomaõiguslikke projekte. Kuigi ma olen ääretult tänulik filmi tegijatele, ei ole ma seda ise aga tervikuna näinud. Lootes säästa oma niigi rikutud vikerkesta, ei vaata ma seda ilmselt kunagi, kuid kindlasti soovitan neile, kel todasama „Lindgreni hobune=vorst“ seost veel tekkinud pole.

Oma vaadetelt olen ma loomaõiguse poolt. Loomadel peab olema õigus liigiomaselt elada. Kui me saame elada nii, et me ei tekita loomadele kannatusi, siis miks me seda tegema ei peaks?

Igapäevaselt olen ma korralik kodanik: paika pandud reegleid ei riku. Kui reegel kellegi heaolu kahjustab, siis tegutsen selle nimel, et selline reegel muudetak. Tõsi, kui ma näen, et keegi on ohus, nt koeral on kett kaela ümber keerdunud, siis lähen ja aitan. See aga ei tähenda, et lähen loomi puuridest vabastama, kuigi nad kannatavad ju samamoodi. Selline tegevus toob laiemalt kahju järgnevatele põlvedele, kes on puuris. Kui ma koera aitan, siis suurt pilti see enamasti ei mõjuta. Kui farmiloomad masiliselt lahti lastakse, siis võib see edukale farmidevastasele liikumisele negatiivselt mõjuda. Aga karusloomakasvandustes toimuva avalikustamist ma pooldan. Salavideod on ilmselt üks edukamaid meetodeid kannatuste vähendamiseks ja probleemi avalikustamiseks. Ma hindan selliste salvestuste tegijaid ja levitajaid väga kõrgelt. Suurepärased ja vaprad inimesed!

Et ära elada, teen ka teist tööd. Kuid kuna loomatemaatika on valdav, siis ei ole mul töötunde. See on elustiil. Piire seada pole lihtne ja seda on pereliikmetel kahjuks raske mõista. Ma saan neist aru ja püüan leida tasakaalu, kuigi kiireid ja kriitilisi töid on loomakaitsevaldkonnas pidevalt. Kunagi ütles mulle üks tubli loomaõiguslane: „Kui mina ei tee, siis kes teeb?“ Ma loodan, et ta tunneb ennast praegu ära. Tema kunagi üsna muuseas pillatud lause on minu jaoks nüüd justkui dogmaks saanud.

Olen olnud kommunikatsioonijuht kahes loomakaitseorganisatsioonis. Meediale lähevad koerte ja kasside lood alati peale, metsloomad samuti. Põllumajandusloomad on ajakirjanduse jaoks rohkem pseudoteema ja nende levitamiseks peab vaeva nägema. Heal juhul lükatakse taolised kirjutised online-ajakirjandusse, aga paberlehte väga harva. Tuleb meelde näide, kus karusnahapoe pidajaga tehtud lugu jõudis paberlehte, aga samasse lehte ei mahtunud intervjuu loomaeetika doktoriga. See valdkond on endiselt marginaalne. Ajakirjanikud pigem helistavad ja küsivad, kas seoses loomadega on midagi rõvedat juhtunud. Selles hoiakus ei saa otseselt meediat süüdistada, see on üleüldine suhtumine. Ja samas – kuhu jääb meedia sotsiaalne vastutus? Küllap on naiivne nõuda pinna-pealselt ja ajast sõltuvalt klikimeedialt sügavutiminekut. Mõistan, et raha on oluline, aga meedial on siiski ka hariv funktsioon, vastutus ning ideaalis ka protestivaim, tahe maailma muuta. Vahel oleks ajakirjanduse sekumist konkreetselt tarvis. Näiteks kunagi suhtlesime ühe väljaandega

õnnetute lammaste teemal: lambad olid saarel, inimesed filmisid neid, osa lambaid oli surnud, osa vaakus hinge. Pisikesed talled olid oma surnud emade juures. Tahtsime, et see avalikustataks. Mitte sellepärast, et süüdlasi avalikult karistada, vaid et muuta üldist suhtumist. Saatsime toimetusse pildid ja videod, helistasime ja kirjutasime, kuid huvi ei olnud. VTA tegi ettekirjutuse, omanik oli mujal riigis, juhtum „lahenes“.

Ühe inimese häbiposti panemisest ei oleks kasu. Inimestele meeldib näpuga näidata, aga nad ei mäleta hiljem, mis loomadega päriselt juhtus. Selliseid juhtumeid kohtab väga tihti. Kurjategijaid on alati, aga küsimus on selles, mida me pikas perspektiivis ette võtame. Loomade väärkohtlemine on kuritegu, kuid enamus sellest, mida loomadega tehakse, on ju legaalne ja seega justkui õige.

Olen tänulik ajakirjanikele, kel jagub empaatiat ja mõistmist ka loomatematikas. See näitab professionaali kõrgemat taset ja soovi päriselt kaasa mõelda. Loomade puhul on ju lihtne, ilmselt ajaloolise kultuuritausta tõttu, taandada sõnum kas n-ö nunnufaktorile või naljale. Näide raadiosaatest: intervjueeritav on tsirkuse eestvedaja, kes muuhulgas selgitab, et kaasaegsetes tsirkustes enam loomi ei kasutata. Reastab loogilised põhjused ja selgitab eetilist vaatenurka. Intervjuu lõppedes valib saatejuht muusikapalaks Fixi lõbusa laulu tsirkusest. „Kui tahan, peatub lõvi tallena siin, kui tahan, kõik kolm karu minema viin, kui tahan, nõõri mööda rahvakunstnik käib“...

Mulle tundub, et ühiskonna silmis on loomakaitsja ikkagi natuke nikastanud puukallistaja. Aga kui keegi on üldse kahe jalaga maa peal, siis on need loomakaitsjad – loomade jaoks on ebaõiglus reaalne ja sellega tuleb tegeleda. Loomakaitsjad ei tohiks heituda, et nad pole ühiskonnas just kõige tõsiseltvõetavamad ja et loomakaitse on marginaalne teema, mille üle võib nalja visata. Need, kes loomade eest kostmise või nende igapäevase päästmisega tegelevad, teavad väga hästi, et loomakaitsja peab olema efektiivne. Need inimesed peaksid seadma endale kõrgeid standardeid ning hoolitsema enda eest vaimsel tasandil, et loomakaitsja stereotüüpi muuta. Samamoodi nagu naistippjuht peab veel tänases maailmas pingutama rohkem kui mees. Eks need ole pika vinnaga asjad. Ametialaselt ei saa loomakaitseorganisatsioon olla esimene tõsine

töökoht. Inimesel peaks olema kogemusi, tema silmaring peaks olema lai. Mulle meeldib, et loomaõiguslaste hulgas on lugemus väga kõrge ja hea haridus hinnas.

Ühiskonna normide muutmise nõuabki erilisi inimesi. Selliseid, kelle jaoks mugavus pole tingimata primaarne. Üldiselt tahab ju inimene elada ühiskonna normidega kooskõlas, sest nii on mugavam. Nii oled sa reeglina ka ohutu, sind hinnatakse rohkem ja sa ei pea oma tõekspidamiste kohta pidevat selgitustööd tegema. Aga kui me kõik selle sooviga kaasa läheksime, kui meil oleksid silmad kinni, siis oleks maailm veel koledam paik. Tänu sellele, et on lahtiste silmadega inimesi, ei ole enam lubatud orjapidamine, on kehtestatud naiste valimisõigus jne.

Enne loomakaitsjana tööle asumist ei jäänud mulle inimeste pahatahtlikkus loomakaitsjate suhtes nii palju silma kui nüüd. Mina olin loomakaitsjaid alati hinnanud ja arvasin naiivselt, et selline suhtumine on valdav. Nüüd olen ma muidugi kursis erinevate teooriatega ja põhjuseid, miks aktivistidesse halvasti suhtutakse, on palju. Enamasti on need isiklikku ja emotsionaalset laadi. Lastekaitsjatega on sama lugu. See on suuresti hea samariitlase töö, milleks peab olema empaatiat ja kaastunnet, kuid samal ajal peab valmis olema ka ühiskonna poolt lendu lastud teravateks kriitikanoolteks. Inimeste ootused on suured, need peab enda kanda võtma.

Taastumiseks teen joogat, vaatan filme, loen raamatuid ja käin metsas, rabas, mere ääres. Käin loodusest täiesti teadlikult energiat saamas, asfalt ei meeldi mulle, valgusfoorid ja kaubanduskeskused on ahistavad. Kodus ootavad mind kallis elukaaslane ja terased kassid Osvald, Kirbu ja Miisik. Hoolimata kõigest tundub mulle siiski, et asjad muutuvad paremuse suunas. Usun, et Eesti loomaõiguslik või loomakaitsvaldkond on liikumas veelgi kõrgema professionaalsuse ja tihedama koostöö suunas. Viimane tugevneb nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Näen veelgi enam ja tõhusamaid ühiskampaaniaid ja -üritusi, strateegilist valdkonnaülest tegutsemist. Ideaalis võiks mõned pühendunud loomade õiguste eestseisjad olla esindatud ka Riigikogus.

Loomavaldkonnas tuleb olla optimist. Muidu poleks ju mõtet rabeleda.

KRISTINA MERING

on aastaid tegutsenud organisatsioonides Loomade Nimel ja Loomus.

Mind ajendab loomade olukorrale mõeldes tegutsema ebaõiglus – see, et midagi on ühiskonnas nii viltu läinud, et ei saa sekkumata jätta. Kui mõtlen tööstuslikule tootmisele, näen vaikimisi sõlmitud ühiskondlikku kokkulepet, mille kohaselt võib loomsete produktide tootmiseks kasutada tundevoimelisi elusolendeid, kuidas tarvis. Ma tunnen, et ei taha olla osa sellest kokkuleppest ja usun, et järk-järgult suudab ühiskond jõuda ka millegi paremani. Märke sellest on justkui tajuda ka juba praegu.

Huvi sotsiaalsete probleemide vastu sai alguse kümme aastat tagasi teismeeas hoopis teistest valdkondadest. Uurisin keskkonna olukorra, globaalse vaesuse ja ebavõrdsuse kohta, mis kündis pinna vasakpoolse maailmavaate kujunemisele. Ka loomade kasutamine kaasaegses tööstusliku tootmise masinavärgis on ühiskondlik probleem. Tuleb lihtsalt arvesse võtta, et loomaõigluslike näol on tegu esimese eestkosteliikumise ajaloos, mis ei saa oma tegevusse aktiivselt kaasata rõhutatud grupi esindajaid, kelle huvide eest kostetakse. Loomaõigusliikumises ei ole võimalik esindatavasse gruppi kuulujatest luua karismaatilisi kõneisikuid, kes oma kannatusi ilmekalt esitleksid; seda saavad teha vaid inimesed läbi sekundaarse kogemuse, kasutades oma parimaid teadmisi loomade kohta. See on ka loomaõigusliikumise üks keerulisemaid aspekte.

Loomade eksploatimine kaasaegses ühiskonnas on küllaltki hea illustratsioon ka paljudest teistest probleemidest, mis minu arvates ühiskondlikul tasandil lahendamist vajaksid. Mingi grupi rõhumine, majandusliku kasumlikkuse eelistamine kellegi huvide kaitse üle, võim ja ebavõrdsus on mõned ühised jooned, mis seovad loomatemaatikast teiste sotsiaalsete probleemidega. Loomade olukord võtab selles osas kokku ka nihkes ja tasakaalust väljas olevaid võimu- ja väärtusküsimusi.

Mõnes mõttes on tegu ka ühiskonna lakmuspaberiga, ühe teguriga, mis indikeerib, kui kaugele konkreetne ühiskond oma arengutasemes on jõudnud. On positiivne ja tervitav, kui riik jõuab muude oluliste teemade kõrvalt ka näiteks tugeva loomakaitseseaduse välja töötada

ja selle ellurakendamist tagada. See näitab, et on aega ja huvi mõelda ka nõrgematele, kel pole enda olukorra meeldetuletamiseks tugevamatele vajalikku võimalust. India tuntud vabadusvõitleja Mahatma Gandhi mõte, et ühiskonna moraalset arengutaset saab mõõta selle järgi, kuidas seal loomi koheldakse, kannab endas tugevat alust. Kui inimesed jõuavad nii kaugele, et oma olmeprobleemidelt on aega ja mahti pead ka teiste olendite poole pöörata, saab sellest vaid head sündida. Kui riik keelustab näiteks foie gras' (hane või pardi rasvunud maks, mida saadakse lindude metallpuuri liikumatult fikseerimise ja metalltoruga sundtoitmise läbi) tootmise, on see suur samm paremuse poole, ning siin ei ole kohta kedagi silmakirjalikuks hüüda, kuna muu loomse kraami tootmist ju ei keelustata. Kui kõike korraga nõuda, siis enamasti jäädakse tühjade pihkudega.

Loomakaitsjate- ja õiguslaste ning veganite seas võib küllaltki tihti kohata nõrdimust teemal, miks ei ole loomavaldkond juba piisavalt kaugele arenenud ning miks hiigelfarmid juba piisavalt kiiresti uksi ei sulge. Kui saaksin mingi supersoovi täitumist soovida, siis tahaksin neilt selle nõrdimuse ära võtta. Mulle tundub, et just nõrdimus on see, mis mõnel hetkel healt tegutsemiselt võhma ära võtab.

Olen küllaltki veendunud, et ei saa kellelegi ette heita, miks ta juba loomasõbralikke valikuid ei langeta, kui elame ühiskonnas, mis hoolivat mõtlemist väga ei soosi. Empaatiline ja eetiline taimetoitlane on veidra konnotatsiooniga silt, mida pigem ei tahaks külge saada. See on justkui see sõrmega viibutav küllaltki ebameeldiv tegelane seltskonnas, kes mõnusa istumise moraalilugemisega ära rikub. Kuidas saab kellelegi ette heita, et ta juba teistmoodi ei käitu, kui müüt taimetoitluse kohta on selline, infot loomatööstuste siseelu kohta ringluses küllalt vähe ja loomsed tooted igati soodustatud positsioonis? Muutma peakski just seda kuvandit taimetoitlasest või loomakaitsjast, kuna inimesi veganlusest huvituma pannes on puhtpraktilisest vaatevinklist selle sotsiaalne mõju sama oluline kui eetiline taust. Kui inimesel on valik langetada isiklikust moraalist tulenev otsus loomi mitte süüa, aga samal ajal oma tutvusringkonnas veidriku silt külge saada ning ebamugavatesse sotsiaalsesse olukordadesse sattuda (à la kõik sõbrad lähevad restorani sööma, kus vegan toiduvalikuid ei ole), siis vähe on neid, kes ühiskonnas, mis

igati soosib loomsete toodete tarbimist, keerulisema valiku langetaksid. Sotsiaalne norm on enamasti suurema jõuga kui näiteks seadus ja seda tuleb lihtsalt ühiskonnale oma sõnumit adresseerides arvesse võtta.

Vahel tundub, et veganid unustavad aja ja tunde, mil nad ise veel veganid ei olnud. See ei tee kedagi halvaks inimeseks, et ta loomseid tooteid tarbib, küll aga on see märk haigest ühiskonnast, mis ei pea paljuks nõrgemad sõna otseses mõttes ära süüa. Usun, et tee loomasõbraliku maailma poole peab olema sillutatud sõbralikkusega ka inimeste suhtes. Muidugi on tüütu, kui aasta jooksul pead näiteks 400 korda vastama korduvatele küsimustele ja mõtetele. Aga kui kõik liha söömise päevapealt lõpetavad, siis võtavad ju loomad maailma üle! Aga kui sa oled üksikul saarel koos ühe kanaga, kas sa siis sööksid ta ära? Aga kala on ju aegade algusest peale püütud! Kuid tuleb meeles hoida, kui tohutult inimlikud ja mõistetavad need laused on. Muidugi on ka nokkijaid, neid leidub alati, seega on ilmselt hea mõte neid lihtsalt ignoreerida. Kui keegi aga siirast huvist kombib mu maailmavaatelisi piire, et aru saada, mida siis loomavaldkonnas täpsemalt usutakse, on see ju igati tervitatav nähtus.

Ka tarkade ja laia silmaringiga inimeste puhul olen kohanud veendumust, et Eestis ju suurfarme ei ole ja kaupluste lettidele toodavad liha talud stiilis tädi Maali ja onu Valter... Tööstus on olnud väga osav oma siseelu vaka all hoidmises ja sellega tuleb arvestada. Paljud inimesed lihtsalt ei teagi. Kuidas neile saakski seda ette heita?

Viimaste aastate jooksul olen üha enam veendunud, et parim aktivist mis tahes valdkonnas on ilmselt inimene, kes on saavutanud täieliku sisemise rahu. Inimene, kes ei ärritu iga uue info peale, mis näiteks loomade olukorda puudutab, vaid lihtsalt mõistab, et see on osa loomi ekspluateerivast süsteemist, mida järk-järgult dekonstrueerida tuleb. Vihast ja rapsimisest ei võida keegi – eriti mitte loomad.

Mäletan hästi, kuidas ise oma toitumisharjumuste peale mõtlema hakkasin. Sattusin ühe ürituse korraldamisel väga toredate inimeste sekka, kellega koos kapitalistliku majandussüsteemi jätkusuutlikkuse ja ökooloogiliste probleemide üle arutasime. Pidime hakkama süüa tegema ja isenesestmõistetava tooniga tuli jutuks, et supi sisse liha ei panda. See

pani mind mõistma, et ma ei olnud enne loomade peale niiviisi mõelnud. Mulle läksid teised sotsiaalsed probleemid korda, aga ma ei olnud mõelnudki loomade olukorrale suurtööstuste masinavärgis. Ei tulnud pähegi. Ainult nii palju, et tegin koos teiste klassikaaslastega kunagi nalja ühe klassiõe üle, kes oli otsustanud taimetoitlaseks hakata. Olen viimastel aastatel eriti proovinud seda tunnet meeles hoida, sest usun, et see aitab mul paremini mõista ümbritsevat maailma.

Vaatasin algusaegadel ka muidugi ilmselt kõige tuntumat loomatööstustest kõnelevat dokki „Earthlings”. See oli ränk kogemus, puges naha alla, aga eks see film on ka osav manipulatsioon. Muusika, teemade järjestus, kadraaž jm vajutavad mõistuses empaatiapedaalidele päris jõuliselt. Tundus, et pean seda kõigile näitama, tegime nii Tallinnas kui Tartus filmiõhtud. Tean, et Austrias näidati seda ka suure kaubamaja seina peale. Nüüdseks on mu seisukoht muutunud, enam ma ei arva, et kõik peaksid seda filmi nägema või nii rängal viisil loomadeni jõudma. On nii palju inimesi, kes jõuavad infoni teisiti. Sõnumi levitamiseks peab kasutama ka muid strateegiad, sest paratamatult väsitab šokiteraapia enamiku inimestest niivõrd ära, et selle mõju ei pruugi olla pikaajaline. „Earthlings” on film, pärast mida on ilmselt kõige enam olnud kahe-nädala-taimetoitlasi. Aga see emotsioon lahustub, šokk läheb üle, normaalne maailmapilt taastub ja naaseb uuesti juhtpositsioonile. Usun, et rahulikumad viisid võivad tagada ka pikemaajalise mõju. Šokiteraapial on mõnikord komme inimesi hoopis pead eemale pöörama panna, mis on inimlikult väga mõistetav. Elu kipub tihtipeale niigi kurb ja rusuv olema, on vähe neid, kes sellesse vabatahtlikult uue masendava teema kaasata tahaksid.

Veganiks hakates arvasin, et toimib turumajanduse loogika, aga tarbija-boikott on küllaltki ebaoluline argument, kui taimetoitlasi on vähem kui 10-15%. Muidugi on iga ostmata jäänud lihapakk oluline žest, kuid mõjuavaldava kriitilise piirini jõudmiseks tuleb veel palju tööd teha. Kunagi olin kusjuures veendunud, et kõik inimesed peaksid veganiks hakkama. Praegu ma soovitaksin inimestel pigem taimetoitu proovida: uusi põnevaid taimseid tooteid maitsta ja ägedaid retsepte katsetada, mis aitaksid kaasa taimse toidu osakaalu suurendamisele nende menüüs. Enamik inimesi ei hakka veganiks, sest see pole veel piisavalt kerge ning sellega kaasnevad sotsiaalsed probleemid. Kui aga ka näiteks 25%

eestlasteks hakkaksid fleksitaarideks (ingl flexitarian – inimene, kes enamasti sööb taimetoitu, kuid väljas käies või muude valikute puudumisel võib süüa ka liha või nt vanaema tehtud hakklihakastmest neli korda aastas ei ütle ära), mõjutaks see Eestis kasvatatavate lihloomade arvu märkimisväärselt. Tähtis on liikuda sinnapoole, et loomade tarbimine ei oleks normaalne – kui sõbrad lähevad koos välja, minnakse näiteks falafe-liburksi sööma. Kõigile maitseb ja kõhud saadakse täis, samal ajal ei ole ükski siga või veis pidanud elama maapeelses põrgus, et kotletina saia vahel lõpetada.

Mulle tundub sümpaatne, et eestikeelne sõna „loomaõiguslane“ (mis mulle küll väga ei meeldi, aga mis teha) ei eelda keeleliselt aktiivsust. Ma arvan, et on rohkem n-ö tugitoolist toetajaid tarvis, sest ilma nendeta kriitiline mass ei moodustu. Enamik inimestest niikuinii aktivistideks ei hakka. Vähemalt mina ei tea, kuidas neid aktivistideks muuta, seega ei vaeva ma end sellega ning suunan oma jõu pigem nende probleemide lahendamisse, milleks mul mingeid mõtteid ja jõudu on. Iseenesest ei ole päeva lõpuks ka need sildid kuigi olulised. Oluline on, et loomade olukord paraneks, olenemata, kas keegi kutsub end õiguslaseks või kaitsjaks. Mõlemad teevad olulist tööd.

Olen hakanud tajuma, kui lühike üks elu tegelikult on ja tahaksin, et minust oleks selle piiratud aja jooksul kasu. Tahaksin midagi vastu anda planeedile, mille hävitamise poole igapäevaselt jõudsalt tööd tehakse... Eks ka usk inimestesse on aeg-ajalt kõikuv, kuigi päeva lõpuks tajun, et hoolimata kõigest, mis maailmas toimub, ei saa ma sinna midagi parata, et olen humanist ja usun, et toimuv on süsteemi viga. Loodan, et saaksime kollektiivselt ka paremini. Selle üle, et rumalus nii populaarne kipub olema, üritaksin pigem naerda, kui lasta sel masendavalt mõjuda.

Olen uurinud tapamaja töötajaid ja nende suhtumist loomadesse ja oma töö vägivaldsesse iseloomu. Tegin nendega intervjuusid ja kõik olid sümpaatsed inimesed, 20 aastat lihunikena töötanud. Kõigi sõnum oli sarnane – teevad seda tööd olude sunnil. Ja noh, sellepärast, et kõik söövad ju liha.

Tunnen, kui palju on loomade peale mõtlemine mu maailmapilti avardanud. See on justkui lisatasand pilgule, mis maailma nägemise tunduvalt

rikkamaks teeb. Empaatiasõõr laieneb olendite võrra, kes ka siin koos meiega maailma asustavad, aga keda me enamasti ei näe, sest tööstusfarmidel on kõrged seinad ja paksud ukсед. Kusjuures minu jaoks on eriti huvitav tõsiasi, et maailmas on praegu 70 miljardit põllumajanduslooma-lindu, see teeb tuhat olendit iga inimese kohta. Aga me ei näe neid mitte kunagi. Ainult toidupoe lihaletis. Süsteem on ikka kõikvõimas...

Usun kõigele vaatamata, et asjad liiguvad paremuse poole. Teadlikkus maailmas toimuvast kasvab, loodan, et koos sellega ka nn intelligentne protestimeelsus, et maailmavaenuliku süsteemi asemele midagi uut ja jätkusuutlikku ehitada.

AKTIVIST

Selle heade silmadega noore mehe nime ma ei tea ja kui teaks, siis kirja ei paneks. Ta tuleb minu juurde ühe seminari ajal ja räägib raamatu jaoks oma loo.

Olen üks neist, kes on nii Eestis kui mujal Euroopas käinud pildistamas ja filmimas karusloomafarmides, sigalates, lehmalautes, kanalates. Laborites mitte. Olen seda teinud pidevalt kaheksa aasta jooksul ja osa mu salvestistest on ka avalikustatud. Enne olin näinud internetis teiste maade videomaterjale ning alati leidus neid, kes väitsid, et see kõik toimub kuskil kaugel – Eestis loomad nii halvasti ei ela. Tahtsin tõestada, et vahet ei ole, kus nad elavad. Tundsin, et kui filmitud on inimeste lähedal, võib see muuta nende mõtlemist. Kogu vajaliku teabe olen selleks leidnud veebist, õpetanud pole mind keegi.

Filmimise ajal olen näinud, kui segaduses paljud loomad on. Nad tahaksid liikuda, aga ei saa. Segaduse juures on kurbus ja valu. Kui loomad on noored, siis on ka rõõmu, aga vanemates enam mitte – noored ei ole aru saanud, mis neid ees ootab. Nad mängivad ja kepslevad, kuid hiljem justkui jõuab reaalsus kohale.

Oma töös püüan pildile saada loomade emotsiooni ning jäädvustan tingimusi, milles nad elavad. Filmimise üks eesmärkidest on leida üles vigased olendid ja näidata nõnda tööstuse kõige koledamat poolt. Püüan anda inimestele võrdlusmaterjali, et nad näeksid vangistatud loomade asemel oma kassi ja koera. Kuid loodan, et nad mõtlevad ka selle rebase peale, kes peab oma elu veetma farmis.

Tuhandetest loomadest on alati mõned haiged ning just nende juures viibides avaneb kõige jubedam vaatepilt. Olen näinud, kuidas loomad mädanevad elusast peast, soolikad väljas. Ettevõtjad väidavad, et selliste osa on marginaalne, aga vahet ei ole. See pilt on osa tööstusest. Loomad on vigastatud ja suremas, aga neid hoitakse elus, et nende pealt teenida. Hinge vaakuvad loomad, koost lagunevad karusloomad...

Muidugi ma kardan, aga mitte pimedat ega külma ega väsimust, vaid seda, mis võib juhtuda. Igasugu võimalikud stsenaariumid keerlevad peas, kui ma seal pimedas seisán. Kuid ega mul hullem ikka ei ole kui loomadel. Ma saan eest ära joosta, ennast välja rääkida, koju tagasi minna. Loomad ei saa. Ja ma ei saa neid kuidagi rohkem aidata kui oma kaameraga, mille kaudu näitan nende olukorda teistele inimestele. Loomade silmadesse vaadata on kõige koledam, seal pole mingisugust lootust. Seda tunnet kardan ma kõige rohkem.

Alguses on hirm muidugi suurem, kuid ka sellega harjub. Kurbust aga, mille lindistustega koos loomade juurest kaasa võtan, ei saa ma kuskil välja näidata. Alati jääb mõne looma pilk kummitama ja see sunnib mind edasi tegutsema. Ma ei saa neid alt vedada.

Minu tegevusala on põnev, aga ma ei tunne end kangelasena ja ka adrenaliini on järjest vähem. See on nii, nagu ostaks uue muruniiduki. Alguses on lahe, kuni muutub pisitasa tavaliseks. Tean, et ma tungin võõrale territooriumile, aga see on paratamatu. Farmis viibides käin seal ringi ja dokumenteerin nähtut. Ma ei löhu midagi, ei võta midagi kaasa, teen ukse lahti ja panen jälle kinni – see on põhimõte, mille järgi olen tegutsenud. Ja teised ka, meid ikka on. Aga sellest ei räägita. Filmijad on täiesti tavalised inimesed, kes elavad oma igapäevast elu, kuid kellel on julgust piire ületada. Nad võivad olla kelle tahes töökaaslased. Tõtt öelda ei tea ma mõne kaasvõitleja päris nimegi. Kuid kui meie seda tööd ei tee, ei tee seda mitte keegi. Mind motiveerib teadmine, et loomad on hädas. Ükski ametkond ei aita neid piisavalt, inimesed ei mõtle ega räägi neist piisavalt. Tunnen, et saan olla loomade hääleks ja rääkida nende lugusid läbi piltide. Mind ei peata seadused ning olen arvestanud, et võin jääda vahele ja olla sunnitud karistust kandma. Kuid ka siis ei tunne ma, et oleksin midagi valesti või halvasti teinud.

Arvan, et kui me loomade elu ei dokumenteeriks, siis sellest ka ei räägitaks. Inimestele ei taheta näidata, kuidas loomad reaalselt elavad. Vahel avaldavad materjale ka töösturid, aga siis on kõik puhtaks pestud ega peegelda tegelikkust ja veel vähem teevad seda telereklaamid. Oma salvestised olen otsustanud edasi anda loomakaitsjatele, kellel on efektiivsmaid vahendeid sõnumi jõuliseks edasiandmiseks.

Vahel heidetakse aktivistidele ette, miks me loomi ei päästa või vähemalt ametkondi kohale kutsu, aga ma ei näe, et nii toimides midagi muudaksime. Muutama peab süsteem. Kuigi intensiivpõllumajanduse puhul pooldan ka loomade vabastamist ja otsesest sekkumist, arvan sisimas, et vähemalt nüüd oleks efektiivsem tegeleda dokumenteerimisega. Kui näiteks naaritsad vabadesse lasta, siis osa neist sureb ja osa jääb ellu. Olen näinud naaritsaid karusnahafarmide ümbruses elamas. Üks neist vabadest loomadest jooksis üle mu varvaste. Mind on taga ajanud koerad, inimesed ja metsloomad. Kõigi nendega kohtumine on ohtlik, kui nad ei saa aru, kes olen mina ja vastupidi. Ma ei mõtleks loomade õiguste peale siis, kui loom mind ründaks. Samamoodi oleks inimestega.

See on teema, millest ei saa oma lähedastele rääkida ning vaid üksikud neist teavad, millega ma tegelen. Olen mõelnud ka sellele, et võiksin tulla oma näoga avalikkuse ette, öelda, et jah, mina olen nende materjalide autor. Aga tunnen, et selleks on veel vara. Ehk otsustan kunagi avalikustada, millega tegelen, kuid praegu muudaks liigne tähelepanu dokumenteerimisega jätkamise keeruliseks. Ma ei ela roosamannas, ei usu, et maailm muutub ideaalseks, aga tahaksin, et rohkem inimesi teaks, mis loomade elus toimub. Usun, et inimestes on empaatia olemas, seda on vaja lihtsalt motiveerida. Juba praegu on üldine suhtumine muutunud loomi austavamaks.

Kui küsin noormehelt, kuidas peaksid teda üles leidma need, kes soovivad kaasa tulla, vastab ta, et leiab nad ise üles...

Üks võimalus loomade olukorda uurida ja sellest teisi teavitada on tegelemine kriitiliste loomauuringutega. See uurimissuund on alles paar-kümmend aastat vana ja lähtub loomaõiguslikest ideedest. Kriitiliste loomauuringute lähtepunktiks on tõdemus, et loomade elu ja inimeste ja loomade vahelised suhted on sügavas kriisis, mis toob kaasa korvamatuid tagajärgi kogu planeedile. Inimesed tapavad 70 miljardit looma aastas ning loomapidamine on üks kliimasoojenemise ja keskkonnaprobleemide peamisi põhjusi. Mulle meeldib kriitiliste loomauurijate seisukoht, et teadmised ei tohi olla abstraktsed, teooria teooria pärast, vaid need peavad eelkõige teenima ekspluateeritud gruppide huve. Eesti teaduritest tegeleb kriitiliste loomauuringutega Kadri Aavik.

MIKS MEID NII VÄHE ON?

Oskus panna end teise inimese kingadesse, soov tajuda, millisena näeb tema meid ja meie sõnumit, on ehk iga aktivisti kõige olulisem omadus.

Vegan strategist

Veganstrateegil on õigus. Selleks, et end inimestele kuuldavaks ja arusaadavaks teha, tuleb osata nende meele ja meele. Ja see ongi kõige raskem. See, mida teavad loomaõiguslased, peaks ju ometi kõigile teada olema. Loomad tunnevad valu. Neil on kannatusvõime. Loomse toidu tarbimine kahjustab inimese tervist ja meie kõigi keskkonda.

Ja ometi sellest infost ei piisa.

Viimasel ajal on loomaõiguslaste hulgas juttu olnud akraasiast, tahtenõrkusest. Tegemist on seisundiga, mille puhul inimene teab, mida oleks kõige parem teha, kuid toimib ikkagi teisiti. Veel ühe põhjusena võib välja tuua tunnetusliku ebakõla ehk kognitiivse dissonantsi, kahe või enama teadmise või tunde vastuolu. Katsed seda leevendada tekitavad ebamugava motivatsioonilise pinget. Dissonantsi vähendatakse oma hoiakute, uskumuste ja käitumise muutmisega, aga samuti õigustamise, süüdistamise ja eitamisega. See viimane seletus muidugi ei põhjenda sugugi, miks osad inimesed muudavad oma uskumusi ja käitumist, aga teised eitavad selle vajalikkust.

Seletusi on muidugi ka lihtsamaid. Harjumused, enamuse hulka kuulmise turvalisus, tahtmatuse tegeleda millegi nii ebamugavaga. Mis puudutab toitu kui sellist, siis söök on nii ürgne teema, inimese ellujäämisega otseselt seotud, et ilmselt tunneb osa inimkonnast tõsimeeli, et neil hakatakse justkui sööki ära võtma. Üks teooria ütleb ka seda, et liha ei sööda maitse, vaid sotsiaalse staatuse pärast.

Psühholoog Melanie Joy on põhjalikumalt kirjeldanud karnismi, ideoloogiat, mis normaliseerib loomade kasutamist toiduks. Karnism on dominantne uskumuste süsteem, mida toetavad erinevad kaitsemehhanismid.

Kui veganitel on oma kindel uskumuste süsteem, siis nii ka karnistidel. Uskumused on samuti seotud sellega, keda just on õige süüa ja need liigid varieeruvad vastavalt sellele, millises maailma osas inimene elab.

Või on põhjus, miks loomaõiguslasi vähe kipub olema, veelgi lihtsam? Inimestele on lihtsalt antud erineval määral empaatiat. Ma ise olen vähemalt omaenda empaatiat nimetanud patoloogiliseks empaatiaks. Just sellepärast, et liiga empaatiline olla ei ole kindlasti inimesele kasulik. Kujutage endale korraks ette, kuidas on olla inimene, kes pöörab loomadele tähelepanu kogu aeg, igal hetkel. Internetis liikudes, televiisorit vaadates, raamatut lugedes, ükskõik kus viibides.

Empaatiat on viimase kümnendi jooksul erakordselt palju uuritud. On eristatud afektiivset, kognitiivset, projektiivset empaatiat. Loomade ja inimeste suhtes tuntav empaatia olla erinev ja see erinevus lausa aju aktiivsuses täheldatav. Patoloogilise empaatia mõistet ei ole ma küll kuskilt kirjandusest leinud, aga see-eest leidsin mõiste põimunud empaatia.

Põimunud empaatia on protsess, mille käigus inimene esmalt teadvustab, et ta juba on suhetes kõiksugu loomadega, nii inimeste kui mitteinimestega. Enamasti järgneb sellele arusaamine, et need suhted ei ole kuigi head. Kui mõelda, kuidas neid suhteid parandada, jõuame peaaegu alati selleni, et peaksime püüdma edendada heaolu ja hüvesid. Põimunud empaatia on hooliv tajuviis, mis on suunatud teise olendi heaolule. See on kogemuslik kulg, emotsionaalne ja kognitiivne, mille jooksul inimene mõistab, et ta soovib tunnetada omaenda kaasatust teistega, oma vastutust nende ees, ning pühenduda teiste olendite vajadustele, huvidele, soovidele, lootustele, haavatavusele ja tundlikkusele.

Põimunud empaatia tähendab enda tunnete ja teadmiste sulandamist teiste omadega. See tähendab teiste positsiooni märkamist, et suudaksime parandada suhteid moel, mida ka teised parandamisena tajuvad. Paljuski on see seotud ideega oma hinge loodusega kooskõlla viimisest.

Mattias Turovski kirjutas Sirbis, et kõik elusolendid eksisteerivad suure interaktsioonina. Ja mida suurem on eneseteadvus, seda suurem on inimese empaatiavõime.

Eestis tegutsev tsirkusedirektor rääkis kunagi televisioonis ühest oma elu uhkest ja naljakast visuaalsest hetkest, kui elevandid tema Lasnamäel peatuvast tsirkusest varahommikul põgenema said ja kolmekesi lumesajus jooksid. Mis ma oskan öelda? Ilmselt seda, et iga loomaõiguslane oleks tundnud sedasama, mis need hirmunud elevandid ja ei oleks selles sündmuses midagi naljakat leidnud.

Aga võibolla on asi veel lihtsam? Kunagi küsisin ühe sõbra käest, mis tema arvab, miks loomaõiguslasi nii vähe on ja miks neist on nii raske aru saada. Vastus oli napp: sest ma tahan rõõmus olla.

Empaatiajupi lõpetuseks tõstan siia ühe olukirjelduse. Samuti loomaõiguslase kirjutatud. Las temagi jääda anonüümseks. Tegemist on tüüpilise juhtumiga, kus ainus seksuja on inimene, kes on harjunud sekkuma.

Rongipingil istus keskealine mees, kilekott näpus. Tema juurde tuli kontrolör ja palus näidata või osta sõidudokumenti. Mees pobises, pea maas, et piletit tal kahjuks ei ole. Kontrolör käskis seepeale mehel rongist välja astuda. "Ei, ma ei saa. Kutsuge politsei, kui tahate," teatas mees.

Ma ei arva, et piletita sõitmine on aktsepteeritav, kaugel sellest, kuid ma tajusin, et selle mehe sees oli tragöödia. Kui mina oleksin kontrolör, siis oleksin tal lubanud need paar peatust Tallinnani sõita. Väljas oli sel hetkel 15 külmakraadi. Ilmselt ei olnud kilekotiga mehel kuskil olla. Paraku ei jooksnud kontrolöri mõtted minuga sama rada pidi.

Kontrolör kutsus hoopis endale abilise, noore vihase nolgi, kelle ülesanded sai mees rongist välja ajada. Noor vihane nolk tiris jultunud jäneselt kilekoti käest ja viskas selle laia kaarega rongiuksest välja. "Kao siit!" hüüdis ta käega ukse poole viibates. Rongiuksed sulgusid, kott jäi perroonile. Mees jäi aga rongipingile edasi istuma, käes kilekotist lahti rebenenud sangad.

Tõusin püsti ja küsisin mehe käest, mis tal kotis on. Ma ei tea, kuidas, aga sel hetkel ma oskasin vene keelt. "Dokumentõ," vastas mees. Pöördusin kontrolöri poole ja nõudsin, et ta kohe ukсед avaks ja koti ära tooks. Pidin omajagu kõva häält tegema, ilmselt enda jaoks liigagi kõva, et kontrolör

rongijuhiga ühendust võtaks ja viimane uksed avaks. Ütlesin kontrolörile, et olen nõus mehe pileti Tallinnasse ära ostma. Sellest hoolimata tõugati mees rongist välja, oma kilekoti kõrvale perroonile. Uksed sulgusid ja mees võttis katkise kilekoti kahe punase käe vahele. Tal ei olnud kindaid.

Panin kontrolörile südamele, et vahel on mõistlik näha jänesest kaugemale, teinekord on põhjus piletitä sõita olulisem kui paar kaotatud eurot. Antud juhul oli kilekotiga mehe jaoks isegi politseijaoskond parem lahendus kui rongile mittejõudmine. Kelle huve selline inimese väärikuse alandamine, tema koti katkirebimine ja rongist väljaviskamine teenis?

Sellist olukorda oleks saanud inimlikult lahendada. Aga nähtavasti olin ma tolles vagunis ainus, kes leidis, et selles pildis on midagi väga valesti. See on üks paljudest olukordadest, kus inimesele appi tõtates teravate pilkude osaliseks olen saanud. Hästi on meeles hetk, mil abistasin koledal kombel nina veriseks kukkunud purjakil vanameest, kes kätt taeva poole hoides möödujatelt püstisaamiseks abi palus. Tammsaare park, mitukümmend inimest, ja mitte keegi ei aita. Kõik näevad, aga eelistavad ignoreerida. Pole minu mure...

TULEVIK

Suurim oht meie tulevikule on ükskõiksus.

Dr Jane Goodall

SALLA TUOMIVAARA

Soome loomaõiguslaste organisatsiooni Animalia tegevjuht

Minu meelest on praegu loomaõigusliikumises kesksed järgmised asjaolud.

- 1. Geograafiline laienemine: liikumine tegutseb maailma eri paigus ja inimesed, kes loomade õiguste eest seisavad, tunnevad tugevamat ühtsust.*
- 2. Loomade heaolu teema on laienemas ja muutumas osaks tavamõtlemisest. Järjest enam on neid, kes vaatavad kriitiliselt ka tavapärasematele, vähem äärmuslikele inimeste ja loomade vahelise suhte vormidele.*
- 3. Loomaõiguslased hakkavad oma kampaaniatega üha rohkem looma teistsuguseid tegelikkusi. Mõtlen selle all nt põllumajandusloomade turvakodusid, kus saab näha, kuidas käituvad loomad, kui neil on võimalik olla lihtsalt nemad ise. Kus saab õppida, kuidas luua loomadega tähenduslikke suhteid ja arendada neisse suhtumisel vägivallatut kultuuri.*
- 4. Veganluse läbimurre aitab loomaõiguslasi kogu maailmas. Meie elulaad sobib paljudele, see on lootustandev.*
- 5. Hoolimata kõigest suureneb loomade ekspluateerimine. Teisalt annab seegi loomaõigusliikumisele uue võimaluse, kuna järjest rohkem inimesi mõistab loomade taolise kohtlemise hukka.*

Usun, et 20 aasta pärast on kasvanud loomade kasutamine ning tugevamaks on saanud ka loomaõigusliikumine. Inimesed on eelkõige keskonna hoidmiseks pidanud muutma oma toiduvalikuid ja alternatiive lihale on järjest rohkem. Kasvanud on nende hulk, kes on teadlikud, kuidas loomad inimeste kohtlemise all kannatavad. Karusloomakasvandused on läänemaades oma tegevuse lõpetanud.

DANIEL ROLKE

Rootsi loomaõiguslaste organsatsiooni Djurrättsalliansen juht

Loomaõiguslik liikumine kasvab kõikjal maailmas ja see on ka vajalik, kuna loomi väärkohtlevad tegevusharud on laienemas. Kui rääkida toiduainetööstusest, siis olen kindel, et loomade olukord intensiivpõllumajanduses halveneb ning muutub veelgi salastatumaks. Loomade elude dokumenteerimine saab tulevikus olema keerulisem. Paljud loomaõiguslaste organisatsioonid hakkavad oma töös keskenduma just sellele tööstusharule, kuna kõige rohkem loomi tapetakse seal. Arvan, et saame näha ka loomkatsete kasvu, eriti selliste, kus kasutatakse hiiri ja rotte.

Mõnes valdkonnas on loomade tulevik helgem. Näiteks usun, et näeme järgmise paarikümne aasta jooksul, kuidas kaob enamik karusloomakasvandustest ja loomatsirkustest ning et tegevuse on sunnitud lõpetama paljud vaalade ja delfiinidega veepargid. Järjest rohkem inimesi otsustab tänapäeval taimetoitluse kasuks ja arvatavasti see tendents jätkub. Usun, et veganlus kasvab tugevaks jõuks ning vegan tarbimisvalikud saavad olema kättesaadavamad.

DOBROSLAWA GOGLOZA

Poola loomaõiguslaste organisatsiooni Otwarte Klatki juht

Eelkõige muutume me osaks peavoolust. Järjest rohkem inimesi võtab põllumajandusloomade olukorda tõsiselt, alates veganitest kuni lihasöömise vähendajateni. Poliitikutel saab olema raske selleteemalisi küsimusi vältida ja oma hoiakuid varjata. Loomade vabastamine on meie aja üks olulisemaid liikumisi ja kõik selles osalevad imelised inimesed teevad sõna otseses mõttes ajalugu.

Kuna tehnoloogilised ja teaduslikud arengud on muutumas aina tormalamaks, siis on raske ennustada, kuidas loomade elu järgmise kahekümne aasta jooksul muutuma hakkab. Ma usun veendunult, et mingil ajahetkel kaovad loomsed tooted kasutusest, samamoodi nagu muutus kunagi majanduslikult ebatõhusaks orjapidamine.

PETER HAMMARSTEDT

laevatööde juhataja rahvusvahelises ookeanide *direct action*
kaitseorganisatsioonis Sea Shepherd Global

Olen veendunud, et loomaõiguslus on meie aja kõige revolutsioonilisem sotsiaalse õigluse liikumine. See kannab endas mõtet, et nii nagu on vale diskrimineerida kedagi nende soolise identiteedi, nahavärvi või seksuaalse orientatsiooni alusel, on neid vale diskrimineerida ka liigilise kuuluvuse alusel. Arvan, et loomaõiguslik liikumine viib õiglasema ja võrdsema maailma poole, sest töötatakse selle nimel, et empaatia laieneks kõikidele elusolenditele. Paljuski on see jätk feministlikule traditsioonile, kus ka isiklik on poliitiline – loomaõiguslus politiseerib meie tarbimisvalikuid ja elustiiliga seotud ostuseid. See on suur samm edasi. Liigina seisab meil ees palju väljakutseid, et sellel planeedil ellu jääda, alates globaalsest soojenemisest kuni metsade maharaiumise, ookeanide hapestumise ja kalavarude kurnamiseni. Et see hävituslaine peatada, on vaja igapäevast isiklikku panust ning mitte ükski teine liikumine ei rõhuta üksikisiku vastutust rohkem kui loomaõiguslus. Meie kõigi valikud on olulised ja ma loodan väga, et meie liikumine saavutab suurema heakskiidu ka keskkonnakaitseringkondades ja ühiskonnas tervikuna.

Kõikjal maailmas suurenev hulk loomakaitseeadusi on tõestuseks, et suhtumine loomadesse on muutumas iga päevaga. Nii mõnedki Euroopa riigid on keelustanud karusloomakasvandused, ilmselt keelustatakse Eestis varsti metsloomade kasutamine tsirkustes. India parlament keelustas hiljuti lindude puuris pidamise. Seadusandlus on pidevalt kohanemas ühiskondlike hoiakutega, millega tunnustatakse, et loomad on huvid. Kui nende huvidega arvestame, oleme sammu võrra lähemal sellele, et mõõnda: loomad on ka õigused oma huve kaitsta. Järjest suurem hulk inimesi on selga pööramas karusnahatööstusele ja loomade kasutamisele meelelahutuses ning vaikselt jõudmas arusaamiseni, et nii nagu loomad pole loodud kasutamiseks rõivaesemete ega lõbustusobjektidena, pole nad loodud ka toiduks ega meditsiinilisteks katseteks. Arvan, et tulevikus saame näha karusloomafarmide ja muude loomade ekspluateerimise äärmuslike vormide lõppu. Nende võitude valguses asuvad inimesed mõtlema oma toidueelistuste peale ja valivad taimetoidu.

KRISTO MUURIMAA

aktivist, dokumenteerinud põllumajandusloomade olukorda

Tegutsenud Soome loomaõiguslaste liikumises Oikeutta eläimille

Seitse aastat tagasi alustati Põhjamaades põllumajandusloomade elu dokumenteerimist. See on toonud kaasa viimaste aastate märkimisväärsema arengu Euroopa loomaõigusluses. Nende kampaaniate õnnestumine tekitas uudse strateegilise nägemuse varasema mässumeelse hoiaku ja inglise suhtumise words mean nothing, action is everything (tegutsemine on sõnadest olulisem) asemele. Uuenenud mõtteviisi järgi on loomaõiguslaste tähtsaim tegevussuund saada peavoolu osaks ja muuta inimeste arvamust loomadest ühiskondlikul tasandil. Senisest rohkem on fookuses nn tootmisloomad. Viimastel aastatel on loomaõiguslus kasvanud just Ida-Euroopas, kus uued organisatsioonid on omaks võtnud mõned Põhjamaade ideed ja arendanud nii enda strateegiaid kui eelarvamustevaba omavahelist koostööd. Sama käib mitme 2000ndatel Lääne-Euroopas loodud ühenduse kohta, näiteks Hispaaniast alguse saanud Igualdad Animal ja hollandlaste Ongehoord.

Loomade olukorras on toimumas mitmesuguseid vastuolulisi muutusi. Taimetoitlaste arv kasvab ja samamoodi suureneb avalik arutelu loomade staatuse üle. Teema üldine sotsiaalne tähendus on laienemas. Samas ohustavad mõned teised ühiskondlikud muutused loomade olukorra parandamispuudlusi, näiteks paremliberaalide taotlus kaotada takistused ettevõtlustegevuselt ja populistlike erakondade mõjuvõimu tõus.

JO-ANNE MCARTHUR

kanada fotograaf ja aktivist

Arvan, et loomaõiguslik liikumine peaks muutuma peavoolu osaks ja astuma ülejäänud ühiskonnaga sobilikumasse dialoogi. Et jõuda enamateni, peaks kasutama erinevaid laienemisstrateegiaid ja saama enda ridadeesse erineva majandusliku ning kultuurilise taustaga inimesi. Me peame tegema valjemat häält, suunduma tänavatele ja näitama, et veganlus ja taimsed toiduvalikud on lahedad.

Loomaõiguslus kattub üha rohkem keskkonnakaitseliikumisega, aga ka feminismi ja vasakpoolse liikumisega. Intensiivpõllumajanduse mõju ilmastikumutustele on märkimisväärne. On tõenäoline, et eluks sobivad maailma senisel kujul meil varsti enam ei ole. Kui tahame ennast ja loomi päästa, peaksime kõik juba praegu oma elulaadi muutma, niisiis on kliimaveganlus ja eetiline veganlus ühtviisi tähtsad. Aga isegi kui elu Maal on lõppemas, ei saa see olla põhjuseks mitte aidata neid loomi, kes kannatavad siin ja praegu. Ja nad kannatavad aina enam. Hiina ja India megafarmide näitel toimub see enamjaolt kapitalistliku süsteemi tõttu, mitte inimeste vajadustest lähtuvalt.

Kahekümne aasta pärast on vähem härjavõitlusi, rodeoid ja loomatsirkuseid, kuid aastad selle ajani saavad olema väljakutseid täis. Tööstuste kaitseks luuakse uusi seadusi, nt informaatorite vastased ag-gag seadused Ameerikas, mis keelavad farmiomaniku loata loomade olukorda dokumenteerida. Oluline on jätkata tööd seaduste kallal ja võidelda jaburate ökoterrorismi-vastaste seaduste vastu. Me kõik peaksime elama vastutus- ja kaastundlikumalt. See on möödapääsmatu, vastasel juhul muutub elu siin planeedil pöördumatult halvaks. Loodan uue põlvkonna eetiliste ja uuendusmeelsete inimeste, millenniumlaste peale, kes paistavad meediat oskuslikult kasutavat. Loomade ja Maa eest kostjad peaksid ühinema ja üksteist toetama, sest loomade ja looduse vastu peetakse sõda. Meil on suur võitlus ees.

Valitseda ei tähenda sama, mis domineerida. Me valitseme loomade üle tänu oma võimsale ja paljuhoomavale mõistusele. Mitte sellepärast, et oleme neist moraalselt ülemad. Mitte sellepärast, et meil on „õigus“ ekspluateerida neid, kes end kaitsta ei saa. Kasutagem seda mõistust, et liikuda kaastunde poole ja eemale julmusest. Et tunda empaatiat, mitte jahedat ükskõiksust. Et tunda loomade valu oma südames.

Marc Bekoff

Loomaõiguslased tegutsevad ebamäärases ajalises raamistikus. Alati ei ole iseendalegi arusaadav, kas me seisame nende loomade eest, keda kasutatakse praegu. Nende, kes just hetkel elavad ebaloomulikes, nende liigile üldse mitte omastes tingimustes. Nende, keda sundviljastatakse selleks, et lapsed kohe peale sünni ära võtta. Kelle sõrgu, sarvi ja sabasid lõigatakse tihti ilma korraliku anesteesiata. Kuketibude eest, kes visatakse peale sünni hakkmasinasse, kuna neid ei ole kellelegi tarvis. Või seisame pigem ikka nende eest, kes ei ole veel sündinud? Kui karusloomafarmid keelustatakse, siis see on kasulik ainult neile loomadele, kes sinna ei sünni, mitte neile, kes puurides virelevad. Kas me peaksime seisma ka nende loomade eest, kes metsas elavad? Kes annavad oma osa ökoloogilise tasakaalu heaks? Kas on õige ravida kärntõves rebast või lasta tal piinarikkalt surra, sest loodus teeb ju oma tööd?

Tean näiteks, et kui Jo-Anne McArthur käib üle maailma tapamajades ja farmides loomi pildistamas, siis ta palub neilt vabandust. Ta ei saa kuidagi aidata neid loomi, kellele silma vaatab, vaid ainult neid, keda tulevikus loodetavasti koheldakse teisiti.

Võibolla on see ebamäärasus üks põhjustest, miks loomaõiguslus paljudele arusaamatu on ja miks selle vastu loobitakse argumente-hernehirmutisi, mis loopijatele endale nii imelikud ei tundugi. Meenub, kuidas mõned poliitikud karusloomakasvanduste keelustamise aruteludel muretsesid, et äkki järgmisena tahame kanatööstust keelustada. See oleks tore küll, aga utopias elamine ei ole kuigi jätkusuutlik. Teeme ettepanekuid sellisteks seadusemuudatusteks, milleks ühiskond valmis on. Loomakaitseorganisatsioon on üldse lihtne rünnata: tegevus on paljudele võõras ja arusaamatu. Läbipõlemist on palju. Ja inimeste ootused nii loomaõiguslus- kui loomakaitseorganisatsioonidele on erakordselt suured ja tihtipeale ebarealistlikud. Me peame üles korjama ripakid kasid, võtma tänuhõlpsalt vastu kõik, mis pakutakse ja vahetevahel vähendama koormat, mis lasub endise karusloomakasvataja südametunnistusel.

Loomaõiguslased ei ole mingid moraalipühakud ega ole ilmselt seda kunagi olla tahtnud. Tänapäeval on tegu üsna avatud liikumisega, millega liitumiseks ei esitata mustvalgeid tingimusi. Igaüks saab ise piirid seada, milline on tema elulaad ja kuivõrd ta ise otsesemalt või

kaudsemalt loomade ekspuuteerimises osaleb. Kui peaks uusi ideoloogiasid välja mõtlema, siis ma pakuks välja tervemõistusliku veganluse ja olukorrast sõltuva loomaõigusluse. Tundub silmakirjalik? Selge on, et peame tegutsema etappide kaupa, arvestades ühiskonda, milles elame, julgedes samas ka kõva häälega unistada. Aga me ei saa iga argipäevasammu tehes küsida, kas loomadel on moraalset väärtust. On; teame seda niikuinii.

Loomade eestkostja Norm Phelps on kirjutanud mõned soovitusel tulevikuks. Ta soovib koostööd teiste rõhutute ja rõhutatud inimeste eestkostjatega. Koostööd keskkonkaitsjatega, sest loomade õiguste eestkostel on kõige olulisem planeedi kaitsmises. Ta soovib luua pedagoogika loomade õigustest, mis toetub kaasaegsete etoloogide teadmistele, nende etoloogide, kes uurivad loomade käitumist jne.

Nii et ka selles raamatus on vihje interseksionaalsusele – see on teadusvaldkond, mis tegeleb seoste uurimisega rõhumise, domineerimise ja diskrimineerimise eri vormide vahel. Loomadest hoolivad inimesed peavad kannatust varuma: need seosed on olemas ja naiste valimisõigused kasvõi Eestis saavad alles järgmisel aastal saajaastaseks.

Keeruliste sõnadega jätkates peab kirja panema, et täna räägitakse loomaõiguslaste hulgas ka terminitest *flexitarian* ja *reducetarian* (ingl). Need sõnad tähistavad inimesi, kes söövad vähem liha. Ilmselt on sellised eristused parema maailma kiiremini tuleku jaoks vajalikud.

Bioloog ja biosemiootik Andreas Weber kirjutab, et geenuuringutes, arengubioloogias ja aju-uuringutes saab asjaosalistele üha selgemaks, et elusolendeid mõista suudavad nad vaid siis, kui kaasavad uurimistöödesse jälle jõu, mis sealt sada aastat tagasi hoolikalt pagendati – subjektiivsuse. Bioloogia, mis on 19. sajandi keskpaigast alates püüdnud kõigest väest tundeid loodusest lahus hoida, avastab tunde elu alusena uuesti. Juba sajandeid püüab teadus meile selgeks teha, et meie rööm teistest elusolenditest on pelgalt illusioon.

Loomade olukord peaks olema igapäevase jaoks oluline. See on ühiskondlik, poliitiline probleem.

Kui Singer kirjutas võrdsuse printsiibist, sellest, et kui olend kannatab, siis ei saa olla ühtegi moraalset põhjendust neid kannatusi mitte arvesse võtta, siis on see mõte hoolimata muutunud aegadest, strateegiatest ja ideoloogilistest erimeelsustestki endiselt loomaõiguslaste peamine seisukoht. Loom on isik. Jääb veel üle küsida, kellelt loomaõiguslased seda arvessevõtmist ootavad. Kõigilt, eelkõige iseendalt.

Tahaksin, et kõik inimesed, aga eriti nn arvamusiidrid selle teema enda jaoks läbi mõtleksid. Loomasõbralik tarbimine ja loodushoidlik elulaad peaksid kõigile tuttavad olema. Loomakaitse teema peaks olema õppekavade loomulik osa. Eestis võiks olla mitu farmiloomade varjupaika, kus loomad saaksid elada liigiomast elu, ning mis osaliselt töötaksid ka haridusasutustena.

Mõtlen nähtamatu joone peale, mille ühes otsas on jõhker hoolimatu inimene ja teises otsas loomaõiguslane, kellel on loomade kasutamise suhtes nulltolerants. Kuskil sellel nähtamatul joonel on punkt, mis ise loomustab ühiskonda, milles praegu elame. Ja see punkt liigub vaikselt edasi. Väga aeglaselt, aga liigub.

RAAMATUID JA TEKSTE

- Aaltola, E. Keto, S. (toim). 2015. Eläimet Yhteiskunnassa. Into Kustannus Oy.
- Aaltola, E (toim). 2013. Johdatus eläinfilosofian. Gaudeamus Oy.
- Aavik, K. Ljokkoi, A. Toots, M. 2015. Vegan. Hooliv ja maitsev elu. Tammeraamat.
- Balcombe, J. 2007. Pleasurable Kingdom: Animals and the Nature of Feeling Good. St. Martin's Griffin.
- Bekoff, M. 2007. The Emotional Lives of Animals. New World Library.
- Engel, M. Jenni, K. 2010. The Philosophy of Animal Rights. Lantern Books.
- Gruen, L. 2014. Entagled Empathy: An Alternative Ethic for Our Relationships with Animals. Lantern Books.
- Lindgren, A. 1969. Väike Tjorven, Pootsman ja Mooses. Eesti Raamat.
- Lorenz, K. 1984. Kuningas Saalomoni Sõrmus. Valgus.
- Phelps, N. 2013. Changing the Game: Why the Battle for Animal Liberation Is So Hard and How We Can Win It. Lantern Books.
- Prof Ramul, K. 1972. Loomapsühholoogia. Valgus.
- Regan, T. 2004. The Case for Animal Rights. University of California Press.
- Saluri, R. 1998. Ühed loomad kõik. Valgus.
- Semper, J. 1966. Reisikirjad. Eesti raamat.
- Singer, P. 2002. Animal Liberation. HarperCollins Books.
- Sivers, F. 2010. Jumala loomaaed – tuttav tundmatu maailm. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Stallwood, K. 2014. Growl: Life Lessons, Hard Truths, and Bold Strategies from an Animal Advocate. Lantern Books.
- Telkänranta, H. 2015. Millaista on olla eläin? Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Tuttle, W (toim). 2014. Circles of Compassion. Vegan Publishers.
- Vaher, A. Keskpai, R. Keerus, K. (toim). 2008. Keskkonnaeetika võtmetekste. Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Weber, A. 2011. Kõik me tunneme. Varrak.
- Eesti Vabariigi Loomakaitseeadus. Riigi Teataja I osa. 2000.
[www] <https://www.riigiteataja.ee/akt/72588/>
- Aavik, K. Kriitilised loomauuringud. Sirp. 12.12.2014.
[www] <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/kriitilised-loomauuringud/>

Bachmann, K. Miks nad seda teevad. Postimees. 13.01.2012.

[www] <http://tartu.postimees.ee/701160/karin-bachmann-miks-nad-seda-teevad/>

Jürson, A. Loomaõiguslased: ebatõhusatele loomkatsetele tuleb alternatiive otsida.

Novaator. 13.05.2015. Paulus, S.

[www] <http://novaator.err.ee/v/yhiskondf1122750-2eac-4786-83ab-365e6b3b0196/>

Turovski, M. Keskkond, eetika ja empaatia. Pilguheit ökoholismi. Sirp. 16.01.2015.

[www] <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/keskkond-eetika-ja-empaatia-pilguheit-okoholismi/>

Kogutud faktid loomatööstuse mõjude kohta

[www] <http://www.cowspiracy.com/facts>

Kõik veebimaterjalid on kontrollitud seisuga veebruar 2016.

Loomus www.loomus.ee

Loomade Nimel www.loomadenimel.ee

Eesti Loomakaitse Selts www.loomakaitse.ee

KADRI TAPERSON

Kadri Taperson on sündinud 1966. aastal. Ta on õppinud ajakirjandust, psühholoogiat, filosoofiat ja loodusturismi, töötanud sekretärina, vanemlaborandina, ajakirjanikuna, toimetajana, suhtekorraldajana, koolitajana, nõunikuna, projektijuhina, õpetajana, arendusjuhina jne. Tegutses Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliidus aastatel 1989-2002 ja nimetab seda oma ainsaks lõpetatud ülikooliks. Oli liikumise Loomade Nimel loojate hulgas, töötas kaks aastat Eesti Loomakaitse Seltsi koolitusjuhina ning asutas aastal 2005 ühingu Kuulikodu, millest sai 2014. aastal loomade eestkoste organisatsioon Loomus. On loomaõiguslane.